

2010 APOTEK OG LEGEMIDLER

Bransjestatistikk om apotekenes
virksomhet og rammevilkår

Apotekforeningen

Apotek og legemidler 2010
© Apotekforeningen, Oslo, februar 2010

Foto: © Alle foto uten fotobyline: Baard Næss, Inkognito
Design: Grafia Kommunikasjon AS
Grafisk produksjon: 07 Gruppen AS, 2010

ISBN 978-82-990739-1-2

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorganisasjon for rettighetshavere til åndsverk.

APOTEK OG LEGEMIDLER 2010

Bransjestatistikk om apotekenes virksomhet og rammevilkår

Apotekforeningen

INNHold

Tallenes tale	4
Apotekenes rolle i helsetjenesten.	5
Utvalgte nøkkeltall	6
Apotekforeningens bransjestatistikk (BS)	8
1. Apotek.	10
1.1. Apotek i Norge	11
1.1.1 Apotektyper	11
1.1.2 Eierstruktur.	12
1.1.3 Apotekdekning.	13
1.1.4 Medisinutsalg.	14
1.1.5 Apotekkunder og reseptekspedisjoner	16
1.2 Apotekøkonomi	17
1.2.1 Omsetning i apotek	17
1.2.2 Apotekenes bruttofortjeneste	18
1.2.3 Apotekenes vareforbruk/bruttomargin etter resepttype	20
2. Ansatte, utdanning og kompetanse	22
2.1 Ansatte i apotek.	23
2.2 Utdanningene	25
2.3 Ansatte i apotek i Norden	26
2.4 Publikums tillit til apotek	27
3. Prisfastsettelse	28
3.1 Offentlige avgifter	29
3.2 Reseptpliktige legemidler	30
3.2.1 Legemidler med patentbeskyttelse	32
3.2.2 Legemidler med generisk konkurranse – trinnprissystemet.	32
3.2.3 Legemidler med generisk konkurranse som ikke er med i trinnprissystemet	34
3.2.4 Legemidler uten generisk konkurranse selv om patentet er utløpt	34
3.3 Særskilte ordninger	36
3.4 Reseptfrie legemidler.	37
3.5 Prisfastsettelse i de andre nordiske landene og prissammenligninger i Norden og Europa .	38
4. Legemiddelmarkedet	46
4.1 Omsetning og forbruk av legemidler – hovedtall	47
4.1.1 Omsetning av legemidler fordelt på ulike kategorier.	47
4.1.2 Omsetning av legemidler i henhold til ATC-klassifikasjoner.	48
4.1.3 De 25 mest omsatte virkestoffene etter omsetning	49
4.2 Reseptpliktige legemidler uten generisk konkurranse	51
4.2.1 Omsetning og gjennomsnittlig pris for virkestoff uten generisk konkurranse.	51
4.3 Reseptpliktige legemidler med generisk konkurranse	52
4.3.1 Byttelisten	52
4.3.2 Omsetning og gjennomsnittlig pris for virkestoff med generisk konkurranse.	52
4.3.3 Legemidler innenfor trinnprissystemet	54
4.3.4 Legemidler med begrenset bytte	54

4.4	Reseptfrie legemidler	54
4.4.1	Omsetning og gjennomsnittlig pris for reseptfrie legemidler i apotek	54
4.4.2	Legemidler som inngår i ordningen "Legemidler utenom apotek" (LUA-ordningen)	56
4.5	Legemidler kjøpt via internett eller utlandet	57
4.6	Retur av legemidler	57
5.	Finansiering av legemidler	58
5.1	Folketrygdens finansiering av legemidler m.v.	59
5.1.1	Blåreseptordningen frem til 3. mars 2008	60
5.1.2	Blårev – blåreseptordningen fra og med 3. mars 2008	60
5.1.3	Andre trygdefinansieringsordninger for legemidler (§ 5-22 bidragsordningen)	62
5.2	Legemidler finansiert av regionale helseforetak	63
5.3	Egenbetaling	63
6.	Rammevilkår	64
6.1	Endringer i 2009	65
6.2	Endringer i 2010	65
7.	Omsetning av legemidler til privatpersoner, sykehjem og sykehus	68
7.1	Legemidler etter resept i sykehusapotek og primærapotek	69
7.2	Ordresalg fra primærapotek – sykehjem og andre helseinstitusjoner	71
7.3	Ordresalg fra sykehusapotek – sykehus	73
7.4	Omsetning av legemidler gitt godkjenningfritak	75
7.5	Multidose	76
8.	Omsetning av legemidler i Norge – detaljert statistikk	78
8.1	ATC-gruppe A - Fordøyelse og stoffskifte	80
8.2	ATC-gruppe B - Midler som påvirker blodet	85
8.3	ATC-gruppe C - Hjerter- og karssykdommer	87
8.4	ATC-gruppe D - Legemidler ved hudsykdommer	91
8.5	ATC-gruppe G - Prevensjon, midler som virker i kjønnsorganer og urinveier	93
8.6	ATC-gruppe H - Hormoner til behandling av vekstforstyrrelser og kreft	96
8.7	ATC-gruppe J - Legemidler til bruk ved infeksjoner	98
8.8	ATC-gruppe L - Midler til behandling av kreft og immunrelaterte sykdommer	102
8.9	ATC-gruppe M - Musker og skjelett	107
8.10	ATC-gruppe N - Midler som påvirker nervesystemet	111
8.11	ATC-gruppe P - Antiparasitære midler, insekticider og insektsmidler	119
8.12	ATC-gruppe R - Respirasjonsorganer	121
8.13	ATC-gruppe S - Sanseorganer	126
8.14	ATC-gruppe V - Varia	128
8.15	ATC-gruppe Q - Legemidler til dyr	130
9.	Fylkesvise forskjeller på omsetning og forbruk av legemidler	132
	Vedlegg	135
	Definisjoner	136
	Omsetning av de 200 mest omsatte virkestoffene	140

TALLENES TALE

FORORD VED

KAI FINSNES, ADM. DIREKTØR I APOTEKFORENINGEN

Foto: Jens Salberg.

Apotekene har ansvaret for legemiddeldistribusjonen til forbrukere og sykehus. I 2009 hadde norske apotek over 45,6 mill. kundeekspedisjoner og håndterte over 30 mill. resepter. De aller fleste av oss kjøper legemidler på apoteket en eller flere ganger i løpet av året.

Ni av ti nordmenn bor i kommuner som har apotek. Tilgjengeligheten til legemidler og legemiddelkompetanse er god, med mer enn 660 apotek med mer enn 6 500 ansatte. Antallet apotek har økt med 65 prosent siden 2001, og bare i 2009 ble det åpnet 26 nye apotek.

Riktig legemiddelbruk

Legemidler er en viktig innsatsfaktor i helsetjenesten. Folketrygdens utgifter til legemidler utgjør 7,6 mrd. kroner. Like fullt bruker staten lite ressurser på å sikre at legemidler brukes kostnadseffektivt og riktig. De økonomiske og helsemessige konsekvensene av feilbruk er store. Vi vet at mye er ugjørt i arbeidet for å sikre riktig bruk av legemidler, og apoteksektoren har derfor startet et arbeid for å få på plass legemiddelsamtaler i apotek og farmasøytiske legemiddelgjennomganger i sykehjemmene. Helsetilsynet anslår at 30 000 sykehjemsbeboere risikerer feilmedisinering. Apotekfarmasøytene kan bidra til å redusere denne risikoen, og vi håper de får muligheten til det i nær fremtid.

Ny rolle for farmasøyster

2009 har vært preget av frykt for og utbrudd av pandemisk influensa. Apotekene har vist seg som en viktig innsatsfaktor i Norges helseberedskap, og var beredt da helsemyndighetene trengte bistand med å gjøre antiviralia lettere tilgjengelig for en influensarammet befolkning. 2500 apotekfarmasøyster fikk rekvireringsrett for Tamiflu og Relenza så å si over natten, og taklet utfordringen med glans. Pandemien nådde en topp i november. Samme måned var Tamiflu det mest omsatte legemidlet, mye takket være farmasøytrekvireringen.

Kunnskapsbasert legemiddelpolitikk

Politikkutviklingen på legemiddelområdet må være basert på kunnskap og dokumentasjon dersom den skal bidra til å sikre god legemiddelbruk og en god legemiddeldistribusjon. Apotekforeningens bransjestatistikk gir verdifull kunnskap om legemiddelområdet. Statistikksystemet inneholder bl.a. detaljerte oversikter over legemiddelsalg, reseptgrupper, finansieringskilde, refusjonshjemmel og demografiske data om kundene.

Det er Apotekforeningens Bransjestatistikk som er hovedkilden for Apotek og Legemidler 2010. I tillegg har Apotekforeningen statistikkssystemer med oversikter over bl.a. antall apotek og personellstatistikk. Også slike systemer er brukt som datagrunnlag i denne boken. I sum gir dette en oversikt over legemidler og apotek som er mer omfattende enn noen annen publisasjon.

Vår intensjon er at Apotek og Legemidler skal bidra til økt kunnskap og bedre dokumentasjon på legemiddelområdet. Her er tallenes tale for 2009. God lesning!

APOTEKENES ROLLE I HELSETJENESTEN

Apotekene er kompetansebedrifter som skal sikre forsvarlig utlevering av legemidler til sluttbruker. De skal også medvirke til riktig legemiddelbruk, gjennom veiledning og farmasøytiske tjenester til befolkningen. Apotekene har leveringsplikt for alle legemidler, og skal sikre befolkningen tilgjengelighet til legemidler og viktig medisinsk utstyr.

Apotekloven skal sikre en forsvarlig legemiddeldistribusjon som ivaretar legemidlenes kvalitet og kjøpernes informasjonsbehov. Apotekene har derfor enerett på detaljsalg av reseptpliktige legemidler. Eneretten gjelder også for reseptfrie legemidler, men fra 2003 er det gjort unntak fra bestemmelsen, slik at visse reseptfrie legemidler også kan selges utenom apotek. Dette gjelder avgrensede terapiområder hvor helsemyndighetene mener publikum ikke har behov for annen veiledning enn den skriftlige informasjonen som fremkommer på pakningen eller i pakningsvedlegget.

Apotekene informerer kundene om blant annet riktig bruk av legemidler, interaksjon med andre legemidler, regelverket for refusjon, egenandeler og generisk bytte. Apotekpersonalet, som er autorisert helsepersonell, veileder om valg og bruk av reseptfrie legemidler i egenomsorg, og anbefaler kontakt med lege eller annet helsepersonell når det er relevant. Apotekfarmasøyten skal foreta en legemiddelfaglig vurdering av innleverte resepter, for å fange opp eventuelle feil og påse at reseptpliktige legemidler utleveres i tråd med gyldig resept. Undersøkelser viser at apotekene retter opp feil på omtrent to prosent av alle resepter. Hver femte av de feilene som blir rettet kunne hatt negative helsekonsekvenser for pasienten. I 2009 fikk farmasøytene også utvidet sitt ansvar gjennom ordningen med rekvireringsrett for antiviralia.

Apotekene har selv ansvar for å produsere de legemidlene som ikke er tilgjengelige fra legemiddelindustrien. Dette gjelder for eksempel visse legemidler til barn, brannskadde, forgiftede og pasienter med sjeldne lidelser. Mange av de apotekproduserte legemidlene er beregnet for bruk i sykehus, der spesialtilpasninger og rask levering er særlig nødvendig.

Apotekene tilbyr flere helsetjenester, som farmasøytisk tilsyn, multidosepakking og spesielt tilrettelagt metadonutlevering. En del apotek tilbyr også andre helsetjenester, som blodsuktermåling, individuell røykesluttveiledning, blodtryksmåling mv. Apotekene er innstilt på å tilby flere andre legemiddelrelaterte helsetjenester dersom helsemyndighetene ønsker det.

Apotekenes egen bransjestandard definerer apotekenes kjernevirksomhet slik:

- Håndtering av resept og rekvisisjon
- Råd og veiledning i forbindelse med egenomsorg
- Bidra til rasjonell legemiddelforskrivning og -bruk
- Helsefremmende og forebyggende virksomhet

Standardene uttrykker bransjens krav til hvert enkelt apotek og apotekansatt i forholdet til kunden og samfunnet, ved å stille kvalitetskrav til virksomheten innen de fire kjerneområdene. Bransjestandarder for apotek (BRA) kan leses på Apotekforeningens hjemmeside: <http://www.apotek.no/bransjestandard>

LEGEMIDDELMARKEDET 2009 – UTVALGTE NØKKELTALL

Tall i parentes er endring fra 2008 til 2009.

OMSETNING

- Apotekenes totale omsetning i kroner: 22,7 mrd. kr (+4,4 prosent)

Legemiddelomsetningen	Kr	Andel	Økn. i kr
Reseptpliktige legemidler	15,5 mrd.	88 %	+2,5 %
Reseptfrie legemidler	2,1 mrd.	12 %	+2,3 %
Apotekenes totale salg av legemidler	17,6 mrd kr		+2,5 %

- Legemidler som selges på blå resept: 8 773,5 mill. kr (trygden betaler 87,1 %):
- Utgiftene på blå resept økt med 2,0 %, pasientens egenbetaling økt med 5,2 %
- Gjennomsnittsnordmannen: 3 658 kroner; + 43 kr

Mest omsatte legemiddelgrupper:

- 1 Legemidler til behandling av nervesystemet (antidepressiva, smertestillende, sovemidler):
Totalt 3,4 mrd. kr (+1,0 % i kr; +2,1 % i DDD)
- 2 Legemidler til behandling av kreft, revmatisme og andre immunrelaterte sykdommer
Totalt 3,0 mrd. kr (+3,3 % i kr; +4,2 % i DDD)
- 3 Legemidler brukt ifm. lidelser i hjerte og kretsløp (blodtrykksenkende, kolesterols.)
Totalt 2,2 mrd. kr (+0,7 % i kr, +3,7 % i DDD)

Mest omsatte legemidler (i kr):

- 1 Etanercept (Enbrel) (revmatisme): 484,3 mill. kr (-3,5 % i kr; +1,5 % i DDD)
- 2 Salmeterol og andre midler ved obstruktiv lungesykdom (Seretide) (astma/KOLS): 345,9 mill. kr (+6,5 % i kr; +3,5 % i DDD)
- 3 Infliximab (Remicade) (revmatisme): 344,2 mill. kr (-3,2 % i kr; +1,2 % i DDD)

FORBRUK

Legemiddelforbruket

- Reseptpliktig totalt i døgndoser: +3,3 %
- Reseptpliktig resept i døgndoser +3,6 %
- Reseptpliktig ordre i døgndoser -1,9 %
- Reseptfritt i døgndoser: -5,0 %
(NB kun apotekenes andel)

Mest brukte legemiddelgrupper (i DDD):

- 1 Legemidler brukt ifm. lidelser i hjerte og kretsløp (blodtrykksenkende, kolesterols.)
Totalt 689,9 mill. DDD (+0,7 % i kr, +3,7 % i DDD)
- 2 Legemidler til behandling av fordøyelsesorganer og stoffskifte. Totalt 446,6 mill. DDD (+2,7 % i kr, -1,0 % i DDD)
- 3 Legemidler til behandling av nervesystemet (antidepressiva, smertestillende, sovemidler).
Totalt 376,2 mill. DDD (+1,0 % i kr; +2,1 % i DDD)

Mest brukte legemidler (i DDD):

- 1 Acetylsalisylsyre: (Albyl-E) 120,3 mill. DDD
(119,2 mill. kr) (+2,5 % i kr; +2,3 % i DDD)
- 2 Simvastatin: (Zocor) 114,1 mill. DDD
(232,6 mill. kr) (+10,4 % i kr; +4,4 % i DDD)
- 3 Fluor-midler (Flux): 89,0 mill. DDD (48,3 mill. kr)
(-13,8 % i kr; -15,2 % i DDD)

LEGEMIDDELPRISENE

- **Alle legemidler:**
Kr/DDD +0,8 %
- **Reseptpliktige legemidler:**
Kr/DDD -0,7 %
- **Reseptfrie legemidler:**
Kr/DDD +9,4 %
- **Reseptpliktige legemidler uten generisk konkurranse (10 største):**
Kr/DDD -3,3 %
+3,5 % i kr; +7,0 % i DDD
- **Reseptpliktige legemidler med generisk konkurranse (10 største):**
Kr/DDD -7,7 %
-2,8 % i kr; +5,3 % i DDD
- **Reseptfrie legemidler (10 største i apotek):**
Kr/DDD +16,5 %
+5,4 % i kr; -9,6 % i DDD

Foto: Jens Sølvberg.

APOTEKFORENINGENS BRANSJESTATISTIKK (BS)

Det statistiske grunnlaget i denne boken er Apotekforeningens bransjestatistikk (BS), hvis ikke annet er angitt.

Statistikkgrunnlaget i BS er alle salg registrert i apotekenes ekspedisjonssystem FarmaPro, innrapportert fra 99 prosent av landets apotek.

Informasjonen i BS er det nærmeste vi kommer en samlet oversikt over legemiddelforbruket i Norge. BS er kilde til en rekke viktige nøkkeltall for apotekbransjen, også utover salget av reseptpliktige legemidler. Alle innrapporterte omsetningstall gjelder reelle utsalgspriser i apotek (AUP), inklusive merverdiavgiften på salgstidspunktet.

I denne boken presenterer vi et utvalg av data fra BS. Innenfor hver ATC-gruppe¹ kommenteres enkelte legemidler særskilt når de har:

- kvantitativt stor omsetning i kroner eller definerte døgndoser (DDD)
- store endringer i omsetningen i forhold til 2008.

Det følgende er en kort beskrivelse av datagrunnlaget i BS, og hva som skiller dette fra annen tilgjengelig statistikk på apotek- og legemiddelområdet.

¹ ATC-systemet er et internasjonalt klassifikasjonssystem for legemidler. Se kapittel 8 for nærmere beskrivelse.

Salg av legemidler fra apotek i Norge

Bransjestatistikken omfatter alt legemiddelsalg fra apotek. Totaltallene omfatter reseptpliktige legemidler, reseptfrie legemidler og legemidler som selges med godkjenningss fritak. All omsetning kan brytes ned på fylkesnivå, men ikke på kommuner eller enkeltapotek.

Statistikken i BS inkluderer ikke:

- salg av reseptfrie legemidler fra andre salgskanaler enn apotek (LUA-ordningen)
- direkteleveranser av legemidler (humane og veterinære) fra grossister og produsenter (til sykehus/sykehjem og den enkelte bonde mv). Dette gjelder i hovedsak infusjonsvæsker, enkelte blodprodukter og enkelte vaksiner
- direkteimport av legemidler til personlig bruk, samt
- salg av vaksiner via Folkehelseinstituttet

Dette antas imidlertid vanligvis å utgjøre en liten andel av det totale legemiddelsalget.

Reseptpliktige legemidler

Bransjestatistikken omfatter alt salg fra apotek av alle reseptpliktige legemidler med ATC-kode. Resepten inneholder en del data som registreres i apoteket og overføres anonymisert til BS, slik at verken pasient eller rekvirent kan identifiseres. Hver resept registreres enkeltvis, slik at det heller ikke er mulig å sammenstille opplysninger om den enkelte kunde/pasient. Statistikken inneholder bl.a. fødselsår og kjønn som angitt på resepten. For blåresepter og andre resepter som refunderes av folketrygden, inneholder statistikken refusjonshjemmel og kundens egenbetaling.

Reseptfrie legemidler

Det er fri prisfastsettelse på reseptfrie legemidler. Det er utsalgsprisen fra apotek (AUP) på salgstidspunktet som rapporteres til BS.

Refusjonsberettiget medisinsk utstyr og næringsmidler til spesielle medisinske formål

For medisinsk utstyr og næringsmidler som omfattes av HELFOs lister over refusjonsberettiget materiell, vil opplysningen være tilsvarende som for

blåresepter, i dette tilfellet angivelse av refusjonshjemmel i blåreseptforskriften. Statistikken i BS inkluderer kun salg i apotek, ikke salg av refusjonsberettiget medisinsk utstyr fra bandasjister.

Handelsvarer

BS omfatter også omsetning av andre helsepleieartikler og varer som selges i apotek. Det er foreløpig ikke noe felles klassifiseringssystem i apotekbransjen for handelsvarene, og tallene vises derfor samlet uten inndeling i undergrupper.

Annen legemiddelstatistikk i Norge

Reseptregisteret ved Nasjonalt Folkehelseinstitutt er et pseudonymisert helseregister som inneholder detaljert informasjon om legemiddelbruk på individnivå. Databasen omfatter kun salg etter resept.

Statistikken i «Legemiddelforbruket i Norge» utgitt av Nasjonalt Folkehelseinstitutt (FHI), og «Tall og fakta» utgitt av Legemiddelindustriforeningen (LMI) er basert på innrapportert salg fra grossist til apotek. For reseptfrie legemidler er priser i disse publikasjonene estimert ut fra innrapportert apotek innkjøpspris (AIP) og en standard faktor. For reseptpliktige legemidler er AUP beregnet ut fra AIP og fastsatt avanse. Omsetningstall er følgelig ikke direkte sammenlignbare. Avvik gjelder spesielt legemidler med lav omsetning, hvor bl.a. lageroppbygging/-nedbygging kan forklare forskjellene.

Apotek og legemidler 2010

Publikasjonen Apotek og legemidler utgis av Apotekforeningen. Ansvarlige redaktører er Oddbjørn Tysnes, direktør for Samfunnsavdelingen i Apotekforeningen og Anne E. Smedstad, fagdirektør i Apotekforeningen. Prosjektleder for publikasjonen har vært Jostein Hamberg fra Apotekforeningen. Andre bidragsytere har vært Agnes Gombos, Jon A. Andersen, Julia Németh, Frode Alne Bolin, Vendil Åse og Jostein Soldal fra Apotekforeningen. Anne Elise Eggen, dr.scient og prosjektleder for den 6. Tromsundersøkelsen, har bidratt med nyttige kommentarer og innspill.

1

APOTEK

1.1 APOTEK I NORGE

1.1.1 Apotektyper

Apotekloven definerer et apotek som et salgssted for legemidler til sluttbruker hvor det gis legemiddelfaglig veiledning og som er fysisk tilgjengelig for publikum¹. Legemidlene skal alltid leveres i en form hvor de kan tas i bruk umiddelbart, uten videre tilsetninger eller produksjonsprosesser, dvs. i bruksferdig form. I dette kapitlet beskrives de ulike typene apotek som finnes i Norge, og hva som kjennetegner og skiller disse. I tillegg ses det på utviklingen i tilgjengelighet til apotek tjenester, og på endringer i tilstrømmingen av kunder til apotek.

Det skilles mellom primærapotek, filialapotek og sykehusapotek. For å få apotekkonsesjon må eier ha en driftsansvarlig provisorfarmasøyt. Driftsansvarlig kalles apoteker. De ulike apotektypene kan karakteriseres som følger:

Primærapotek

Apotek som hovedsakelig baserer seg på salg av legemidler til den enkelte legemiddelbruker, enten etter resept fra rekvirenter eller reseptfritt salg, kalles primærapotek. Betegnelsen indikerer apotekenes tilhørighet i primærhelsetjenesten, dvs. helsetjenestens førstelinje. Primærapotek er drevet av private aktører, og nærmere 85 prosent er helt eller delvis eid av apotekkjedene Alliance/ Boots apotek, Apotek 1 (Apokjeden) eller Vitusapotek (Norsk Medisinaldepot).

Filialapotek

Et filialapotek er et apotek under samme apotekkonsesjon og driftskonsesjon som et hovedapotek. Hovedapoteket er definert som det apotek hvor apotekeren har den stedlige ledelsen når driftskonsesjonen også omfatter filialapotek². I de fleste tilfellene er et apotek filialapotek fordi det på grunn av mangel på provisorfarmasøyer ikke har vært mulig å ansette en egen apoteker. Hvis det ikke er mulig å ansette en apoteker, kan det søkes Legemiddelverket om filialstatus. I denne publikasjonen er det ikke skilt mellom hovedapotek og filialapotek, og de omtales derfor samlet som

primærapotek. I følge Legemiddelverkets oversikt var det 88 filialapotek per 1. desember 2009.

Sykehusapotek

Sykehusapotek er et apotek i samlokalisering med et offentlig sykehus eller privat sykehus som inngår i offentlige helseplaner, og som har legemiddelforsyning til sykehuset som sin primær oppgave³, dvs. farmasøytisk spesialisttjeneste. Sykehusapotekene har hovedsakelig offentlig eierskap. Sykehusapotek har også anledning til å selge legemidler direkte til enkeltpersoner. På grunn av beliggenheten består sykehusapotekenes individuelle kunder hovedsakelig av sykehusets pasienter og ansatte. Sykehusapotekene er en del av spesialisthelsetjenesten, organisert som helseforetak, og eid av de regionale helseforetakene. To sykehusapotek er eid av ideelle stiftelser med sykehus, som har avtale med et regionalt helseforetak.

Medisinutsalg

På steder der det ikke er mulig å etablere apotek, kan det etableres medisinutsalg. Medisinutsalg er et separat utleveringssted for legemidler, underlagt et lokalt apotek⁴. Medisinutsalg kan sees på som apoteksystemets forlengede arm i områder med lang vei til nærmeste apotek. Selv om medisinutsalget ofte er fysisk lokalisert i en dagligvarebutikk eller annen forretning, må det ikke forveksles med dagligvarebutikker og bensinstasjoner etc., som selger legemidler under ordningen med salg av legemidler utenom apotek (LUA-ordningen).

Det lokale apoteket er ansvarlig for drift og faglig tilsyn av medisinutsalg. Driften er underlagt offentlige reguleringer, med regler for oppbevaring og utlevering av legemidlene. Legemiddelutvalget i utsalget må godkjennes av kommunelegen. Mange medisinutsalg har også en pakkekommisjonsordning med apoteket. Det betyr at medisinutsalget leverer ut pakker med reseptmedisin til pasienter, etter at resepter er ekspedert fra apoteket.

¹ Apotekloven § 1-3

² Apotekloven § 1-3

³ Apotekloven § 1-3

⁴ Apotekloven § 1-3

Legemiddelomsetningen hjemlet i forskrift om salg av legemidler utenom apotek (LUA) skjer hovedsakelig i regi av de store dagligvare-, kiosk- og bensinstasjonskjedene, og har ingen tilknytningspunkter til apotek, slik medisinutsalg har. Dette begrunner hvorfor LUA-omsetningen har et mer begrenset sortiment enn medisinutsalgene.

Medisinutsalg er nærmere omtalt under kapittel 1.1.4.

1.1.2 Eierstruktur

Horisontal integrasjon

Da apotekloven trådte i kraft 1. mars 2001, var ikke eierskapet til apotek lenger begrenset til farmasøyter. Dette var en grunnleggende endring fra foregående lov, og et sentralt premiss for dannelsen av de apotekkjedene vi har i dag.

Vertikal integrasjon

Endringene i apoteklovgivningen i 2001 åpnet også for at grossister og apotek kunne integreres og

Tabell 1.1.1. Eierstruktur

Apotekkjede	Grossist	Eier
Alliance apotek/ Boots apotek	Alliance Healthcare Norge AS	Alliance Boots Limited (engelsk)
Vitusapotek	NMD Grossisthandel AS	Celesio AG (tysk)
Apotek 1	Apokjeden Distribusjon AS	Tamro Oy (finsk)/ Phoenix (tysk)

Tabell 1.1.2 Antall apotek fordelt etter eierskap, 2001–2010

År per 1. januar	Alliance apotekene, heleide	Apotek 1, heleide	Vitusapotek, heleide	Offentlige sykehusapotek	Selvstendige apotek og deleide kjedeapotek	Sum
2001	-	-	-	28	369	397
2002	66	77	91	28	199	461
2003	89	130	100	30	153	502
2004	109	155	106	30	120	520
2005	114	168	113	30	110	535
2006	120	180	120	31	103	554
2007	127	185	132	31	98	573
2008	137	202	151	33	90	613
2009	138	215	163	33	87	636
2010	144	226	168	33	91	662

danne vertikalt integrerte apotekkjeder. Dette politiske grepet førte raskt til etablering av tre store apotekkjeder, som nå helt eller delvis eier flertallet av landets apotek. I dag er apotekkjedene integrert med grossistledet som vist i tabell 1.1.1.

1.1.3 Apotekdekning

Siden 2001, da apoteksektoren ble deregulert med den nye apoteklovgivningen, er det ved utgangen av 2009 etablert 265 nye apotek (netto). Flere av disse er etablert i områder med lav apotekdekning.

Per 31. desember 2009 var det 662 apotek, fordelt på 248 kommuner. Selv om det er apotek i bare 248 av 430 kommuner, bor over 91 prosent av befolkningen i en kommune med apotek. I 2008 ble det etablert et apotek i Longyearbyen på Svalbard. Dette apoteket er med i apotekoversiktene som presenteres i denne publikasjonen, som et apotek underlagt Troms fylke. Apoteket rapporterer imidlertid ikke inn data til Apotekforeningens bransjestatistikk, blant annet fordi lovgivningen på Svalbard er annerledes enn for de resterende apotek.

Det ble netto åpnet 26 nye apotek i 2009. Av disse er tre apotek i kommuner som ikke tidligere hadde apotek. Fem apotek ble lagt ned i 2009. I løpet av de ni årene apoteksektoren har vært deregulert, er ikke et eneste distriktsapotek blitt lagt ned. De tre

store apotekkjedene (Alliance/ Boots apotek, Apotek 1 og Vitusapotek) og Helse- og omsorgsdepartementet har inngått og senere fornyet en distriktsapotekavtale. Avtalen gjelder for alle kommuner der det per 1. mars 2005 ikke var flere enn ett privat apotek, og sikrer en apotekdekning i disse kommunene på minimum samme nivå som 1. mars 2005. Distriktsapotekavtalene har eksistert siden 2001 og nåværende avtale, som ble undertegnet 1. juli 2009, løper til 1. juli 2011.

Tabell 1.1.2 viser fordelingen av antall apotek som er 100 prosent eid av apotekkjedene, sykehusapotek og andre apotek som enten er selveid eller deleid av kjedene.

Det er i dag 31 offentlige eide apotek (sykehusapotek) i Norge. Sykehusapotekene er organisert som helseforetak, eid av de regionale helseforetakene med følgende fordeling:

- Apotekene Vest HF (4 apotek)
- Sykehusapotek Nord HF (3 apotek)
- Sykehusapotekene i Midt-Norge HF (6 apotek)
- Sykehusapotekene HF (18 apotek), eid av Helse Sør-Øst

I tillegg er to sykehusapotek eid av ideelle stiftelser som har avtale med et regionalt helseforetak:

- Stiftelsen Det norske Diakonhjem (1 apotek)
- Stiftelsen Diakonissehuset Lovisenberg (1 apotek)

Antall apotek etter kjedetilknytning

Tabell 1.1.3 Antall apotek fordelt etter kjedetilknytning

Dato	Alliance apotekene	Apotek 1	Vitusapotek	Ditt apotek	Frittstående apotek
01.01.2006	120	216	121	82	15
01.01.2007	127	219	133	78	16
01.01.2008	137	229	152	77	18
01.01.2009	138	239	164	74	21
01.01.2010	144	244	169	81	24

Kjedetilknytningen følger enten av eierskap, eller av avtale mellom apotekeieren og kjeden.

24 apotek er ikke tilknyttet noen av de vertikalt integrerte kjedene, eller Ditt Apotek, på annen måte enn gjennom en leveringsavtale med en grossist.

Geografisk fordeling

Oslo er den byen som har flest apotek. Deretter følger Bergen, Trondheim og Sandvika (Bærum). Hvis man ser på de 15 mest folkerike kommunene i Norge, er det Bodø som har færrest innbyggere per apotek, deretter følger Drammen, Kristiansand og Bærum, jf. tabell 1.1.4.

Nord-Trøndelag er fylket med færrest innbyggere per apotek, med under 5 500 innbyggere per apotek, mens Aust-Agder har nest færrest innbyggere per apotek. Hordaland, Rogaland og Telemark er de fylkene som har flest innbyggere per apotek.

15 av landets 19 fylker har nå lavere antall innbyggere per apotek enn det fylket, Oppland, som i 2000 hadde best apotekdekning med 7 613 innbyggere per apotek.

Akershus har hatt størst bedring i apotekdekningen fra 2000, målt i antall innbyggere per apotek. Alle fylker hadde bedre apotekdekning i 2009 enn i 2000.

Antall innbyggere per apotek gir ikke et totalbilde av apotekdekningen i et geografisk område. Apotekdekningen oppleves antakelig som relativt forskjellig i Oslo og Nordland, selv om de kommer noenlunde likt ut i antall innbyggere per apotek.

Tabell 1.1.4 Antall innbyggere per apotek og antall apotek i 2009 i Norges 15 mest folkerike kommuner

	Antall innbyggere per apotek	Antall apotek
Oslo	6 933	83
Bergen	8 691	29
Trondheim	8 012	21
Stavanger	9 355	13
Bærum	6 856	16
Kristiansand	6 162	13
Fredrikstad	7 276	10
Tromsø	7 390	9
Sandnes	9 062	7
Drammen	6 141	10
Asker	13 439	4
Sarpsborg	7 389	7
Skien	10 272	5
Skedsmo	9 334	5
Bodø	5 812	8

Kilde: SSB (folketall 01.01.2009), Apotekforeningen

1.1.4 Medisinutsalg

Per 17. desember 2009 var det registrert 1 126 medisinutsalg i Norge⁵. De fleste medisinutsalgene er plassert i dagligvarebutikker, men apotek har også avtaler med postkontor, parfymier og andre. I tillegg er det noen medisinutsalg som har egne lokaler, hvor en apotektekniker står for utleveringen av legemidler. Omkring halvparten av apotekene i Norge har medisinutsalg knyttet til seg.

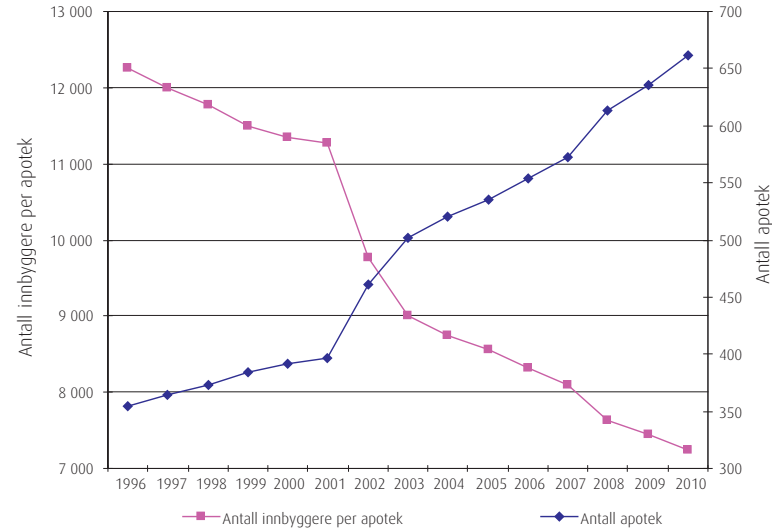
⁵ Kilde: Legemiddelverket

Tabell 1.1.5 Fylker i Norge etter antall innbyggere per apotek og antall apotek.

Antall apotek			Antall innbyggere per apotek		
Fylke	01.01.2000	01.01.2010	01.01.2000	01.01.2010	Prosent endring
Nord-Trøndelag	12	24	10 592	5 446	-48,6
Aust-Agder	9	18	11 353	5 964	-47,5
Oppland	24	29	7 613	6 355	-16,5
Østfold	24	42	10 342	6 395	-38,2
Hedmark	21	29	8 910	6 554	-26,4
Finnmark	7	11	10 580	6 590	-37,7
Nordland	22	35	10 869	6 725	-38,1
Vest-Agder	13	25	11 976	6 729	-43,8
Buskerud	23	37	10 296	6 882	-33,2
Oslo	46	83	11 032	6 933	-37,2
Troms	11	22	13 742	7 071	-48,5
Sogn og Fjordane	13	15	8 276	7 097	-14,2
Møre og Romsdal	25	34	9 726	7 316	-24,8
Vestfold	17	31	12 516	7 391	-40,9
Sør-Trøndelag	22	38	11 948	7 546	-36,8
Akershus	31	69	15 066	7 647	-49,2
Telemark	15	21	11 003	7 978	-27,5
Rogaland	27	47	13 823	8 948	-35,3
Hordaland	30	52	14 507	9 032	-37,7
Sum	392	662	11 425	7 250	-36,5

Kilde: Apotekforeningen og SSB (befolkning per 1. januar 2009)

Figur 1.1.1 Antall apotek og antall innbyggere per apotek 1996-2010 (per 1. januar)

Kilde: Apotekforeningen og SSB (befolkningstall)

Tabell 1.1.6 Medisinutsalg per fylke

Fylke	Antall medisinutsalg	Antall innbyggere per medisinutsalg
Finnmark	53	1 368
Sogn og Fjordane	71	1 499
Nordland	134	1 757
Nord-Trøndelag	73	1 791
Troms	70	2 222
Møre og Romsdal	111	2 241
Oppland	73	2 524
Hedmark	66	2 880
Sør-Trøndelag	87	3 296
Aust-Agder	30	3 579
Telemark	45	3 723
Hordaland	103	4 560
Buskerud	46	5 536
Vest-Agder	29	5 801
Rogaland	62	6 783
Østfold	22	12 208
Vestfold	15	15 276
Akershus	28	18 844
Oslo	2	287 738
Sum	1 120	4 285

Kilde: Legemiddelverket (medisinutsalg per 17. desember 2009), SSB (befolkningstall per 01.01.2009)

1.1.5 Apotek kunder og reseptekspedisjoner

I 2009 var det totalt 45,6 mill. kundebesøk i norske apotek, hvorav 44,1 mill. i primærapotek. Tilsvarende var antall kundebesøk i 2008 hhv. 44,5 mill. kundebesøk i alle apotek og 43,0 mill. i primærapotek. Med kundebesøk menes her summen av alle ekspedisjoner i kassen i apotek, det vil si at en kassalapp er lik et kundebesøk.

Til sammen ble det i 2009, jf. tabell 1.1.7, behandlet over 30 mill. resepter på norske apotek, en økning på nærmere 4 prosent i forhold til 2008. Hvit- og blåresepter utgjør nærmere 96 prosent av det samlede antall resepter.

I overkant av 40 prosent av alle reseptkundene i 2009 var menn, mens nærmere 60 prosent var kvinner. Gjennomsnittlig alder var 57,3 år.

Legemiddelrekvireringen i Norge foregår hovedsakelig i primærhelsetjenesten. Det er primærleger som står for mesteparten av rekvireringen, og med en reseptandel på 96 prosent er det primærapotekene som står for mesteparten av reseptekspedisjonen. Sykehusapotekene hadde imidlertid en relativt høyere andel av ekspedisjoner av helseforetaksfinansierte resepter (H-resepter), med nærmere 20 prosent, og av resepter som refunderes av en annen bidragsytende instans enn folketrygden (R-resepter), med nærmere 7 prosent. For nærmere omtale av finansieringsordningene, se kapittel 5.

Tabell 1.1.7 Antall ekspedisjoner i apotek fordelt etter resepttyper

	Antall reseptekspedisjoner 2009	Prosentandel av total	Prosentendring 2008-09
Hele «blåreseptordningen»	14 477 005	48,1	5,3
«Hvit»- normalresept	14 343 963	47,7	0,1
Forenklet oppgjør i bidragsordningen, §5.22 i Folketrygdloven*	244 281	0,8	-1,5
H-resept**	57 575	0,2	8,5
Resept fra veterinær	557 273	1,9	12,6
Diverse***	407 866	1,4	147,8
Sum reseptekspedisjoner	30 087 963		3,6

* Gjelder enkelte legemidler ved kreft og immunsvikt (sterke smertestillende midler, sovemidler m.m.) hvor pasienten ikke avkreves egenbetaling.

** Helseforetaksfinansierte resepter

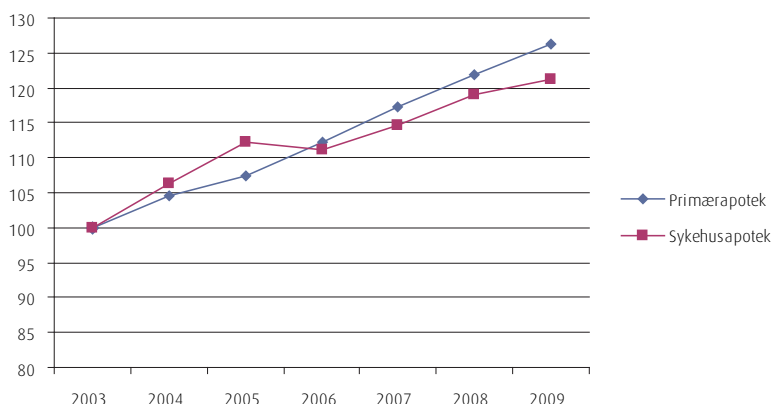
*** Inkluderer bl.a. resepter til vernepliktige, og resepter som refunderes av annen bidragsytende instans enn NAV (helseforetakene, Jernbanens sykekasse etc).

I 2009 var gjennomsnittlig antall ordinasjoner, dvs. antall legemidler per reseptekspedisjon, 1,53 på blå resept, og 1,2 på hvit resept. Dette er tilnærmet uendret fra de to foregående årene.

Figur 1.1.2 viser hvordan antallet reseptekspedisjoner har utviklet seg siden 2003, fordelt på

primærapotek og sykehusapotek. Primærapotekene fortsetter med lik vekst i antall reseptekspedisjoner i 2009 som de hadde i 2007, mens sykehusapotekene har en lavere vekst enn de har hatt de siste årene. Siden primærapotek ekspederer 96 prosent av alle resepter, er linjen for hele apoteksektoren utelatt i figuren.

Figur 1.1.2 Utvikling i antall reseptekspedisjoner 2003–2009 fordelt på primærapotek og sykehusapotek. Indeks 2003 = 100

1.2. APOTEKØKONOMI

1.2.1 Omsetning i apotek

Apotekene hadde i 2009 en totalomsetning på vel 22,7 mrd. kroner inkl. merverdiavgift. Dette er en vekst på 4,4 prosent sammenlignet med 2008. For nærmere angivelse av omsetningens fordeling, se figur 1.2.1.

Gjennomsnittlig omsetning per apotek var i 2009 anslagsvis 35,0 mill. kroner, noe som er tilnærmet lik omsetningen i 2007 og 2008. Til grunn for denne beregningen ligger gjennomsnittlig antall apotek for disse årene. At veksten i den gjennomsnittlige

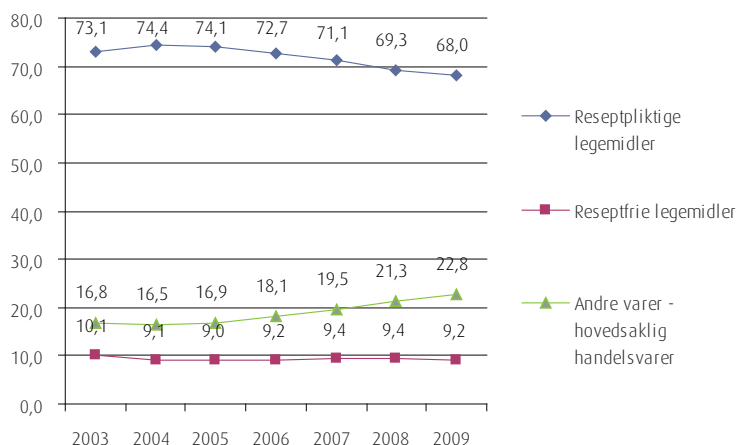
omsetningen per apotek er uendret mens totalomsetningen øker, henger sammen med at antall apotek øker.

Legemidlenes andel av totalomsetningen i apotek har vist en nedadgående tendens etter 2004. I 2009 utgjorde legemidler 77,2 prosent av apotekenes totale omsetning, mot 83,5 prosent i 2004. Det er imidlertid betydelige forskjeller i utviklingen mellom primærapotek og offentlige sykehusapotek, noe som er nærmere omtalt nedenfor.

Tabell 1.2.1 Total og gjennomsnittlig omsetning i apotek (mill. kr)

	2009 mill. kr	Prosent endring 2008–09
Total omsetning i apotek, inkl. mva	22 735	4,4
Total omsetning i apotek, ekskl. mva	18 283	4,5
Gjennomsnittlig omsetning per apotek inkl. mva	35,0	0,5
Gjennomsnittlig omsetning per apotek ekskl. mva	28,2	0,6

Figur 1.2.1 Omsetning i alle apotek 2003–2009 fordelt på legemidler og andre apotekvarer*

* Inkl. forhandlingspliktig medisinsk utstyr og næringsmidler til spesielle medisinske formål

Omsetning i apotek fordelt på primærapotek og sykehusapotek

Tabell 1.2.2 viser at primærapotekene sto for 81,6 prosent av den totale omsetningen i apotek i 2009, noe som er tilnærmet likt andelen de hadde i 2008. Primærapotekene hadde i 2009 en samlet vekst på 4,2 prosent, mens gjennomsnittlig omsetning per primærapotek var på tilsvarende nivå som i 2008. Samtidig har sykehusapotekene hatt en vekst på i overkant av 5 prosent.

Det er også store forskjeller i sammensetningen av salget mellom primærapotek og sykehusapotek. Som figurene 1.2.2 og 1.2.3 viser, har sykehusapotekene en langt større andel knyttet til salg av reseptpliktige legemidler.

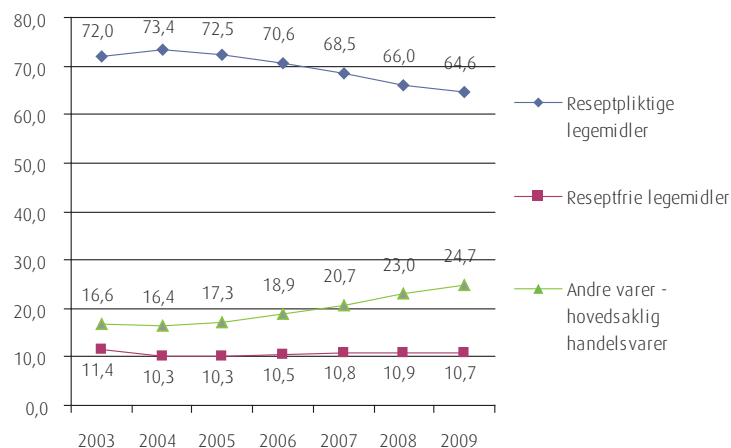
1.2.2 Apotekenes bruttofortjeneste

Nærmere 70 prosent av apotekenes samlede omsetning stammer fra salg av reseptpliktige legemidler, jf. figur 1.2.1. Dersom man dekomponerer apotekenes bruttofortjeneste etter samme fordeling, dvs. differansen mellom apotekets utsalgspris (ekskl. mva) og innkjøpspris, finner man at reseptpliktige legemidler, som utgjør 68,0 prosent av samlet omsetning, bidrar med kun 44,3 prosent av apotekenes samlede bruttofortjeneste. Dette betyr at apotekenes fortjeneste i større grad hentes fra reseptfrie legemidler og andre apotekvarer, enn fra reseptpliktige legemidler.

Tabell 1.2.2 Total og gjennomsnittlig omsetning fordelt på primærapotek og sykehusapotek

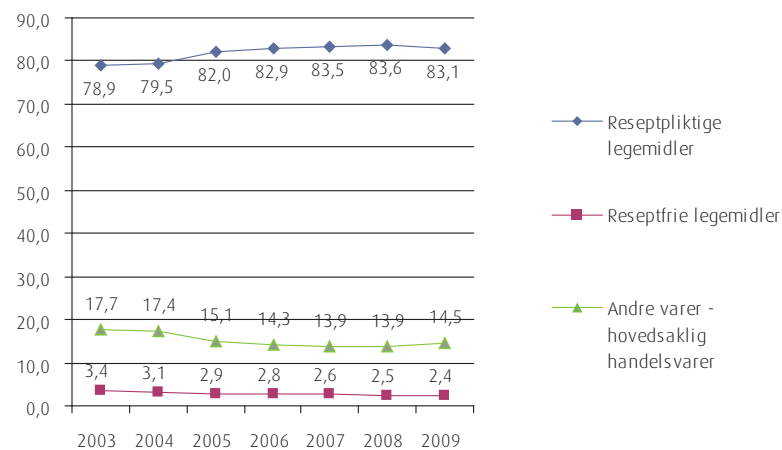
	2009 mill. kr	Prosent endring 2008–09	Prosent- andel
Total omsetning i primærapotek, inkl. mva	18 542	4,2	81,6
Total omsetning i sykehusapotek, inkl. mva	4 193	5,3	18,4
Gjennomsnittlig omsetning per primærapotek inkl. mva	30,1	0,1	
Gjennomsnittlig omsetning per sykehusapotek inkl. mva	127,1	5,3	

Figur 1.2.2 Omsetning i primærapotek 2003-2009 fordelt på legemidler og andre apotekvarer*

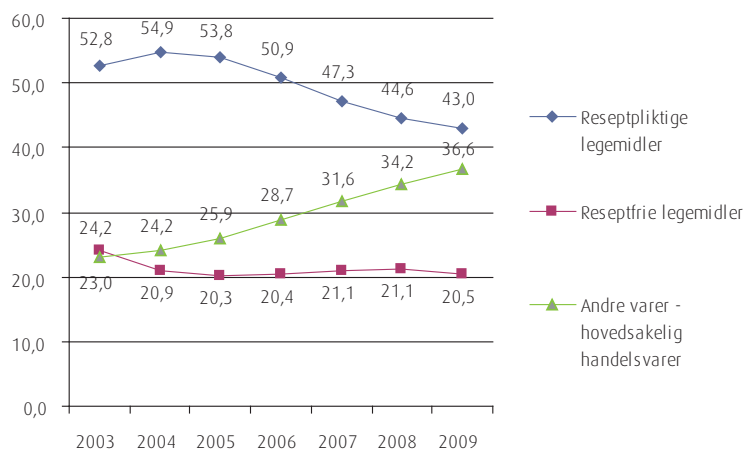
* Inkl. forhandlingspliktig medisinsk utstyr og næringsmidler til spesielle medisinske formål

Figur 1.2.3 Omsetning i sykehusapotek 2003-2009 fordelt på legemidler og andre apotekvarer*

* Inkl. forhandlingspliktig medisinsk utstyr og næringsmidler til spesielle medisinske formål

Figur 1.2.4 Utvikling i primærapotekenes bruttofortjeneste 2003–2009 fordelt på legemidler og andre apotekvarer*

* Inkl. forhandlingspliktig medisinsk utstyr og næringsmidler til spesielle medisinske formål

Som vist ovenfor, er det betydelige forskjeller mellom primærapotek og sykehusapotek. Mens reseptpliktige legemidler bidrar med 43,0 av bruttofortjenesten hos primærapotekene, er den tilsvarende andelen over 73,0 prosent hos sykehusapotekene. Figur 1.2.4 viser også at andre apotekvarer enn legemidler står for en stadig økende andel av primærapotekenes samlede bruttofortjeneste.

1.2.3 Apotekenes vareforbruk/ bruttomargin etter resepttype

Apotekenes bruttomargin defineres som den prosentvise andelen av apotekets utsalgspris (AUP) uten merverdiavgift, som ikke går til innkjøp av legemidler (vareforbruket). Bruttomarginen skal følgelig dekke alle kostnadene til apoteket (lønn, husleie etc). Sammenhengen mellom bruttomarginen i prosent og vareforbruksprosenten kan fremstilles på følgende måte: $\text{Bruttomargin} = 100 - \text{vareforbruksprosenten}$.

Tabell 1.2.3 viser at apotekenes bruttomargin på blå og hvit resept gikk opp med 2,2 og 0,9 prosent, mens bruttomarginen for H-resepter gikk ned med over 17 prosent i 2009 sammenlignet med 2008. Den totale bruttomarginen på legemidler som selges på resept gikk opp med 1,2 prosent.

Årsaken til denne utviklingen er blant annet at:

- Trinnsprissystemet har bidratt til betydelig lavere priser på de legemidlene som er inkludert. Trinnsprisene er regulert på AUP-nivå (apotekenes utsalgspris). Dersom apotekene har den samme kroneavansen på et trinnsprislegemiddel som før prisfall, vil dette kunne gi flere ganger så høy bruttomargin uten at apotekets inntjening eller lønnsomhet er styrket. Trinnsprissystemet omfatter en stadig større del av legemiddelomsetningen.
- Finansieringsansvaret for de legemidlene som er overført fra folketrygden til de regionale helseforetakene (H-resept) fikk nye priser i 2009.

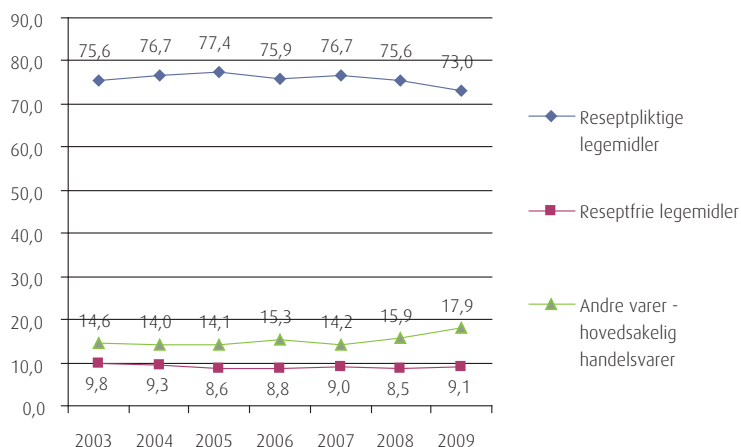
Tabell 1.2.3 Apotekenes bruttomargin 2009 fordelt etter resepttype

Resepttype	Andel av omsetning etter resept	Bruttomargin 2009	Prosent ending 2008–2009
Blå resept*	72,0	16,6	2,2
Hvit resept**	18,4	30,3	0,9
H-resept	7,2	4,1	-17,2
Total	97,6	18,4	1,2

* For nærmere omtale av blåreseptordningen vises det til kapittel 5 Finansiering, T-resept

** N-resept

Figur 1.2.5 Utvikling i sykehusapotekenes bruttfortjeneste 2003-2009 fordelt på legemidler og andre apotekvarer*

* Inkl. forhandlingspliktig medisinsk utstyr og næringsmidler til spesielle medisinske formål

TNF-hemmer og MS-legemidler er svært dyre legemidler. Apotekenes bruttomargin på disse legemidlene er derfor langt lavere enn for en gjennomsnittlig blåreseptpakning.

- Apotekavansen ble redusert fra 1. januar 2009. Det faste kronebeløpet ble økt, mens den prosentvise avansen ble redusert. Dette ga en sterk reduksjon i avansen for dyre legemidler, som blant annet legemidler på H-resept.
- Myndighetene har gjennomført flere tiltak for å vri forbruket over fra dyre til billige legemidler, blant annet gjennom ordningen med foretrukket legemiddel. Dette har redusert apotekenes inntjening i kroner, men har økt marginen, som måles i prosent.

Legemiddelomsetningsavgiften på 0,55 prosent av AIP i 2009 (1,3 prosent i 2008) er ikke trukket fra i marginen, og vil føre til at den reelle marginen som apotekene må forholde seg til, er lavere enn det bruttomarginen viser.

2

ANSATTE, UTDANNING
OG KOMPETANSE

2.1 ANSATTE I APOTEK

Fagpersonalet i apotek består i all hovedsak av farmasøyter og apotekteknikere. Begge disse gruppene er autorisert helsepersonell. Gjennom helsepersonelloven er de underlagt samme grunnleggende lovverk som andre grupper av helsepersonell. Helsepersonelloven gir en rekke plikter som står i forhold til de rettigheter pasientene har etter pasientrettighetsloven. Dette lovverket gir, i kombinasjon med autorisasjonsordningen, en offentlig kvalitetssikring av yrkesutøvelsen i apotek, og bidrar til å styrke pasientsikkerheten. Sentralt i lovgivningen står krav til forsvarlig yrkesutøvelse, vedlikehold av kompetanse, regler for taushetsplikt og dokumentasjon av helsehjelp som ytes av helsepersonell.

Farmasøyter

I 2007 gjennomførte myndighetene en deling av farmasøytgruppen i reseptarfarmasøyter og provisorfarmasøyter, som tilpasning til profesjonsbetegnelsene i EU. Provisorfarmasøytene er universitetsutdannede med mastergrad (5 års utdanning på universitet). Reseptarfarmasøytene er høyskoleutdannede med bachelorgrad (3 års utdanning på høyskole). For å kunne ekspedere legemidler selvstendig etter resept og rekvisisjon, må man være autorisert farmasøyt i Norge.

Apotekere

Apotekeren er apotekets leder. For å bli apoteker kreves mastergrad, autorisasjon som provisorfarmasøyt, og to års relevant yrkespraksis etter endt

utdanning. Apotekeren skal sørge for at apotekvirksomheten til enhver tid drives etter de lover, forskrifter og krav til faglig og forsvarlig standard som er gitt. Apotekeren må ha driftskonsesjon for apoteket, og går derfor også under benevnelsen driftskonsesjonær. Driftskonsesjoner tildeles av Statens legemiddelverk.

Apotekteknikere

Apotekteknikere supplerer farmasøytene i apoteket, og har viktige oppgaver i forbindelse med reseptekspedisjon, service og kundekontakt, egenomsorgsinformasjon og annen informasjon til publikum, samt varebehandling og kontorarbeid. Apotekteknikere har ikke rett til selvstendig å ekspedere legemidler etter resept eller rekvisisjon. Tittelen apotektekniker er beskyttet gjennom autorisasjonssystemet, og forbeholdt de som har gjennomført apotekteknikerutdanning og fått autorisasjon.

Assistenter

I gruppen «assistenter» inngår både apotektekniker uten fagutdanning som har fått autorisasjon etter overgangsordningen, samt ufaglærte og apotekteknikere med gammel fagutdanning som ikke hadde ny nok apotekpraksis for å komme inn under overgangsordningen for autorisasjon. Overgangsordningen utløp 1. januar 2008. Det er ansatt assistenter både med og uten apotekteknikerautorisasjon i norske apotek.

Tabell 2.1.1 Ansatte i alle apotek

Kategori	01. jan.02		01. jan.06		01. okt.09	
	Antall ansatte	Antall årsverk	Antall ansatte	Antall årsverk	Antall ansatte	Antall årsverk
Apotekere/driftskonsesjonærer	342	340	423	411	525	515
Master i farmasi	524	441	578	502	806	724
Bachelor i farmasi	903	758	1 095	929	1 165	1 010
Apotekteknikere med fagutdanning	2 709	2 237	2 746	2 232	2 920	2 439
Assistenter*	1 444	1 058	1 057	801	881	639
Andre, sykepleiere, økonomer mv.	303	175	249	144	234	154
Sum	6 225	5 009	6 148	5 019	6 531	5 480

* Assistenter er tidligere apotekteknikere uten fagutdanning

Andre ansatte

Per oktober 2009 er det ansatt 60 sykepleiere, 1 hjelpepleier og 8 ingeniører i norske apotek. I tillegg er det ansatt kontormedarbeidere, rengjøringspersonale, økonomer og sjåførere. Totalt utgjør dette gruppen «andre» på 234 personer.

Det utføres i dag 471 flere årsverk i apotek enn i 2002, (se tabell 2.1.1). Siste år ble det 50 flere ansatte enn det var i 2008. Prosentandelen farmasøytiske årsverk har økt fra 31 prosent i 2002 til 41 prosent i 2009. Andelen årsverk utført av apotekteknikere er redusert fra 66 prosent i 2002 til 56 prosent i 2009.

Fra 2008 til 2009 er det ansatt 16 flere apotekere, 91 flere provisorfarmasøyter og 6 flere reseptarfarmasøyter. Antall ansatte apotekteknikere med fagutdanning i apotekene økte med 3 fra 2008 til 2009, samtidig ble det 58 færre uten fagutdanning (assistenter). Ut fra disse tallene er det ikke mulig å

si hvor mange assistenter som arbeider i apotek, og som ikke har autorisasjon som apotektekniker.

Andelen farmasøytiske årsverk av det totale antallet årsverk er 41 prosent i sykehusapotekene og 41 prosent i primærapotekene. Andelen årsverk som utføres av farmasøyter med masterutdanning er 33 prosent i sykehusapotekene og 20,5 prosent i primærapotekene. Andelen med masterutdanning i primærapotek har økt fra 19 prosent i 2008.

Per 17. november 2009 var det autorisert 2 573 provisorfarmasøyter hvorav 73 prosent var kvinner. Det var autorisert 1 689 reseptarfarmasøyter. Av disse var 93 prosent kvinner. Videre var det autorisert 5 243 apotekteknikere med en kvinneandel på 97 prosent. 58 prosent av autoriserte provisorfarmasøytene og 71 prosent av autoriserte reseptarfarmasøyter arbeider i apotek. Også 58 prosent av autoriserte apotekteknikere med fagutdanning er å finne i apotekene.

Tabell 2.1.2 Ansatte i apotek per 1. oktober 2009 fordelt på primærapotek og sykehusapotek

Kategori	Primærapotek		Sykehusapotek	
	Antall ansatte	Antall årsverk	Antall ansatte	Antall årsverk
Apotekere/driftskonsesjonærer	492	482	33	32
Master i farmasi	505	453	301	271
Bachelor i farmasi	1 085	939	80	71
Apotekteknikere med fagutdanning	2 426	1 988	494	451
Assistenter*	829	592	52	47
Andre, økonomer, sykepleiere m.v	189	113	45	41
Sum	5 526	4 567	1 005	913

* Assistenter er tidligere apotekteknikere uten fagutdanning.

2.2 UTDANNINGENE

Master i farmasi

Utdanningen Master i farmasi gis ved følgende universiteter:

- Universitetet i Oslo, ved Farmasøytisk institutt som hører inn under Det matematisk naturvitenskapelige fakultet, www.farmasi.uio.no
- Universitetet i Tromsø, ved Institutt for farmasi som hører inn under Det medisinske fakultet, <http://uit.no/farmasi/>
- Universitetet i Bergen, ved senter for farmasi, et tverrfakulært studium under både Det matematiske naturvitenskapelige og Det medisinske fakultet, www.uib.no/farm

Studiet tar 5 år og består av et grunnstudium og en masteroppgave. En praksisperiode på seks måneder gjennomføres som en del av studiet.

Masteroppgaven er en selvstendig gjennomført forskningsoppgave, og gir mulighet til fordypning i et farmasøytisk fagområde. Flere opplysninger om de enkelte studier, opptaksvilkår med mer finnes på det enkelte universitets hjemmeside.

Master i klinisk farmasi

Høsten 2009 ble de første 14 studentene tatt opp på den nye utdanningen «erfaringsbasert master i klinisk farmasi». Studiet er organisert som et videreutdanningstilbud og forutsetter minimum bachelorgrad i farmasi og 2 års relevant yrkeserfaring. Masteren gjennomføres som et deltidsstudium (50 prosent) over 2 år med obligatoriske emner, og undervisningen er lagt opp med en kombinasjon av fellessamlinger i Oslo og fjernundervisning via en nettløsning. Masteroppgaven gjennomføres på full tid det siste halve året.

Bachelor i farmasi

Bachelorutdanningen i farmasi kan tas ved følgende høyskoler:

- Høgskolen i Oslo, Avdeling for helsefag, www.hio.no
- Høgskolen i Nord-Trøndelag, Avdeling for Helsefag i Namsos, www.hint.no

Bachelorutdanningen er et treårig studium som omfatter teoretisk undervisning og praksisperioder i apotek på til sammen seks måneder. Flere opplysninger om de enkelte studier, opptaksvilkår med mer finnes på den enkelte høyskoles hjemmeside.

Apotekteknikerutdanningen

Den videregående skolen tilbyr fagutdanning som apotektekniker. Skoleløpet er helse- og sosialfag første år, helseservicefag andre år og apotekteknikk tredje år. Det er 13 videregående skoler som tilbyr denne utdanningen. Oversikt over utdanningssteder finnes på Farmasiforbundets hjemmesider, se www.apotektekniker.no.

Opptak av studenter til farmasiutdanningene

Søkingen til farmasiutdanningene holdt i 2009 nesten samme nivå som året før, med en samlet søknadsnedgang på 0,2 prosent. I Oslo var det en nedgang på 3,4 prosent, mens Namsos opplevde en økning på 15,4 prosent. I Bergen økte antall søknader med 5,1 prosent, mens Tromsø opplevde en nedgang på 4,7 prosent.

Foto: Jens Solvberg.

Tabell 2.2.1 viser en oversikt over antall studenter tatt opp høsten 2009, antall i avgangskullet som forventes ferdig i løpet av 2010, og antallet som ble ferdig i løpet av 2009.

Ved Senter for farmasi i Bergen ble første kull med farmasøytter ferdig i 2008.

Alle studiestedene har tilbud om påbygning til mastergrad for reseptarer. I 2008 ble det tatt opp til sammen 5 studenter på slike studieprogram i Bergen. Farmasøytisk institutt i Oslo har tilbudt en slik ordning siden 2007, og første året ble det tatt opp 13 studenter. I 2008 ble det tatt opp 13 reseptarstudenter i Oslo og fem i Bergen. I 2009 var tallene 10 i Oslo, ingen i Tromsø og 3 i Bergen.

Tabell 2.2.1 Studenttall opptak 2009, endelig eksamen 2009 og 2010

	Antall studieplasser	Antall studenter tatt opp høsten 2009	Antall studenter i avgangskullet (ferdig 2010)	Antall avlagt endelig eksamen 2009
Senter for farmasi UiB	24	25	17	27
Institutt for farmasi UiT	35	36	19	30
Farmasøytisk institutt UiO	63	76	50	49
Sum Universitet	122	137	86	106
Reseptarutdanningen HiO	60	60	43	38
Reseptarutdanningen HiNT	30	24	24	16
Sum Høyskoler	90	84	67	54
Total	212	221	153	160

2.3 ANSATTE I APOTEK I NORDEN

Utdanningen Master i farmasi finnes i alle de nordiske landene. Bachelorutdanningen (reseptar) finnes bare i Norge, Sverige og Finland. I resten av Europa er det farmasøytutdanning kun på mastergradsnivå, ikke på bachelornivå.

I Danmark er det etablert en utdanning til *farmakonom*, som er en treårig helseutdanning etter videregående skole. Utdanningen består av

teori og praksis ved et apotek. Farmakonomene kan selvstendig kontrollere og utlevere reseptpliktige legemidler, men på apotekerens ansvar. En farmakonom kan ikke være apotekerens stedfortreder. I Danmark har man ingen apotekteknikerutdanning etter bl.a. norsk mønster, men det er ansatt en del personale i apotekene uten farmakonom- eller farmasiutdanning. I Norge, Sverige og Finland er det relativt store grupper med apotekteknikere.

Tabell 2.3.1 Antall ansatte i primærapotek i nordiske land per 1. januar 2008

Kategori	Danmark	Finland	Norge	Sverige
Apotekere/driftskonsesjonærer	241	582	492	758
Master i farmasi	561	807	505	641
Bachelor i farmasi		3 830	1 085	3 420
Farmakonomer	2 567			
Apotekteknikere		3 070	2 426	1 985
Assistenter (farmakomelever)	528**		829	663
Andre	829		189	98
Sum	4 726	8 289	5 526	7 565

* Apotekere i Sverige kan være enten provisor (apotekare) eller reseptar

** Danmark har farmakomelever, som her plasseres som assistenter.

2.4 PUBLIKUMS TILLIT TIL APOTEK

Tre av fire nordmenn sier at de har stor eller svært stor tillit til apotekene i Norge, viser en representativ undersøkelse som TNS Gallup gjennomførte for Apotekforeningen høsten 2009. Det er kun én prosent som har liten tillit og ingen som har svært liten tillit til apotek. Tilliten til apotekene har vært svært stabil gjennom de syv årene undersøkelsen har vært utført.

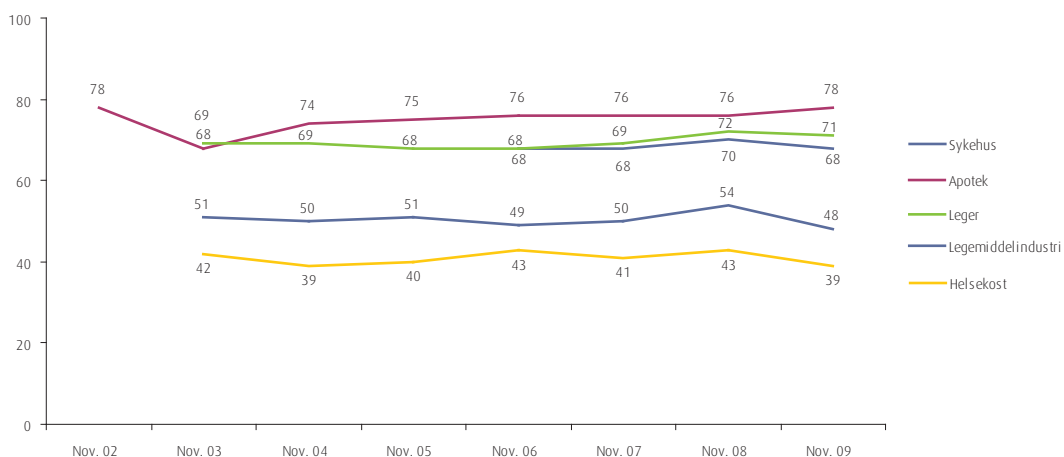
Undersøkelsen sammenligner apotekenes tillit med andre aktører i helsesektoren, og apotekene kommer ut med klart høyest tillit i befolkningen. Legene har stor eller svært stor tillit hos 56 prosent av befolkningen. Tilliten til sykehusene er noe lavere enn tilliten til legene, og annenhver spurte sier at de har stor eller svært stor tillit til sykehusene. Se figur 2.4.1.

Det store flertall av befolkningen får informasjon om hvordan legemidlene skal brukes ved kjøp av legemidler på apotek, men en fjerdedel oppgir at de bare får det hvis de ber om det. Bare tre prosent oppgir at de aldri får slik informasjon.

68 prosent av forbrukerne er fornøyde eller svært fornøyde med det apoteket de benytter mest. Det er svært få som uttrykker misnøye. God service, god informasjon og kort ventetid er de tre faktorene apotekkundene legger størst vekt på når de er på apoteket.

På spørsmål om man ville benyttet muligheten til en gjennomgang av sitt samlede medisinformbruk (legemiddelsamtale) på apoteket, svarer 46 prosent at det er sannsynlig at de ville benyttet tilbudet.

Figur 2.4.1 Utvikling i tillit til ulike helsebransjer 2002 – 2009

A woman with short brown hair and bangs, wearing a white button-down shirt, is smiling and looking down at her hands. She is holding a small, circular logo between her fingers. The logo consists of three horizontal lines with the letters 'Kr' above them. The background is plain white.

3

PRISFASTSETTELSE

Som i de aller fleste vestlige land regulerer også norske myndigheter prisene på reseptpliktige legemidler. Den viktigste begrunnelsen for dette er å skjerme samfunnet og befolkningen mot urimelig høye legemiddelpriser, siden vilkårene for priskonkurranse er dårligere i legemiddelmarkedet enn i de fleste andre markeder.

Viktigst i denne sammenheng er mangelen på konkurrerende alternative legemidler i perioden et legemiddel er patentbeskyttet, kombinert med tredjepartsfinansiering gjennom blåreseptordningen. Det siste fører til lav prisfølsomhet, ettersom den «tredjepart» som betaler for legemidlet (i Norge folketrygden via refusjonsordningen), er en annen enn den som bestemmer legemiddelbruken (legen), som igjen er en annen enn brukeren.

I dette kapitlet beskrives hvordan prisene på legemidler blir fastsatt i Norge.

Til slutt i kapitlet gis det en kort beskrivelse av hvordan prisene blir fastsatt og reguleringstiltak benyttet, både i Europa generelt, og i de nordiske landene spesielt.

3.1 OFFENTLIGE AVGIFTER

Legemiddelomsetningsavgiften

Apotekene har i mer enn hundre år betalt en avgift til statskassen på legemiddelomsetningen. Fra 1. januar 2002 ble den daværende apotekavgiften, som var en progressiv avgift innkrevd på detaljistnivå, erstattet med en legemiddelomsetningsavgift, som er en flat avgift innkrevd på grossistnivå¹, men betalt av apotekene.

Legemiddelomsetningsavgiften er en såkalt sektoravgift. Statens formål med sektoravgifter er helt eller delvis å finansiere utgiftene til bestemte tiltak innenfor vedkommende sektor. Legemiddelomsetningsavgiften skal dekke utgiftene til tilskudd til fraktrefusjon av legemidler, drift av de regionale legemiddelinformasjonsenheter (RELIS), stipendier og tilskudd til apotek m.v., samt delfinansiere driften av Statens legemiddelverk.

Avgiften innkreves av grossistene på vegne av staten, ved at avgiftsbeløpet tillegges på fakturaen til apoteket. Fra 1. januar 2009 er avgiften på 0,55 prosent av innkjøpsprisen (ekskl. mva). Apotekene har ikke anledning til å kreve avgiften dekket av kunden, og må således dekke avgiftsbeløpet av apotekavansen.

Det ble anslått at apotekene kom til å betale om lag 66,0 mill. kroner i avgift for 2009. For driftsåret 2008 ble det betalt inn 137,6 mill. kroner. Fra 2003 til og med 2008 var avgiften på 1,3 prosent av innkjøpspris. Dette ga større inntekter for staten enn utgifter på sektoren og prosentsatsen ble derfor redusert under budsjettbehandlingen høsten 2008. Samtidig ble det gjort et avansekkutt tilsvarende avgiftslettelsen, slik at apotekene ikke tjente på at avgiften ble redusert.

Merverdiavgift

For alt salg av legemidler, både reseptpliktige og reseptfrie, avkreves full merverdiavgift på 25 prosent. For næringsmidler er det 14 prosent merverdiavgift. Næringsmidler omfatter praktisk talt alle varer som kan tygges, suges eller svelges av mennesker, med unntak av legemidler. Næring som inntas via sonde direkte til magesekk eller tarm, anses ikke som legemiddel, men som næringsmiddel. Andre varer som selges i apotek med 14 prosent merverdiavgift, er helsekostpreparater, vitamin/mineralpreparater som ikke er godkjent som legemidler, tran, vingjær, krydder, konserveringsmidler og andre tilsetningsstoffer til mat, som skal spises, brukes til te osv., tyggegummi og drops/pastiller/halstabletter.

¹ Legemiddelomsetningsavgiften er hjemlet i Legemiddeloven § 18 første ledd, jf grossistforskriften kapittel VI.

3.2 RESEPTPLIKTIGE LEGEMIDLER

Hovedprinsippene i dagens norske prissystem for legemidler er fra 1995. Da ble kravet om like priser over hele landet opphevet, samt ordningen med maksimalpriser og -avanser på reseptfrie legemidler og – noe senere – på apotektilvirkede legemidler. Regulering av prisen fra produsent til grossist, dvs. grossistenes innkjøpspris (GIP), ble også avviklet. I stedet innførte man et maksimalprissystem, hvor myndighetene fastsetter en maksimal innkjøpspris til apotek. Dette gjøres for hvert reseptpliktig legemiddel som godkjennes for markedsføring i Norge. I tillegg har man den tradisjonelle reguleringen av apotekets maksimale utsalgspris og maksimale avanser. Fastsettelsen av maksimalpris er en prosedyre i tre trinn som er nærmere beskrevet nedenfor.

Maksprisregulering - fastsettelse av maksimalpris

Legemidler må ha offentlig godkjent maksimalpris før de kan markedsføres. Dette gjelder *alle* humane, reseptpliktige legemidler med markedsføringstillatelse, enten legemidlene er patentbeskyttede eller ikke, og uavhengig av om de refunderes på blå resept. Fastsettelse av maksimalpris skjer i Statens legemiddelverk med Helse- og omsorgsdepartementet som klageinstans og foregår i tre trinn:

Trinn 1 Internasjonal referanseprising

I Legemiddelverkets retningslinjer fastsettes maksimal *innkjøpspris* for apotek lik gjennomsnittet av de tre laveste markedsprisene på legemidlet i følgende ni land: Sverige, Finland, Danmark, Tyskland, Storbritannia, Nederland, Østerrike, Belgia og Irland. Denne typen prisregulering betegnes ofte som internasjonal referanseprising. Dersom det ikke finnes en markedspris i noen av de landene som inngår i prissammenligningen, vil Legemiddelverket som hovedregel benytte de landene hvor markedspris foreligger. Grunnen til at de oven-

nevnte ni landene brukes, er at de blir sett på som de mest relevante å sammenligne Norge med.

Trinn 2 Avansefastsettelse

Avansen til apotekene fastsettes med en bestemt prosentsats og et kronetillegg per pakning, avhengig av apotekenes innkjøpspris. For A- eller B-preparater² tilkommer et eget kronetillegg. Oversikt over avansefastsettelsen er gitt i tabell 3.2.1.

Apotekavansen på et preparat som ikke er et A/B-preparat, og hvor apotekenes innkjøpspris (AIP) er på 300 kroner, vil da bli:

$$\begin{aligned}\text{Avanse} &= (200 \text{ kr} \times 0,07) + (100 \text{ kr} \times 0,04) \\ &+ 22,00 \text{ kr} = 40,00 \text{ kr}\end{aligned}$$

Av denne avansen må apoteket betale legemiddelomsetningsavgift på 0,55 prosent av AIP. I dette tilfellet tilsvarer det $(300 \text{ kr} \times 0,0055) = 1,65$ kroner.

Prosent- og kronetilleggene ble endret 1. januar 2009. Tillegget for A/B-preparater har vært uendret siden 1995.

Trinn 3 Merverdiavgift

Apotekenes innkjøpspris summeres med avansen, og summen tillegges merverdiavgift på 25 prosent. Dette gir den maksimale prisen et apotek kan selge et legemiddel for.

Gevinstdeling

Dersom apotek oppnår lavere innkjøpspris enn fastsatt maksimal AIP, skal minst halvparten av differansen mellom maksimal AUP og den AUP som fremkommer ved at maksimale apotekavanser

Tabell 3.2.1 Maksimal apotekavanse for reseptpliktige legemidler i Norge

AIP	Prosenttillegg	Kronetillegg per pakning	A/B preparat – kronetillegg per solgte pakning
0 - 200	7,0	22,00 kroner	10,00 kroner
> 200	4,0		

² Legemidler som inneholder narkotiske og/eller psykotrope stoffer

tillegges oppnådd AIP, tilfalle kunden (gevinstdelingsmodell)³. Dette gjelder imidlertid ikke for produkter som er med i trinnprissystemet. I trinnprissystemet mottar apoteket eventuell differanse mellom trinnpris og faktisk pris.

Revidering av maksimalpris

Både Statens legemiddelverk og legemiddelprodusentene kan på eget initiativ ta opp spørsmål om prisendringer, dersom endrede forhold tilsier det⁴. Legemiddelverket vurderer prisene på 300 av de mest omsatte virkestoffene hvert år, for å sikre at maksimalprisene reflekterer prisutviklingen i Europa og bytteforholdet mellom valutaer. I oktober hvert år offentliggjør Legemiddelverket listen over hvilke virkestoff som skal få revurdert sin maksimalpris det påfølgende året, samt angivelse av i hvilke måneder dette skal skje for de ulike legemidlene.

For de legemidlene hvor prisene skal revurderes, sender Legemiddelverket ut en forespørsel om prisopplysninger til originalprodusenten. Produsenten blir da bedt om å dokumentere prisene i de ni landene. Årsaker til endringer i maksimalpris kan for eksempel være endringer i det europeiske prisbildet, endrede valutakurser eller at legemidlet trekkes fra et av de ovennevnte ni europeiske landene.

Legemiddelverket har mulighet til å justere prisene hvert halvår de første årene et legemiddel er på markedet.

Nedenfor vises to eksempler på hvordan apotekenes utsalgspris fordeles mellom grossist/leverandør, avanse til apotek og avgifter til staten, når utsalgsprisen er 100 kroner og 350 kroner.

³ Legemiddelforskriften § 12-3

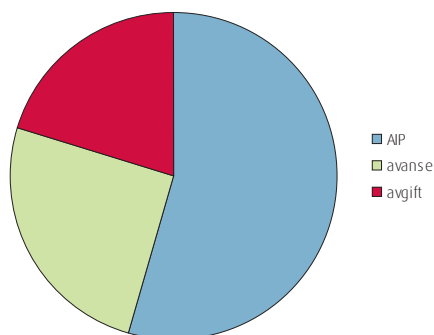
⁴ Legemiddelforskriften § 12-5

Tabell 3.2.2 Priseksempel: Utsalgspris i apotek (AUP) = 100 kr inkl. mva.

Gjennomsnitt av de tre billigste AIP land	54 kroner
Apotekavanse: $(54,21 \times 0,07) + 22,00 - 0,30$	25 kroner
Merverdiavgift (80x0,25)	20 kroner
Apotekenes utsalgspris	100 kroner*

* Av dette er 0,30 kroner legemiddelomsetningsavgiften (som er trukket fra avansen).

Figur 3.2.1 AUP = 100 kroner

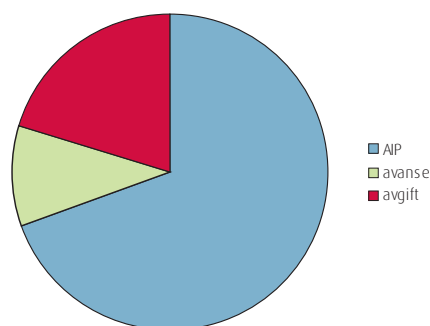

Tabell 3.2.3 Priseksempel: Utsalgspris i apotek (AUP) = 350 kr inkl. mva.

Gjennomsnitt av de tre billigste AIP land	242 kroner
Apotekavanse: $(200 \times 0,07) + (42,31 \times 0,04) + 22,00 - 1,33$	36 kroner
Merverdiavgift (280x0,25)	70 kroner
Apotekenes utsalgspris	350 kroner*

* Av dette er 1,33 kroner legemiddelomsetningsavgiften (som er trukket fra avansen)

Figur 3.2.2 AUP = 350 kroner

3.2.1 Legemidler med patentbeskyttelse

Prisfastsettelsen på legemidler med patentbeskyttelse følger maksimalprisreguleringen som beskrevet ovenfor.

I tillegg til maksimalprisreguleringen finnes det legemidler som i spesielle tilfeller kommer inn under avtalen med Legemiddelinnkjøpsamarbeidet (LIS), som er nærmere omtalt i kap. 3.3.

Statistikk over de faktiske prisene på legemidler uten generisk konkurranse, herunder legemidler med patentbeskyttelse, er gitt i kap. 4.3.

3.2.2 Legemidler med generisk konkurranse – trinnprissystemet

Trinnprissystemet ble etablert 1. januar 2005, og omfattet da 21 virkestoffer. Siden etableringen har

ytterligere 33 virkestoff blitt inkludert, og per 31. desember 2009 er 54 virkestoff med i trinnprissystemet. Trinnprissystemet sørger for at legemidler som opprinnelig var høyprislegemidler med patentbeskyttelse, automatisk går ned i pris «trinnvis» når de får konkurranse fra generiske alternativer.

Trinnpris fastsettes når originalpreparatet har fått stabil generisk konkurranse i Norge fra minst ett generisk preparat⁵. Trinnprisene fastsettes på AUP-nivå (apotekenes utsalgspris). De generiske konkurrentene må være oppført på Legemiddelverkets bytteliste, som er nærmere omtalt i kap. 4.3. Byttelisten inneholder flere legemidler enn de som er med i trinnprissystemet.

⁵ Legemiddelforskriften § 12-15

Virkestoffer som inkluderes i trinnprissystemet får en prisreduksjon ved inklusjon, og et kutt seks måneder etter at stabil generisk konkurranse inntraff. Hvis virkestoffet 12 måneder etter siste kutt går over en terskelverdi, som avhenger av omsetning, vil trinnprisen reduseres ytterligere. Oversikt over prisreduksjonene i trinnprissystemet er gitt i tabell 3.2.4.

Forutsetningen for at et legemiddel skal komme på Legemiddelverkets bytteliste, er at legemidlet må ha markedsføringstillatelse, og at det anses som likeverdig med et annet legemiddel. Legemiddelverket bestemmer hvilke legemidler som skal vurderes som byttbare, og publiserer en bytteliste som distribueres til apotekene. Byttelisten oppdateres månedlig. Se nærmere kap. 4.3.1.

Det fastsettes en trinnpris per byttegruppe, differensiert for hhv. små og store pakninger. Alle apotek er forpliktet til å tilby kundene minst én liten og én stor pakning i hver byttegruppe til trinnpris.

Trinnprisen er det maksimale beløp folketrygden refunderer. Unntak gjelder dersom legen har medisinsk grunn til å reservere pasienten mot bytte. I slike tilfeller skal folketrygden refundere legemidlets pris fullt ut, uavhengig av trinnpris.

Det kan tenkes tilfeller der anvendelse av de fastsatte kuttsatsene leder til så lav trinnpris, at ingen leverandører vil ønske å selge legemidlet i Norge. For å unngå dette har Legemiddelverket mulighet til å fastsette trinnprisen ved skjønnsanvendelse. For eksempel har Legemiddelverket skjønsmessig fastsatt trinnprisen på den mest omsatte pakningen av virkestoffet diklofenac⁶. Denne pakningen skulle etter vanlige regler vært kuttet med 65 prosent. Ved normal avansefastsettelse ville dette gi en innkjøpspris for apotek på 1,56 kroner per pakning, noe som da skulle dekket produksjon, frakt og administrasjonsutgifter for

⁶ tablett 50 mg, 20 pakning

Tabell 3.2.4 Prisreduksjoner i trinnprissystemet i 2009

Omsetning siste 12 måneder før generisk konkurranse*		< 100 mill. kr		> 100 mill. kr			
1. kutt	Når legemidlet inkluderes i trinnprissystemet	30 %		30 %			
2. kutt	6 mnd. etter generisk konkurranse	55 %		75 %			
Omsetning minst 12 måneder etter siste kutt*		> 15 mill. kr		> 30 mill. kr og < 100 mill. kr		> 100 mill. kr	
3. kutt	Tidligst 12 mnd. etter siste ordinære kutt	65 %		80 %		85 %	

*Omsetning oppgis for 12 måneder, AUP i mill. kroner.

produsent og grossist. For denne prisen var det trolig ingen som var villig til å tilby preparatet. Legemiddelverket fastsatte derfor prisen skjønnsmessig til 32,50 kroner per pakning, et kutt i forhold til utgangspris på 50,5 prosent (AIP = 4,17 kr per pakning).

Selv om trinnprisen er den maksimale prisen folketrygden refunderer, kan en legemiddelprodusent velge at legemidlet skal ha en pris lik maksimalpris, altså høyere enn trinnprisen. Salg til priser høyere enn trinnpris forutsetter at enten pasienten eller legen reserverer seg mot bytte. Dersom pasienten selv velger et legemiddel med en pris høyere enn trinnpris, må forskjellen mellom trinnpris og legemidlets pris betales av pasienten. Pasientens eventuelle ekstra egenbetaling vil da ikke inngå i beregningsgrunnlaget for frikort. I tabell 3.2.5 er det vist et regneeksempel på hvor mye pasienten må betale for et legemiddel med en opprinnelig pris (før legemidlet kom inn i trinnprissystemet) på 1000 kroner.

For å sikre tilgangen av legemidler til trinnpris er grossistene forpliktet til å tilby apotekene minst én pakning innen hver byttegruppe til «innkjøps»-trinnpris⁷. Tilsvarende plikter apotekene å tilby minst én pakning til trinnpris overfor sine kunder⁸.

Statistikk på de faktiske prisene på legemidler innenfor trinnprissystemet er gitt i kap. 4.3.3.

3.2.3 Legemidler med generisk konkurranse som ikke er med i trinnprissystemet

Ikke alle legemidler som har generisk konkurranse er med i trinnprissystemet. Legemiddelverket har mulighet til å unnlate å ta et virkestoff inn i trinnprissystemet hvis det er særlige grunner som taler for dette. Dette kan for eksempel være at:

- maksimalprisen for originalpreparatet før legemidlet fikk generisk konkurranse ikke er kjent,
- det er vanskelig å fastslå hva som er originalpreparatet,
- omsetningen for legemidlene er lav,
- særlige farmakologiske grunner foreligger,
- legemidlene har begrenset byttbarhet,
- reseptstatus taler for det, eller
- særlige innkjøpsordninger gir tilnærmedesvis samme prisreduksjon.

3.2.4 Legemidler uten generisk konkurranse selv om patentet er utløpt

Enkelte legemidler har ikke generisk konkurranse, selv om patentbeskyttelsen er utløpt. For disse legemidlene er prisen ofte for lav til at noen generikaprodusenter ønsker å levere, eller at produksjonskostnadene eller høye etableringskostnader gjør at de avstår fra å starte opp egen produksjon.

Tabell 3.2.5 Regneeksempel med et legemiddel som opprinnelig koster 1000 kroner i utsalgspris hos apotek, og som omsetter for over 100 mill. kroner 12. mnd etter siste ordinære kutt

	AUP	Pasientens egenandel*	Folketrygdens refusjon	Pasientens egenandel + ekstrabetaling ved reservasjon
Originalpreparat før utløp av patentbeskyttelse	1000	360	640	360 + 0 = 360
Trinnpris med 30 prosent prisreduksjon	700	252	448	252 + 300 = 552
Trinnpris med 75 prosent prisreduksjon	250	90	160	90 + 750 = 840
Trinnpris med 85 prosent prisreduksjon	150	54	96	54 + 850 = 904

* Pasientens egenandel er 36 % av apotekets utsalgspris. Når frikortgrensen på 1780 kr (2009) er nådd skal pasienten ikke betale egenandel.

⁷ Legemiddelforskriften §12-19

⁸ Legemiddelforskriften §12-18

3.3 SÆRSKILTE ORDNINGER

LIS-avtalen

Legemiddelinnkjøpssamarbeidet (LIS) er en organisasjon som eies av de regionale helseforetakene. LIS har til oppgave å konkurranseutsette sykehusenes legemiddelinnkjøp. LIS forhandler priser med legemiddelprodusentene på vegne av sykehusene gjennom anbudskonkurranser på utvalgte legemidler.

Apotekproduserte produkter

Apotekproduserte legemidler har fri prisfastsettelse⁹. Kjerneområdet for apotektilvirkede legemidler er legemidler som farmasøytisk industri av ulike grunner ikke lenger tilbyr eller som rekvireres som spesialtilpasning til den enkelte pasient. Sortimentet omfatter, i tillegg til sentralproduserte sterile injeksjonspreparater og tablettpreparater, apotekenes spesialproduserte hostesafter, hudmidler, kremer og salver. Legemiddelverket kan velge å fastsette en maksimalpris hvis særlige hensyn taler for dette, men har foreløpig ikke benyttet seg av denne muligheten. Fra og med 2008 har det imidlertid vært fastsatt en maksimal refusjonspris på enkelte varer, herunder enkelte morfinpreparater.

Reseptpliktige legemidler på godkjenningssfritak

Som hovedregel skal legemidler som omsettes i Norge ha markedsføringstillatelse fra Statens legemiddelverk. Det er imidlertid åpning i regelverket for at man også skal kunne omsette legemidler som ikke har slik tillatelse. Ordningen er kjent som «godkjenningssfritak». Det medfølger et særlig ansvar for legen som rekvirerer ikke-godkjente legemidler. Legen må bl.a. sørge for å ha de nødvendige opplysninger om preparatets kvalitet, sikkerhet og effekt.

Det er utviklet rutiner for omsetning av en rekke legemidler uten markedsføringstillatelse. Når et slikt preparat skal utleveres, kontrollerer apoteket om preparatet står på Legemiddelverkets liste (negativliste) over legemidler uten markedsførings-tillatelse som ikke kan utleveres uten skriftlig godkjenning fra Legemiddelverket, eller om preparatet står på listen (positivliste) over legemidler som kan ekspederes av apoteket uten Legemiddelverkets eksplisitte samtykke. Alle

legemidler med markedsføringstillatelse i EØS-området, USA eller land i PIC/S¹⁰ og MRA-avtale¹¹ kan ekspederes av apotek uten forutgående godkjenning fra Legemiddelverket. Apoteket rapporterer disse ekspedisjonene etterskuddsvis til Legemiddelverket (notifisering).

Legemidler på godkjenningssfritak er ikke underlagt maksimalprisregulering. Imidlertid er det fastsatt maksimale apotekavanser på disse produktene. For farmasøytiske spesialpreparater levert etter spesielt godkjenningssfritak, er tillegget 25 prosent av faktisk innkjøpspris, og kronetillegget 35 kroner per pakning med et tillegg på 10 kroner per pakning for A/B-preparater. For disse produktene er det ikke fastsatt maksimal AUP.

Foretrukket legemiddel

Foretrukket legemiddel er en ordning for legemidler på blå resept, som pålegger legene å forskrive nærmere angitte legemidler ved behandling av bestemte sykdommer. Hvis andre legemidler enn det myndighetene har definert som foretrukket legemiddel benyttes, må det være tungtveiende medisinske grunner som tilsier dette. Foretrukne legemidler anses av myndighetene å være de mest kostnadseffektive legemidlene ved behandling av bestemte sykdommer. Foretrukket legemiddel er innført for legemidler til behandling av:

- Høyt blodtrykk (tiiazider) (fra 1. mars 2004),
- Kolesterolsenkende midler (statiner) (fra 1. juni 2005, endringer fra 1. juni 2009)
- Allergi og elveblest (annengenerasjons antihistaminer) (fra 1. mai 2006, endringer fra 1. august 2008)
- Reflukssykdom (H2-blokkere og protonpumpehemmere) (fra 1. februar 2007)
- Migrene (triptaner) (fra 1. september 2008)

Foretrukket legemiddel vurderes brukt også for flere terapiområder.

¹⁰ Pharmaceutical Inspection Cooperation Scheme. Består av følgende medlemsland: Australia, Østerrike, Belgia, Canada, Tsjekkia, Danmark, Finland, Frankrike, Tyskland, Hellas, Ungarn, Island, Irland, Italia, Latvia, Liechtenstein, Malaysia, Nederland, Norge, Portugal, Romania, Singapore, Slovakia, Spania, Sverige, Sveits og Storbritannia.

¹¹ Mutual Recognition Agreement. Avtale med New Zealand, Australia, Canada og Sveits.

⁹ Legemiddelforskriften § 12-4

Prisregulering av veterinærprodukter

Det er fri prisfastsettelse på legemidler til veterinær (ikke-human) bruk.

Farmasøytrekvirte legemidler til enkeltpersoner

Helse- og omsorgsdepartementet fastsatte 3. november 2009 en forskrift hvor farmasøyter, etter Helsedirektoratets retningslinjer, kunne rekvirere

antiviral behandling for pasienter med influensa A(H1N1) og pasienter i definerte risikogrupper som hadde vært i kontakt med influensasmitte. Ordningen trådte i kraft torsdag 5. november 2009. Egenbetaling for disse legemidlene er fastsatt til 50 kroner for Tamiflu og 50,80 kroner for Relenza. Apotekene får samtidig betalt 20 kroner av pasienten hvis legemidlet er rekvirert av apotekets farmasøyt.

3.4 RESEPTFRIE LEGEMIDLER

Prisene på reseptfrie legemidler blir ikke direkte regulert av myndighetene, blant annet på grunn av at disse legemidlene ikke er finansiert av en tredjepart eller forskrevet av lege. Mangelen på tredjepartsfinansiering bidrar til at grunnlaget for priskonkurranse er sterkere her enn for reseptpliktige legemidler.

Myndighetene har åpnet opp for at enkelte reseptfrie legemidler skal kunne selges både i dagligvarebutikker, bensinstasjoner og apotek. Hovedgrunnen for dette var å øke tilgjengeligheten, men økt priskonkurranse var også et argument.

Statistikk over de faktiske prisene på reseptfrie legemidler er gitt i kap. 4.4.

3.5 PRISFASTSETTELSE I DE ANDRE NORDISKE LANDENE OG PRISSAMMENLIGNINGER I NORDEN OG EUROPA

Myndighetenes fastsettelse av apotekenes avanse i Norge, Sverige, Danmark og Finland,
Legemiddelmyndighetene i de nordiske landene fastsetter apotekenes maksimale avanser på reseptpliktige legemidler med markedsføringstillatelse.

I Danmark gjennomføres det reelle forhandlinger og inngås avtale om apotekenes rammevilkår mellom myndighetene og apotekbransjen. I avtalen er det angitt både forventninger og forpliktelser knyttet til de fremforhandlede rammevilkårene gjennom avansen. Også i Sverige har det tradisjonelt vært avholdt slike forhandlinger.

I motsetning til i Danmark, gjennomføres det ikke slike forhandlinger eller avtaler i Norge. I Norge vurderes og fastsettes apotekavansen ensidig av staten. Tradisjonelt gjøres dette uten andre prosessuelle kjøregler enn at Stortinget orienteres indirekte gjennom budsjettforutsetninger for folketrygdens legemiddelrefusjonskapittel. Regelverket har ingen materielle kriterier for hva avansen er ment å dekke. Tradisjonelt har både myndighetene og apotekbransjen lagt til grunn at avansen skal dekke kostnader apotekene har i forbindelse med lovpålagte oppgaver og plikter knyttet til resept, og varehåndteringen. 1. januar 2009 ble imidlertid apotekenes maksimale avanser på reseptpliktige legemidler redusert i Norge, uten at oppgaver og plikter ble redusert tilsvarende. Ei heller ble det påpekt reduserte kostnader som grunnlag for deler av avansekuttet.

De regulerte apotekavansene er for alle landene i hovedsak basert på et prosentpåslag på innkjøpspris og et fast kronetillegg.

Avanseregler i Norge

For farmasøytiske spesialpreparater levert etter spesielt godkjenningsskema, er prosentpåslaget 25 prosent av faktisk innkjøpspris og kronetillegget 35 kroner per pakning med eventuelt tillegg for A/B-preparater.

Det er forskriftsfestet¹² at dersom apotek oppnår lavere innkjøpspris enn fastsatt maksimal AIP for legemidler utenfor trinnprissystemet, skal minst halvparten av differansen mellom maksimal AUP og den AUP som fremkommer ved at maksimale apotekavanser tillegges oppnådd AIP, tilfalle kunden (gevinstdelingsmodellen).

Legemiddelomsetningsavgiften, jf. kap 3.1, ble ved behandlingen av statsbudsjettforslaget for 2009 vedtatt redusert som ledd i en generell omlegging, hvor sektoravgifter skal reflektere kostnader ved spesifikke formål innenfor sektoren.

Avgiftssatsen sank fra 1,3 til 0,55 prosent av apotekenes innkjøpspris på legemidler. Avgiften skulle således innbringe 66 mill kroner til statskassen, mot 156 mill kroner året før. Ved budsjetteringen av avgiftsinngangen for 2009 viste deg seg at man ikke tok hensyn til at avgiften innbetales etterskuddsvis. Avgiftsinngangen fra de to siste månedene i 2008 ble innbetalt i 2009, hvilket bidro til at avgiftsinngangen ble 30 mill kroner høyere enn budsjettet¹³.

Bare en liten andel av avgiftsinntektene føres tilbake til apotekene i form av driftsstøtte (6,4 mill. kroner i 2009 av en budsjettet avgiftsinngang på 66 mill. kroner).

Tabell 3.5.1 Maksimal apotekavanse for reseptpliktige legemidler i Norge i 2009

AIP	Prosenttillegg	Kronetillegg per pakning	A/B preparat* – kronetillegg per solgte pakning
0 - 200	7,0	22,00 kroner	10,00 kroner
> 200	4,0		

* Legemidler som inneholder narkotiske og/eller psykotrope stoffer

¹² Legemiddelforskriften § 12-3

¹³ Se nærmere omtale under kapittel 5572 post 70 her: http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/regpubl/prop/2009-2010/prop-37-s-20_092_010/2.html?id=585_640

Avanseregler i Sverige

I tillegg er det maksimalavanser på stomiartikler og legemiddelnære forbruksartikler.

Tabell 3.5.2 Apotekavansen i Sverige for patenterte, ikke byttbare legemidler (i svenske kroner)

Apotekenes innkjøpspris (AIP)	Apotekenes avanse
≤ 75,00	AIP x 0,20 + 31,25
> 75,00 - 300,00	AIP x 0,03 + 44,00
> 300,00 - 6 000,00	AIP x 0,02 + 47,00
> 6 000,00	167,00

For generiske og byttbare legemidler mottar apoteket 10 kroner ekstra, slik at avansetabellen for disse blir slik:

Tabell 3.5.3 Apotekavansen i Sverige for generika og byttbare legemidler (i svenske kroner)

Apotekenes innkjøpspris (AIP)	Apotekenes avanse
≤ 75,00	AIP x 0,20 + 31,25 + 10,00
> 75,00 - 300,00	AIP x 0,03 + 44,00 + 10,00
> 300,00 - 6 000,00	AIP x 0,02 + 47,00 + 10,00
> 6 000,00	167,00 + 10,00

Svenske apotek betaler ikke legemiddel- eller apotekavgift.

Avanseregler i Danmark

Nivået på den samlede bruttofortjeneste fastsettes i avtale mellom Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse og Danmarks Apotekerforening. Någjeldende avtale er av 19. desember 2008 og gjelder for 2009 og 2010.

Apotekavansene i Danmark ble endret 23. februar 2009 og 21. september 2009, tabell 3.5.4.

Tabell 3.5.4 Apotekavansen i Danmark (i danske kroner)

	AIP-nivå	Prosent-tillegg	Krone-tillegg	Resept-gebyr
Før 23. februar 2009	Alle AIP	7,7	6,71	8,00
23. februar – 20. september 2009	Alle AIP	8,3	6,71	8,00
Etter 21. september 2009	Alle AIP	8,3	8,71	8,00

I likhet med norske apotek betaler også danske apotek særlige avgifter. Avgiftsstrukturen er kompleks.

Avanseregler i Finland

Tabell 3.5.5 Apotekavansen i Finland (i euro)

Apotekenes innkjøpspris (AIP)	Apotekenes avanse
0–9,25	AIP x 0,5 + 0,50
9,26 – 46,25	AIP x 0,43 + 1,43
46,26 – 100,91	AIP x 0,3 + 6,05
100,92 – 420,47	AIP x 0,2 + 16,15
> 420,48	AIP x 0,125 + 47,68

Maksimalavansene i Finland må ses i sammenheng med apotekavgiften. Alle apotek er pliktig å innbetale en apotekavgift. Apotekavgiften beregnes ut fra det enkelte apoteks legemiddelomsetning til publikum. Det var forutsatt at finske apotek i 2009 skulle betale ca. 149,3 mill. euro i apotekavgift.

Nivået på apotekavansene i Norge, Sverige, Danmark og Finland

De ulike landenes avanseregler anvendt på et utvalg av innkjøpspriser, gir følgende tabell som viser hvor stor apotekets avanse blir i de ulike landene for gitte innkjøpspriser¹⁴ (finske avanser er utelatt fra tabell 3.5.6, ettersom avansetallene alene gir et galt inntrykk av finske apoteks inntjening fordi finske apotek betaler betydelig høyere avgifter, som er forutsatt dekket av avansen):

For å få et relevant sammenligningsgrunnlag, må man i tillegg se hen til avgiftsbelastningen på apotekene i de respektive landene. Siden finske apotek betaler i størrelsesorden 100–150 millioner euro i avgift, er netto avanse etter avgift betydelig lavere enn avansesatsene gir inntrykk av. Apotek i Norge og Danmark betaler ulike avgifter, mens svenske apotek ikke betaler noen form for avgifter.

En gjennomsnittlig norsk reseptpliktig legemiddel-pakning og en gjennomsnittlig blåreseptpakning har innkjøpspriser på henholdsvis 208,28 og 257,23 kroner. Både svenske og danske avanseregler tillagt disse innkjøpsprisene gir høyere avanse enn de norske avansereglene.

I figur 3.5.1 vises den prosentuelle forskjellen i avansekrone for gitte innkjøpspriser grafisk.

Figur 3.5.1 viser at de danske avansereglene gir høyere avanse enn norske for legemidler med innkjøpspriser høyere enn ca. 96,75 norske kroner. Svenske avanseregler gir høyere avanse enn norske avanseregler frem til innkjøpsprisen overstiger ca. 450 norske kroner.

Sammenliknet med tilsvarende figur fra året før, ser vi at avansene i Sverige er relativt lavere enn tidligere på de helt billigste produktene. Avansene i Danmark har blitt relativt høyere, idet både kronetillegg og prosentpåslag er hevet i Danmark.

Prisundersøkelser fra SNF

Samfunns- og næringslivsforskning (SNF) presenterte i 2008 og 2009 to prisundersøkelser på opprag fra henholdsvis Helse- og omsorgsdepartementet og Apotekforeningen. I begge undersøkelsene sammenliknet SNF priser på reseptpliktige legemidler i Norge med priser i ni andre land: Belgia, Danmark, Finland, Irland, Nederland, Storbritannia, Sverige, Tyskland og Østerrike. Nedenfor presenteres funnene fra begge undersøkelsene.

Tabell 3.5.6 Apotekavanse for ulike innkjøpspriser med bruk av de ulike avansereglene i de ulike nordiske landene (omregnet til norske kroner^a)

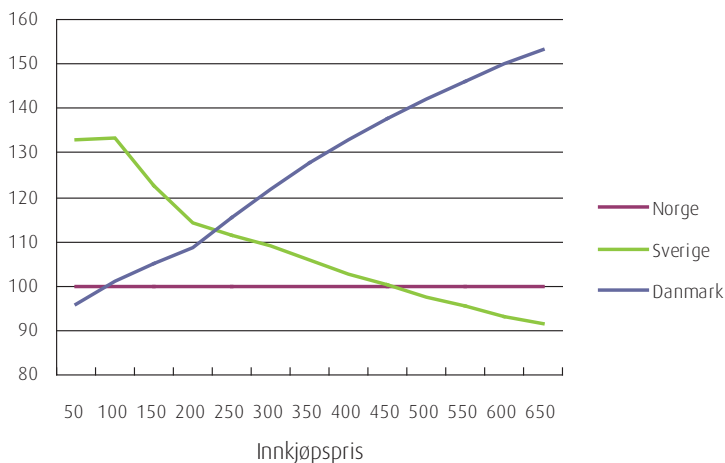
Innkjøpspris	Norge	Sverige	Danmark
50	25,50	33,92	24,45
100	29,00	38,65	29,32
150	32,50	39,88	34,18
200	36,00	41,12	39,05
250	38,00	42,35	43,91
300	40,00	43,58	48,78
350	42,00	44,40	53,64
400	44,00	45,23	58,50
450	46,00	46,05	63,37
500	48,00	46,87	68,23
550	50,00	47,69	73,10
600	52,00	48,52	77,96
650	54,00	49,34	82,83

^a Valutakurser årsgjennomsnitt 2009

¹⁴ I Sverige gis 10 svenske kroner ekstra tillegg for byttbare legemidler, og A/B-legemidler gis 10 kroner ekstra tillegg i Norge

Figur 3.5.1 Apotekavanse i prosent for ulike innkjøpspriser med bruk av de ulike avansereglene i de ulike nordiske landene (omregnet til norske kroner, Norge=100)

Begge undersøkelsene benytter flere ulike metoder for å måle hva det norske forbruket ville ha kostet ved å importere andre lands priser per legemiddeldose. Ved bruk av dosebegrepet har man kunnet sammenlikne legemidlers pris selv om pakningsstørrelsene varierer mellom land.

Undersøkelsen fra 2008 - SNF-rapport 05/08 «Er legemidler billige i Norge?»

Undersøkelsen omfattet de 300 mest omsatte virkestoffene i Norge i 2007, og prisene er fra første halvdel av 2007. Undersøkelsen kan lastes ned her:

www.regjeringen.no/nb/dep/hod/aktuelt/nyheter/2008/billige-legemidler-i-norge.html?id=514810

Prisundersøkelsen fra 2008 viste at Norge er blant de aller billigste landene, enten man ser på:

- alle legemidlene under ett
- segmentet for patenterte legemidler
- segmentet for legemidler med generisk konkurranse

Norge var klart billigst når man kun så på legemidlene i trinnprissystemet.

Alle metodene finner at norske legemiddelutgifter vil øke dersom man importerer prisene fra landene i undersøkelsen.

Undersøkelsen fra 2009 - SNF-rapport nr. 06/09 «Er legemidler fremdeles billig i Norge?»

Hovedfunnene bekreftet inntrykket fra 2008-undersøkelsen, og kan oppsummeres slik:

- Norge er blant de aller billigste, enten vi ser på alle virkestoff, patentbeskyttede virkestoff eller virkestoff med generisk konkurranse.
- Norge er klart billigst av alle land for legemidler inkludert i trinnprissystemet
- For markedet totalt sett, er Storbritannia

gjennomgående billigst pga valutasituasjonen, men Norge er gjennomgående nest billigst.

Rapporten sammenlikner i tillegg årets funn med funnene fra året før, og beregner prisvekst.

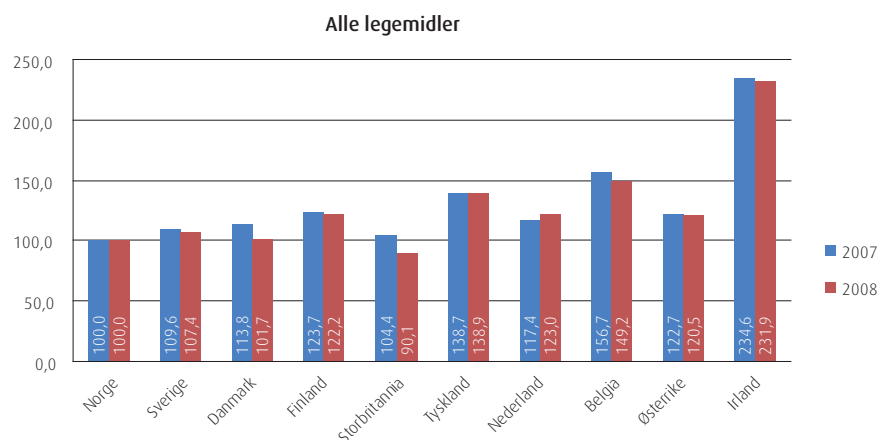
Prisvekstmessig er Norge midt på treet blant sammenlikningslandene.

Utvalget består av de 300 mest omsatte virkestoffene målt i salgsverdi i Norge for perioden (september) 2007 til (september) 2008, pluss 3 ekstra virkestoffer for å få med alle trinnprisvirkestoffene. Totalt ble det dermed sett på 303 virkestoff. Omsetning via sykehus og reseptfrie legemidler omfattes ikke av datasettet.

Alle reseptpliktige legemidler

Når man ser på alle reseptpliktige legemidler under ett, fremkommer følgende figur:

Figur 3.5.2 Utgifter i Norge for reseptpliktige legemidler i Norge ved bruk av importerte priser, Norge = 100

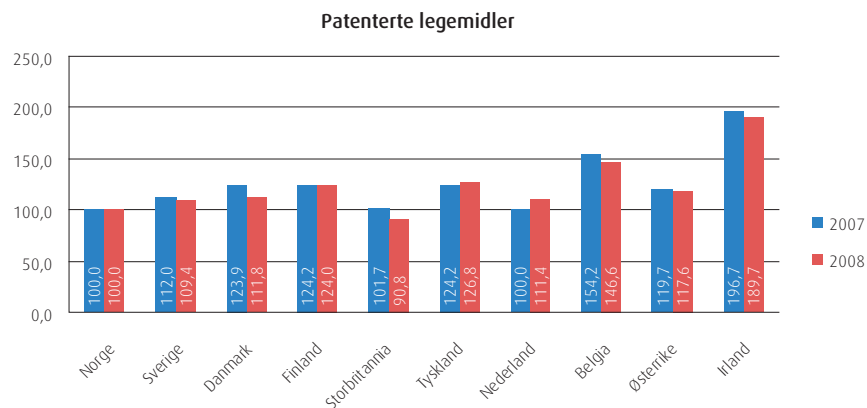

Figuren viser at norske legemiddelutgifter i 2007 ville ha økt hvis man hadde importert andre lands priser. I 2008 ville norske legemiddelutgifter blitt redusert dersom man la britiske priser til grunn, men økt med alle andre lands priser. Dette må ses i sammenheng med at det britiske pundet ble kraftig svekket i perioden mellom disse to undersøkelsene.

Patenterte legemidler

Markedet for patenterte legemidler er det største delmarkedet, målt i verdi. Indeksene for dette markedet er som følger:

Figur 3.5.3 Utgifter i Norge for reseptpliktige, patenterte legemidler ved bruk av importerte priser, Norge = 100

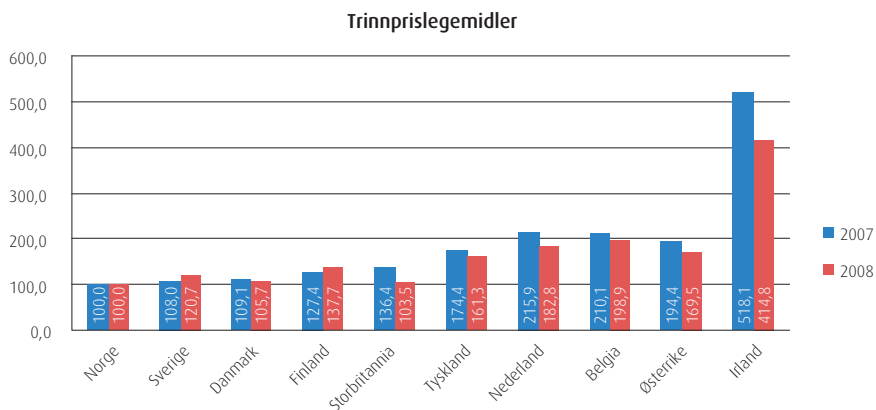
Også her ser vi at norske legemiddelutgifter ville ha økt dersom man la utenlandske priser til grunn, med unntak av om man la britiske priser fra 2008 til grunn.

Trinnprislegemidler

For legemidler omfattet av trinnprissystemet ville import av andre lands priser resultert i økt prisnivå både i 2007 og 2008:

Figur 3.5.4 Utgifter i Norge for trinnprislegemidler ved bruk av importerte priser, Norge = 100

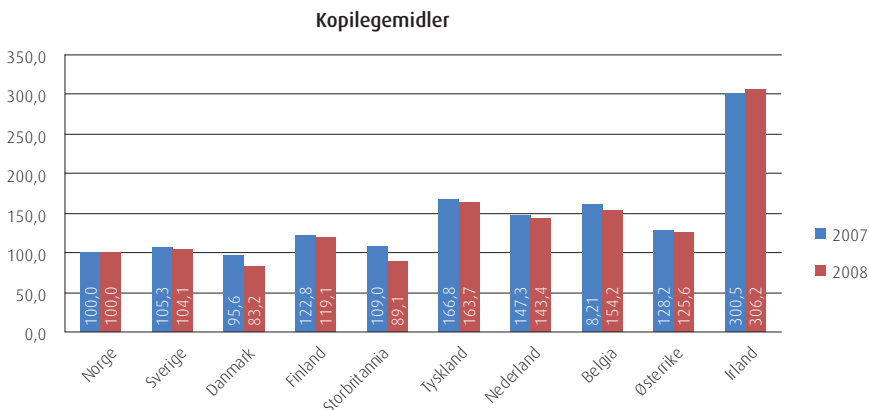

Figuren viser at utgifter til trinnprislegemidler ville økt med mellom 3,5 og 314,8 prosent dersom vi hadde importert priser fra sammenlikningslandene.

Kopilegemidler som ikke er omfattet av trinnprissystemet

Dersom vi avgrenser utvalget til kopilegemidler som ikke er inkludert i trinnprissystemet, fremkommer følgende figur:

Figur 3.5.5 Utgifter i Norge for reseptpliktige kopilegemidler som ikke er inkludert i trinnprissystemet ved bruk av importerte priser, Norge = 100

Vi ser at de fleste lands priser ville gitt høyere legemiddelutgifter for disse legemidlene i Norge. Unntak gjelder ved import av danske priser i 2007 og 2008, samt britiske priser i 2008.

Prisendringer

SNF målte også prisendringer fra 2008 til 2009 i de ulike landene. Prisendringer målt i lokal valuta for

virkestoff funnet i alle land kan sammenfattes i følgende figur, der antall sammenliknede virkestoff står i parentes:

Vi ser at det har vært en prisreduksjon for alle kategorier i Norge i perioden.

Tabell 3.5.7 Nominell endring i gjennomsnittlig AUP fra 2007 til 2008 i prosent (egen valuta), virkestoff funnet i alle sammenlikningsland

	Alle virkestoff (192)	Alle virkestoff på patent (105)	Alle virkestoff av patent (87)	Trinnpris (41)
Norge	-0,2	-0,2	-0,2	-5,0
Sverige	1,2	1,9	0,4	-3,7
Danmark	-3,9	-1,5	-6,7	-10,2
Finland	-1,6	-0,4	-3,1	-4,5
UK	1,4	1,9	0,9	-5,6
Tyskland	3,2	6,9	-1,2	-4,9
Nederland	28,8	41,4	13,5	11,6
Belgia	0,7	0,0	1,6	-7,3
Østerrike	-0,6	1,0	-2,7	-5,4
Irland	1,3	0,0	2,8	-2,9

4

LEGEMIDDELMARKEDET

4.1 OMSETNING OG FORBRUK AV LEGEMIDLER – HOVEDTALL

4.1.1 Omsetning av legemidler fordelt på ulike kategorier

Tabell 4.1.1 Omsetning av alle legemidler* inkl. og ekskl. mva (mill. kroner)

	2009 mill. kr inkl. mva	2009 mill. kr ekskl. mva	Prosent- andel	Endring (%) 2008-09
Reseptpliktige legemidler	15 186	12 152	86,5	2,5
Reseptpliktige legemidler på godkjenningss fritak	277	222	1,6	4,7
Reseptfritt	2 094	1 676	11,9	2,3
Totalt	17 557	14 051	100,0	2,5

*Totalomsetning inklusive veterinærlegemidler. Tall og prosentvis endring fra 2008 til 2009 vil derfor avvike fra øvrige tall i dette kapitlet, som kun omhandler humane legemidler.

Det ble i 2009 totalt omsatt legemidler for nærmere 17,6 mrd. kroner, en økning på 2,5 prosent i forhold til 2008. Omsetningen er fordelt på markedsførte reseptpliktige legemidler, reseptpliktige legemidler gitt godkjenningss fritak og reseptfrie legemidler.

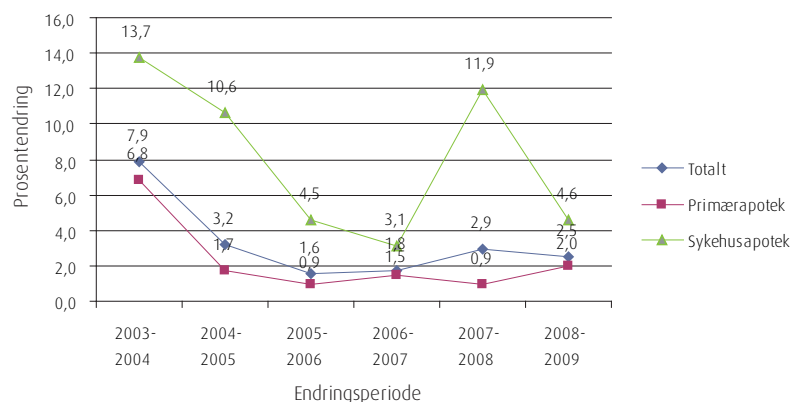
Samlet økte omsetningen av reseptpliktige legemidler med 2,5 prosent fra 2008 til 2009.

Totaltallene sier ikke noe om forskjellene mellom primær- og sykehusapotek, og at den lave omsetningsveksten i Norge de siste årene særlig gjelder for primær- og sykehusapotekene. Mens primær- og sykehusapotek de siste fem årene har hatt en vekst på mellom null og to prosent, har sykehusapotekene, som vist i figur 4.1.1, hatt en omsetningsvekst på over tre prosent hvert år.

Omsetningsveksten er høyere i sykehus enn i primær- og sykehusapotek fordi det for tiden i liten grad introduseres nye legemidler for bruk utenom sykehus, mens det innen spesialisthelsetjenesten i større grad tas i bruk nye, ofte kostbare legemidler.

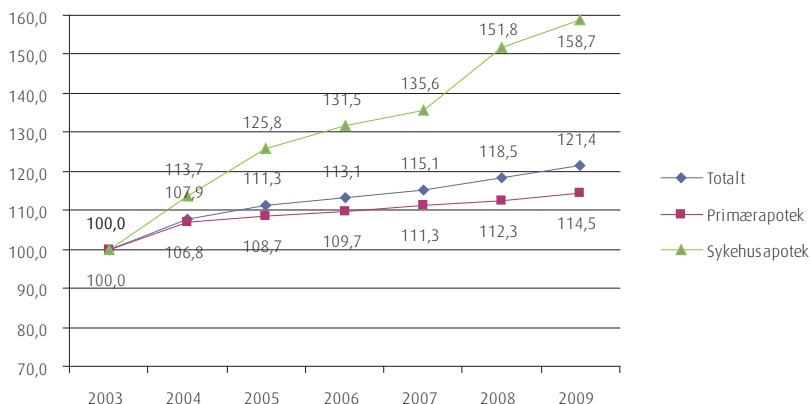
For de humane legemidlene, økte omsetningen av definerte døgndoser med 2,0 prosent, mens omsetningen målt i kroner økte med 2,8 prosent. Det betyr at gjennomsnittlig pris per DDD i gjennomsnitt økte med 0,8 prosent fra 2008 til 2009. Dersom tallene justeres med veksten i konsumprisindeksen¹, sank gjennomsnittlig pris per DDD med 1,2 prosent.

Figur 4.1.1 Omsetningsutvikling for alle legemidler 2003-2009

¹ Endring i KPI fra desember 2008 til desember 2009 (2,0 prosent), kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.1.2: Omsetningsutvikling for alle legemidler, indeksert 2003=100

4.1.2 Omsetning av legemidler i henhold til ATC-klassifikasjon

ATC-klassifikasjonssystemet er et internasjonalt klassifikasjonssystem for legemidler, anbefalt av Verdens Helseorganisasjon (WHO). Systemet er hierarkisk, og legemidlene er klassifisert ned til virkestoffnivå. En nærmere omtale av ATC-klassifikasjonssystemet er gitt i innledningen til kapittel 8.

Tallene som benyttes videre i dette kapitlet omfatter kun ATC-klassifiserte legemidler til human bruk både reseptpliktige og reseptfrie. Legemidler til bruk hos dyr, naturlegemidler, homøopatiske og antroposofiske legemidler m.v., er ikke inkludert.

Den største hovedgruppen, målt i omsetning, er ATC-gruppe N Nervesystemet, hvor omsetningen

Tabell 4.1.2 Omsetning av legemidler etter ATC-hovedgrupper (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 1. nivå	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
A Fordøyelsesorganer og stoffskifte	1 934,0	2,7	446,6	-1,0
B Blod og bloddannende organer	942,3	5,3	228,2	3,6
C Hjerte og kretsløp	2 153,9	0,7	689,9	3,7
D Dermatologiske midler	496,2	2,4	3,2	5,2
G Urogenitalsystem og kjønnshormoner	916,3	0,1	167,3	1,8
H Hormoner til systemisk bruk, ekskl. kjønnshormoner og insulin	427,5	1,3	75,1	2,2
J Antiinfektiva til systemisk bruk	985,4	11,5	36,7	4,6
L Antineoplastiske og immunmodulerende midler	2 958,0	3,3	25,4	4,2
M Muskler og skjelett	584,6	1,7	95,6	-0,4
N Nervesystemet	3 356,7	1,0	376,7	2,1
P Antiparasitære midler, insekticider og insektmidler	56,2	-6,6	1,4	-1,0
R Respirasjonsorganer	1 800,9	4,0	287,9	1,9
S Sanseorganer	436,0	7,1	33,5	-0,3
V Varia	179,9	3,0	0,3	4,3
Totalt	17 228,0	2,8	2 467,8	2,0

var på over 3,4 mrd. kroner. Deretter følger ATC-gruppe L Antineoplastiske og immunmodulerende midler med 3,0 mrd. kroner, og ATC-gruppe C Hjerte og kretsløp med 2,2 mrd. kroner.

ATC-gruppe J har hatt den største økningen i omsetning for humane legemidler.

ATC-gruppe C har i 2009 hatt en marginal økning, etter tre år med redusert omsetning, til tross for en sterkere vekst i forbruket målt i DDD. Dette har sammenheng med at trinnprissystemet har bidratt til en betydelig reduksjon i prisen for flere legemidler med stor omsetning innenfor denne gruppen.

For en nærmere gjennomgang av omsetningen av legemidler fordelt etter ATC-klassifikasjonssystemet, vises det til kapittel 8 Omsetning av legemidler i Norge – detaljert statistikk.

4.1.3 De 25 mest omsatte virkestoffene etter omsetning i kroner

Enbrel (etanercept) er fortsatt det mest omsatte legemidlet i Norge. TNF- α -hemmerne (Enbrel, Remicade og Humira) omsatte for over 1,1 mrd. kroner i 2009, en økning i forhold til 2008 på 3,3 prosent. Fra 2007 til 2008 var økningen på 16,3 prosent. Forbruket målt i omsatte DDD viser en vekst på 7,4 prosent, mot 19,0 prosent fra 2007 til 2008. Dette er kostbare legemidler som brukes ved alvorlig revmatisme, når man ikke oppnår behandlingsmålene med andre legemidler. Finansieringsansvaret for disse legemidlene ble overført fra folketrygdens blåreseptordning til de regionale helseforetakene fra 1. juni 2006. En nærmere omtale av TNF- α -hemmerne er gitt i kapittel 8.8.

Salmeterol og andre midler ved obstruktiv lungesykdom og formoterol og andre midler ved

Tabell 4.1.3 De 25 mest omsatte virkestoffene rangert etter verdi i 2009 (mill. kr og mill. DDD)

ATC-nr	Virkestoff (eksempel på legemiddel)	Mill. kr 2009	Prosent endring 2008-09	Mill. DDD 2009	Prosent endring 2008-09
L04AB01	Etanercept (Enbrel)	484,3	-3,5	1,4	1,5
R03AK06	Salmeterol og andre midler ved obstruktiv lungesykdom (Seretide)	345,9	6,5	20,3	3,5
L04AB02	Infliximab (Remicade)	344,2	-3,2	1,7	1,2
L04AB04	Adalimumab (Humira)	306,4	27,0	0,9	36,7
N02BE01	Paracetamol (Paracet)	260,5	4,8	39,6	6,1
R03AK07	Formoterol og andre midler ved obstruktiv lungesykdom (Symbicort)	242,8	8,9	13,8	8,8
C10AA01	Simvastatin (Zocor)	232,6	10,4	114,1	4,4
A02BC05	Esomeprazol (Nexium)	211,4	-4,5	24,5	7,0
M01AE01	Ibuprofen (Ibux)	181,8	5,4	25,1	4,0
N06AB10	Escitalopram (Ciprallex)	175,1	-0,4	30,9	8,2
N07BA01	Nikotin (Nicorette)	172,0	2,1	6,4	1,7
C10AA05	Atorvastatin (Lipitor)	168,4	-28,5	51,2	20,7
N02AA59	Kodein, kombinasjoner ekskl. psykoleptika (Paralgin Forte)	155,4	3,2	21,0	-1,5
C09DA01	Losartan og diuretika (Cozaar Comp)	154,9	-6,4	21,3	-1,6
C09CA06	Kandesartan (Atacand)	153,4	13,2	33,3	13,8
H01AC01	Somatropin (Genotropin)	140,4	-2,0	0,7	3,0
L01XC02	Rituximab (MabThera)	134,7	13,1	0,0	16,2
N06BA04	Metylfenidat (Concerta)	133,2	6,0	9,9	10,4
L03AB07	Interferon beta-1a (Rebif)	128,3	-3,3	1,0	-1,2
C07AB02	Metoprolol (Selo-Zok)	127,1	-0,6	43,7	1,2
B01AC06	Acetylsalisylsyre (Albyl-E)	119,2	2,5	120,3	2,3
C09DA06	Kandesartan og diuretika (Atacand plus)	116,0	14,9	15,1	10,2
N05CF01	Zopiclone (Imovane)	114,8	17,0	55,9	1,4
A10AC01	Insulin(human) (Insulatard)	114,3	0,0	12,4	-1,4
R06AE07	Cetirizin (Zyrtec)	113,4	5,6	59,1	9,9
Sum		4 830,6	2,4	723,2	5,5
Totalt		17 228,0	2,8	2 467,8	2,0

obstruktiv lungesykdom, er legemidler til behandling av astma og kols. Til sammen har disse legemidlene omsatt for 588,8 mill. kroner i 2009.

Atorvastatin, som toppet listen i 2005, ble 15. november 2008 inkludert i trinnprissystemet. Dette har bidratt til at legemidlet omsatte for 28,5 prosent mindre i 2009 enn 2008. Dette kommer i tillegg til

reduksjonen i omsetning på over 23 prosent fra 2007 til 2008. Forbruket har imidlertid fortsatt å øke, fra 2008 til 2009 var økningen på 20,7 prosent. I 2009 ble atorvastatin med i «Foretrukket legemiddel»-ordningen, noe som er med på å forklare økning i forbruk. Nærmere omtale om atorvastatin og de andre statinene er gitt i kapittel 8.3.

4.2 RESEPTPLIKTIGE LEGEMIDLER UTEN GENERISK KONKURRANSE

Legemiddelindustrien utvikler nye legemidler. Patentbeskyttelsesperioden har til hensikt å gi produsenten mulighet til å tjene inn utgiftene som har gått med til forskning og utvikling, i tillegg skal dette være et insentiv til utvikling av nye legemidler. Samtidig gir patentet produsenten stor markedsrett i patentperioden, med stor mulighet til å bestemme prisen. Siden patentbeskyttelsen er tidsbegrenset, vil imidlertid legemidlet normalt få konkurranse av kopilegemidler fra generikaindustrien når patentperioden er utløpt.

Innenfor den sentrale serviceproduksjonsordningen for apotek tilvirkes det legemidler som ikke er

tilgjengelige fra farmasøytisk industri, samt andre tradisjonelle apotekprodukter. Disse preparatene, herunder enkelte morfinpreparater, er tilgjengelig for apotek gjennom legemiddelgrossistene. På bestilling fra rekvirent til enkeltpasient utleverer også apotek preparater etter den enkelte resept som tilvirkes lokalt på det enkelte apotek, eller som apotek kjøper fra andre apotek/produksjonsordninger.

4.2.1 Omsetning og gjennomsnittlig pris for virkestoff uten generisk konkurranse

Som vist i kap. 3.2 fastsetter myndighetene en maksimalpris på alle reseptpliktige legemidler ut fra hvilket prisnivå det er i ni andre europeiske land.

Tabell 4.2.1 De ti mest solgte virkestoffer uten generisk konkurranse, rangert etter verdi (mill. kroner og mill. DDD)

	ATC 5. nivå	Virkestoff (eksempel på legemiddel)	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	2009 Gj.snittspris per DDD	Prosent endring 2008-09
1	L04AB01	Etanercept (Enbrel)	484,3	-3,5	1,4	1,5	349,8	-4,9
2	R03AK06	Salmeterol og andre midler ved obstruktiv lungesykdom (Seretide)	345,9	6,5	20,3	3,5	17,0	2,9
3	L04AB02	Infliximab (Remicade)	344,2	-3,2	1,7	1,2	207,4	-4,4
4	L04AB04	Adalimumab (Humira)	306,4	27,0	0,9	36,7	357,2	-7,1
5	R03AK07	Formoterol og andre midler ved obstruktiv lungesykdom (Symbicort)	242,8	8,9	13,8	8,8	17,7	0,1
6	A02BC05	Esomeprazol (Nexium)	211,4	-4,5	24,5	7,0	8,6	-10,8
7	N06AB10	Escitalopram (Ciprallex)	175,1	-0,4	30,9	8,2	5,7	-7,9
8	N02AA59	Kodein, kombinasjoner ekskl. psykoleptika (Paralgin Forte)	155,4	3,2	21,0	-1,5	7,4	4,8
9	C09CA06	Kandesartan (Atacand)	153,4	13,2	33,3	13,8	4,6	-0,5
	H01AC01	Somatropin (Genotropin)	140,4	-2,0	0,7	3,0	211,1	-4,8
	Sum		2 559,3	3,5	148,2	7,0	17,3	-3,3

4.3 RESEPTPLIKTLIGE LEGEMIDLER MED GENERISK KONKURRANSE

4.3.1 Byttelisten

Med apotekloven som trådte i kraft 1. mars 2001, ble regelen om generisk bytte introdusert. Hjemmel for Legemiddelverkets utarbeidelse og vedlikehold av listen over generisk likeverdige legemidler, «byttelisten», er § 6–6 i Apotekloven. Listen danner grunnlaget for hvilke legemidler apotekene kan foreslå bytte mellom, og den oppdateres hver måned.

Ordningen med generisk bytte bidrar til å redusere legemiddelutgiftene både for folketrygden og den enkelte legemiddelbruker. Apotekene informerer pasienten om priser på legemidler som Legemiddelverket har vurdert som likeverdige, og kan ofte tilby rimeligere legemidler enn det legen har rekvirert. Både legen og pasienten har rett til å reservere seg mot at apoteket bytter til et billigere legemiddel. Pasientreservasjon mot bytte til billigere legemiddel kan medføre høyere egenbetaling, som vist i kapittel 3.2.2.

Byttelisten fungerer som en oversikt over legemiddelgrupper der det er generisk konkurranse, og de generiske legemidlene er funnet likeverdige og derfor byttbare, og/eller der det er konkurranse mellom original- og parallelimporterte legemidler.

Generisk konkurranse vil normalt kunne inntre når originallegemidlets patenttid er utløpt, og likeverdige produkter finnes på markedet, mens konkurranse mellom original- og parallelegemiddel vil kunne oppstå før patenttiden er utløpt. Oppføring på byttelisten er et kriterium for inkludering i trinnprissystemet.

4.3.2 Omsetning og gjennomsnittlig pris for virkestoff med generisk konkurranse

Fem av de ti mest omsatte virkestoffene med generisk konkurranse er med i trinnprissystemet. Størrelsen på prisreduksjonene for trinnprisvirkestoffene henger nøye sammen med tidspunktet for inkludering i trinnprissystemet. Losartan og losartan og diuretika ble inkludert i trinnprissystemet 15. september 2009, mens atorvastatin ble inkludert 15. november 2008.

Klopido­grel ble tatt inn på byttelisten 1. desember 2009.

Myndighetene kan i følge regelverket unnlate å ta inn et virkestoff i trinnprissystemet, hvis særlige grunner taler for det. Dette er nærmere omtalt kapittel 3.2.3.

Tabell 4.3.1 De 10 mest solgte virkestoff med generisk konkurranse i 2009

	ATC 5. nivå	Virkestoff (eksempel på legemiddel)	2009 mill. kr	Prosent endring 2008–09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008–09	2009 Gj.snittspris per DDD	Prosent endring 2008–09
1	C10AA01	Simvastatin (Zocor)	232,6	10,4	114,1	4,4	2,0	5,7
2	C10AA05	Atorvastatin (Lipitor)	168,4	-28,5	51,2	20,7	3,3	-40,7
3	C09DA01	Losartan og diuretika (Cozaar Comp)	154,9	-6,4	21,3	-1,6	7,3	-4,8
4	N06BA04	Metylfenidat (Concerta)	133,2	6,0	9,9	10,4	13,5	-4,0
5	C07AB02	Metoprolol (Selo-Zok)	127,1	-0,6	43,7	1,2	2,9	-1,8
6	N05CF01	Zopiclone (Imovane)	114,8	17,0	55,9	1,4	2,1	15,4
7	N03AX09	Lamotrigin (Lamictal)	110,5	-4,4	5,5	9,6	20,2	-12,7
8	B01AC04	Klopido­grel (Plavix)	108,7	5,0	6,5	9,0	16,8	-3,7
9	N07BC02	Metadon (Metadon)	95,7	9,8	4,8	1,0	20,1	8,7
10	C09CA01	Losartan (Cozaar)	90,2	-14,3	16,1	-0,7	5,6	-13,7
	Sum		1 336,2	-2,8	328,8	5,3	4,1	-7,7

Tabell 4.3.2 Omsetning og forbruk av reseptpliktige legemidler for virkestoffer inkludert i trinnprissystemet (mill. kroner og mill. DDD)

ATC	Virkestoff (eksempel på legemiddel)	2009 mill. kr	Prosent endring 2008 - 09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008 - 09	Dato for generisk konkurranse*	Dato for inkludering i trinnprissystemet*
C10AA01	Simvastatin (Zocor)	232,6	10,4	114,1	4,4	Før 2004	01.01.2005
C10AA05	Atorvastatin (Lipitor)	168,4	-28,5	51,2	20,7	15.11.2008	15.11.2008
C09DA01	Losartan og diuretika (Cozaar Comp)	154,9	-6,4	21,3	-1,6	15.09.2009	15.09.2009
C07AB02	Metoprolol (Selo-Zok)	127,1	-0,6	43,7	1,2	01.10.2007	01.11.2007
C09CA01	Losartan (Cozaar)	90,2	-14,3	16,1	-0,7	15.09.2009	15.09.2009
N02CC01	Sumatriptan (Imigran)	86,8	1,0	2,5	5,2	01.06.2006	01.06.2006
N05AH03	Olanzapin (Zyprexa)	75,2	-37,9	5,0	2,5	01.01.2008	01.03.2008
N02AA05	Oksykodon (OxyContin)	71,3	0,5	2,4	12,4	01.03.2009	15.03.2009
N06DA02	Donepezil (Aricept)	66,1	-29,4	3,3	-5,4	01.04.2009	15.05.2009
L02BB03	Bikalutamid (Casodex)	61,1	-54,2	3,7	3,9	01.08.2007	15.10.2008
N05AX08	Risperidon (Risperdal)	59,7	-5,7	0,9	-41,4	01.12.2006	01.03.2007
A02BC02	Pantoprazol (Somac)	58,5	-6,1	13,7	23,8	01.12.2007	01.02.2008
C08CA01	Amlodipin (Norvasc)	56,3	1,6	53,7	1,0	15.03.2004	01.01.2005
R06AE07	Cetirizin (Zyrtec)	55,2	12,1	50,5	11,4	Før 2004	01.01.2005
A02BC01	Omeprazol (Losec)	54,4	-2,3	11,4	6,3	Før 2004	01.01.2005
M01AB05	Diklofenak (Voltaren)	52,1	1,1	18,3	-0,2	Før 2004	01.01.2005
N06AX16	Venlafaksin (Efexor)	49,4	-14,3	11,4	2,3	01.06.2007	01.09.2007
N05AH04	Quetiapin (Seroquel)	47,3	-1,4	2,3	11,5	01.06.2007	01.09.2007
M05BA04	Alendronsyre (Fosamax)	43,2	-4,9	15,5	-0,6	01.12.2005	01.12.2005
A04AA01	Ondansetron (Zofran)	39,5	-8,2	0,4	5,5	01.09.2005	01.02.2008
A08AA10	Sibutramin (Reductil)	35,5	-1,5	4,2	22,4	01.04.2009	01.07.2009
N02AB03	Fentanyl (Actiq)	35,4	-16,3	1,8	1,0	15.07.2005	01.02.2005
N06AX11	Mirtazapin (Remeron)	34,1	1,2	7,7	4,0	15.10.2004	01.01.2005
A02BC03	Lansoprazol (Lanzo Melt)	34,0	1,7	11,2	2,2	01.05.2005	01.08.2005
C09AA05	Ramipril (Triatec)	29,9	1,7	45,8	3,7	01.04.2004	01.01.2005
G04CA02	Tamsulosin (Omnice)	29,5	3,7	8,5	15,9	01.02.2006	01.03.2006
N06AB06	Sertralin (Zoloft)	27,5	3,1	11,2	0,9	01.11.2005	01.05.2005
N04BC05	Pramipexol (Sifrol)	25,8	-16,6	0,6	6,5	01.03.2009	01.04.2009
N06AB04	Citalopram (Cipramil)	25,7	-7,6	11,5	-7,5	Før 2004	01.01.2005
C10AA03	Pravastatin (Pravachol)	25,6	-4,2	7,3	-2,6	15.10.2004	01.01.2005
J01CA04	Amoxicillin (Amoxillin)	20,3	-2,1	2,2	-1,5	Før 2004	01.05.2005
R06AX13	Loratadin (Clarityn)	19,9	25,3	15,0	24,9	Før 2004	01.01.2005
J01MA02	Ciprofloxacin (Ciproxin)	19,8	-19,0	1,1	2,7	Før 2004	01.01.2005
A10BB12	Glimepirid (Amaryl)	18,7	-0,7	18,9	2,1	01.12.2005	01.10.2006
C09AA02	Enalapril (Renitec)	18,6	-1,0	18,9	-0,5	Før 2004	01.01.2005
A02BA02	Ranitidin (Zantac)	18,1	0,9	6,9	3,0	Før 2004	01.01.2005
N06AB05	Paroksetin (Seroxat)	17,9	-1,6	6,3	-6,6	01.05.2004	01.01.2005
N04BC04	Ropinirol (Requip)	17,1	32,7	0,7	53,1	01.06.2009	15.08.2009
C09AA03	Lisinopril (Zestril)	16,2	-3,9	11,2	-2,8	Før 2004	01.01.2005
C07AG02	Carvedilol (Carvedilol)	15,8	-2,0	5,4	-2,3	Før 2004	01.01.2005
J02AC01	Flukonazol (Diflucan)	15,7	2,0	0,3	7,5	Før 2004	01.05.2005
C09BA02	Enalapril og diuretika (Renitec comp.)	15,5	-2,8	6,6	-0,5	Før 2004	01.01.2005
G04CB01	Finasterid (Proscar)	14,5	29,8	3,4	32,1	01.05.2007	01.07.2007
N06AB03	Fluksetin (Fontex)	13,4	-1,9	3,2	2,3	Før 2004	01.05.2005
D01BA02	Terbinafin (Lamisil)	13,3	-4,0	1,7	-0,2	01.05.2005	01.08.2005
N06AX03	Mianserin (Tolvon)	13,0	-8,0	4,2	-4,5	Før 2004	01.05.2005
C08CA02	Felodipin (Plendil)	12,1	-7,1	8,1	-3,4	Før 2004	01.01.2005
C07AB03	Atenolol (Tenormin)	12,0	-8,7	10,8	-8,6	Før 2004	01.01.2005
C09BA03	Lisinopril og diuretika (Zestoretic)	11,3	-8,9	4,9	-4,5	01.03.2004	01.01.2005
R01AD08	Flutikason (Flutide Nasal)	10,1	-18,6	3,5	-8,2	01.04.2007	15.11.2007
M01AC06	Meloksikam (Mobic)	8,4	-2,7	2,7	-4,2	01.09.2005	01.12.2005
J01FA09	Klaritromycin (Klacid)	7,1	-11,5	0,5	-15,4	01.08.2004	01.01.2005
C02AC05	Moksonidin (Physiotens)	5,8	0,0	2,2	2,5	01.05.2007	01.08.2007
N04BC06	Kabergolin (Cabaser)	1,6	-37,6	0,1	-37,4	01.07.2007	15.11.2007
G02CB03	Kabergolin (Dostinex)	1,3	-14,6	0,1	-13,7	01.07.2007	15.11.2007
Totalt		2 289,9	-9,8	690,0	4,1		

* Kilde: Legemiddelverket

Innsøvningsmidlet zoplikon (Imovane) rekvireres i hovedsak på hvit resept. Det har hatt generisk konkurranse svært lenge, og har lav pris.

4.3.3 Legemidler innenfor trinnprissystemet

Prisfastsettelsen for legemidler innenfor trinnprissystemet er nærmere omtalt i kapittel 3.2.2. Nedenfor presenteres omsetningen og forbruket av de 54² virkestoffene som er med i trinnprissystemet, medregnet de syv som ble inkludert i systemet i 2009. Dato for inklusjon er gitt i tabell 4.3.2.

Virkestoffene inkludert i trinnprissystemet omsatte i 2009 for 2,3 mrd. kroner, en reduksjon på over 9,8 prosent fra 2009. Det totale forbruket av virkestoffene i trinnprissystemet, målt i DDD, økte i samme periode med 4,1 prosent. Gjennomsnittsprisen per DDD i 2009 sank med 13,4 prosent i forhold til 2008.

Veksten i forbruket av atorvastatin (Lipitor) og simvastatin (Zocor), loratadin (Claritin) og ceterizin (Zyrtec) skyldes ordningen med foretrukket legemiddel (for nærmere omtale av ordningen, se kapittel 3.3). Atorvastatin og simvastatin skal være legenes førstevalg ved rekvirering av kolesterolsenkende legemidler på blå resept, og hadde en økning i DDD på henholdsvis 20,7 og 4,4 prosent fra 2008 til 2009. Loratadin (Claritin) og ceterizin (Zyrtec) har fra 1. mai

2006 vært legenes førstevalg ved rekvirering på blå resept av antihistaminer til behandling av allergi og elveblest.

4.3.4 Legemidler med begrenset bytte

Seks av virkestoffene på byttelisten er underlagt en særregel om «begrenset bytte». Dette innebærer at legen må gi særskilt godkjenning ved legemiddelbytte i hvert enkelt tilfelle, bortsett fra ved oppstart av behandlingen. Årsaken til dette er at et legemiddelbytte midt i behandlingen kan medføre uheldige endringer i virkning. Fra 1. januar 2009 ble levotyroksinnatrium inkludert i ordningen.

De seks virkestoffene som er underlagt begrenset bytte, omsatte for til sammen 261,3 mill. kroner i 2009. Tabell 4.3.3 viser utviklingen i omsetning for disse virkestoffene.

Tabell 4.3.3 Omsetning for virkestoffer med begrenset bytte i byttelisten

ATC 5. nivå	Virkestoff	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09
N03AF01	Karbamazepin	18,1	-0,4
N03AG01	Valproinsyre	32,4	10,0
N03AX09	Lamotrigin	110,5	-4,4
N03AX11	Topiramet	20,4	0,9
N03AX12	Gabapentin	28,9	29,0
H03AA01	Levotyroksinnatrium	51,1	0,9
Sum		261,3	1,9

4.4 RESEPTFRIE LEGEMIDLER

4.4.1 Omsetning og gjennomsnittlig pris for reseptfrie legemidler i apotek

Salg av reseptfrie legemidler til egenomsorg er et kjerneområde i apotekenes arbeid. Ved kjøp av slike legemidler vil kunden ofte ikke møte annet helsepersonell enn apotekets ansatte. I et helsetjenesteperspektiv gir dette apoteket en unik rolle, og et særskilt ansvar. Ved hjelp av sin produktkunnskap og innsikt i de aktuelle lidelsene, vil apotekets ansatte gi råd og veiledning ved valg og bruk av reseptfrie legemidler. Dette er med på å sikre at kundens mål med egenomsorgen nås, og at bivirkninger og andre legemiddelrelaterte problemer unngås.

Reseptfrie legemidler selges i apotek og apotekstyrte medisinsalg. I tillegg er et utvalg reseptfrie legemidler godkjent av myndighetene for salg utenom apotekkanalen («LUA»-ordningen). Betingelsen for å selge legemidler utenom apotekkanalen har vært at virksomheten i utgangspunktet har tillatelse til å selge mat. Tillatelse til å selge reseptfrie legemidler har vært gitt av Legemiddelverket. Fra 15. januar 2008 er det ikke lenger et krav om tillatelse fra Legemiddelverket for å kunne selge legemidler i LUA-ordningen.

² Kabergolin har på grunn av ulike bruksområder to ATC-nummer. Legemiddelverket regner dette som to ulike virkestoff og skriver at det er 55 virkestoff i trinnprissystemet.

Tabell 4.4.1 Omsetningen av reseptfrie legemidler fra apotek, rangert etter ATC-hovedgruppenes andel av totalomsetning.

ATC 1.nivå	Hovedgrupper	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
A	Fordøyelsesorganer og stoffskifte	610,7	6,4	242,0	-7,2
N	Nervesystemet	402,3	0,7	26,2	-3,3
R	Respirasjonsorganer	315,5	2,2	48,8	0,2
D	Dermatologiske midler	269,5	2,8	..*	..*
M	Muskler og skjelett	215,8	8,5	13,5	3,2
G	Urogenitalsystem og kjønnshormoner	89,9	-1,4	9,3	-4,0
S	Sanseorganer	71,8	9,3	..*	..*
B	Blod og bloddannende organer	41,1	11,7	25,3	1,2
C	Hjerte og kretsløp **	28,7	3,0	..*	..*
P	Antiparasitære midler, insekticider og insektmidler	21,0	-5,6	0,2	-0,9
V	Varia***	20,4	-5,9	..*	..*
Totalt		2 086,8	3,9	365,3	-5,0

* Definerte døgndoser (DDD) for de reseptfrie legemidlene i gruppen er ikke relevant eller ikke fastsatt.

** Midler mot hemorroider og overfladiske blåflekker inngår i denne gruppe.

*** Gruppen omfatter bl.a. sterilt vann og saltvann til skylning.

Tabell 4.4.2 Reseptfrie legemidler - de ti mest solgte virkestoffer fra apotek rangert etter verdi (mill. kroner og mill. DDD)

	ATC 5. Nivå	Virkestoff	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	2009 Kr/DDD	Prosent endring 2008-09	2009 Ant. mill. pakninger
1	N02BE01	Paracetamol (Paracet)	181,9	0,9	15,8	-3,8	11,5	4,8	5,2
2	N07BA01	Nikotin (Nicorette)	172,0	2,1	6,4	1,7	26,9	0,4	0,6
3	M01AE01	Ibuprofen (Ibux)	142,0	4,1	11,3	0,5	12,6	3,7	2,3
4	R01AA07	Xylometazolin (Otrivin)	89,1	-6,2	21,4	-7,9	4,2	1,8	1,8
5	A02BA53	Famotidin, kombinasjoner (Pepcid)	62,1	14,2	2,0	13,2	31,3	0,8	0,4
6	R06AE07	Cetirizin (Zyrtec)	58,2	0,0	8,7	1,9	6,7	-1,8	0,5
7	A01AA01	Natriumfluorid (Flux)	47,4	-13,8	89,0	-15,2	0,5	1,6	0,5
8	R05CA10	Kombinasjoner (Bergensk brystbalsam)	43,7	-3,0	3,5	-5,5	12,5	2,6	0,7
9	A08AB01	Orlistat (Alli)	41,4	..*	1,2	..*	35,9	..*	0,1
10	G01AF02	Klotrimazol (Canesten)	38,1	-0,6	1,5	-4,0	25,0	3,6	0,2
	Sum		875,9	5,4	160,7	-9,6	5,5	16,5	12,5
	Totalt		2 086,8	3,9	365,3	-5,0	5,7	9,4	25,4

* Orlistat kom på markedet i reseptfri pakning som legemidlet Alli i mai 2009

Tallene ovenfor omfatter reseptfrie ATC-klassifiserte legemidler til human bruk, solgt fra apotek. Legemidler til bruk hos dyr, naturlegemidler, homøopatiske og antroposofiske legemidler m.v. som selges reseptfritt, er ikke inkludert.

Totalt solgte apotekene reseptfrie legemidler for nærmere 2,1 mrd. kroner i 2009. Dette utgjorde 9,2 prosent av totalomsetningen i apotekene, noe som tilsvarer andelen foregående år.

Omsetningen av reseptfrie humane legemidler (med ATC-kode) fra apotek målt i kroner økte med 3,9 prosent i forhold til 2008, en noe lavere økning enn i de fire siste årene. Årsaken til at denne prosentatsen avviker fra tabell 4.1.1 skyldes at tabell 4.1.1 også inkluderer veterinær-legemidler.

Størst omsetning er det av legemidler for fordøyelsesorganer og stoffskifte (ATC-gruppe A), herunder

tannmidler, midler mot syrerelaterte lidelser, avførende midler, og vitaminer og mineraler.

Paracetamol fortsetter nedgangen i forbruk solgt fra apotek, men er fortsatt det reseptfrie virkestoffet som det omsettes mest av, med nærmere 181,9 mill. kroner. Dette utgjør nærmere ni prosent av all reseptfri omsetning. Nikotin og ibuprofen følger nærmest i omsetning, med henholdsvis 172,0 og 142,0 mill. kroner. Orlistat, som kom på markedet i reseptfri pakning som legemidlet Alli i mai 2009, var det niende mest omsatte virkestoffet.

4.4.2 Legemidler som inngår i ordningen «Legemidler utenom apotek» (LUA-ordningen)

Listen over legemidler i LUA-ordningen omfatter i alt 44 virkestoff per 31. desember 2009. De nye salgskanaler har imidlertid konsentrert salget og varentvalget om de legemidlene som har størst salgsvolum – spesielt smertestillende legemidler som paracetamol (Paracet) og ibuprofen (Ibux), samt slimhinneavsvellende nesepreparater som xylometazolin (Otrivin). Salgskanaler som har valgt å selge smertestillende og slimhinneavsvellende legemidler, må følge en minimumsliste som Statens legemiddelverk har satt opp. Nikotinpreparater med lav styrke (inntil 2mg) og naturlegemidler kan selges uavhengig av tillatelse i LUA-ordningen.

Fra 1. januar 2009 ble nødprevensjon, allergimedisiner, syrehemmende legemidler samt hydrokortison kremer og salver tillatt solgt utenom apotek.

Godkjenning av et legemiddel for omsetning utenom apotek innebærer at helsemyndighetene

anser det som nødvendig med annen informasjon og veiledning enn det som kan leses på pakningen eller pakningsvedlegget. Offentlig godkjenning av legemidler for salg utenom apotek innskrenker dermed apotekenes særlige informasjonsplikt på vedkommende terapiområde.

Forskriften som regulerer omsetning av legemidler utenom apotek ble endret 15. januar 2008. Endringene var blant annet å fjerne kravet om tillatelse, og at det var Mattilsynet som skulle føre tilsyn med utsalgsstedene.

I desember 2007 var det 6 075 utsalgssteder utenom apotekkanalen for legemidlene som inngår i LUA-ordningen. De fleste utsalgssteder som søkte fikk tillatelse. Derfor er det liten grunn til å anta at antallet utsalgssteder har økt betraktelig etter at kravet om tillatelse ble tatt bort. Verken Legemiddelverket eller Mattilsynet har i dag en nøyaktig oversikt over hvor mange utsalg utenfor apotek som selger legemidler.

Apotekenes andel av salget målt i døgndoser på reseptfrie legemidler («i basisutvalget») som selges i dagligvarehandel og apotek har blitt redusert for flere av virkestoffene i forhold til 2008, blant annet paracetamol med 5,0 prosent. For de åtte mest omsatte virkestoffene som inngår i LUA-ordningen, er andelen som selges i apotek på 57,1 prosent for de tre første kvartalene i 2009. Det er imidlertid store forskjeller i markedsandeler på de ulike legemidlene. Blant annet selger apotek 77,6 prosent av legemidler med nikotin, mens de selger 42,8 prosent av legemidler med xylometazolin. Andelen for de ulike virkestoffene er gitt i tabell 4.4.3.

Tabell 4.4.3 Endring av apotekenes omsetning og forbruk av legemidler innenfor LUA-ordningen

ATC	Virkestoff	1.-3. kvartal 2008 mill. DDD BS***	Apotekenes andel i prosent av totalt salg	1.-3. kvartal 2009 mill. DDD BS***	Apotekenes andel i prosent av totalt salg
M01AE01	Ibuprofen (Ibux)	8,2	61,2	8,4	59,3
N02BB51	Fenazon+koffein (Fenazon-koffein)	2,9	82,9	2,6	81,7
N02BE01	Paracetamol (Paracet)	12,2	53,9	11,5	51,2
N07BA01	Nikotin (Nicorette)	4,7	81,4	4,7	77,6
R01AA05	Oksymetazolin* (Rhinox)	2,9	99,1	2,4	99,8
R01AA07	Xylometazolin (Otrivin)	16,7	47,2	15,5	42,8
R06AE05	Meklozin (Postafen)	1,2		1,0	82,4
R06AE07*	Cetirizin (Zyrtec)	7,2		7,5	91,8
SUM		47,6**	56,9**	53,6	57,1

Kilde: Apotekforeningen, Grossistbasert legemiddelstatistikk, Nasjonalt folkehelseinstitutt.

* Kan selges utenom apotek, men inngår ikke i dagligvarehandelens utvalg.

** I denne summen/ andelen er kun de virkestoffene som inngikk i LUA-ordningen i 2008

*** Tall fra Apotekforeningens bransjestatistikk

4.5 LEGEMIDLER KJØPT VIA INTERNETT ELLER I UTLANDET

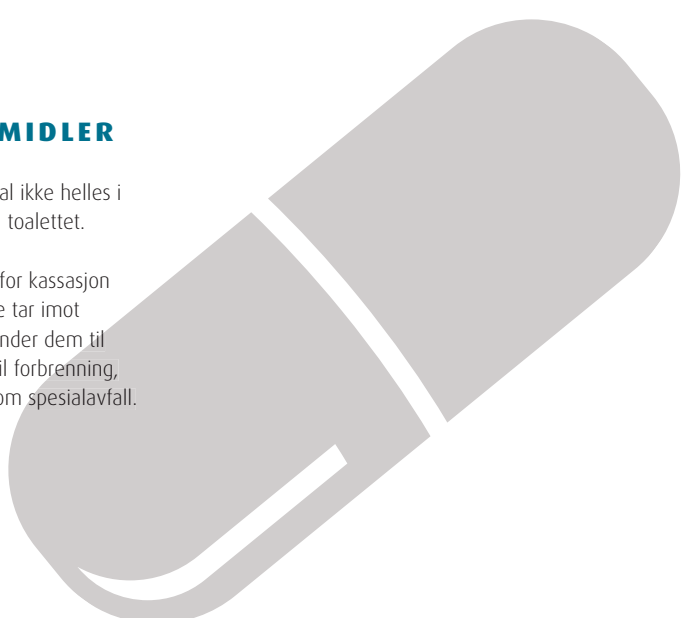
Det er tillatt å kjøpe legemidler i utlandet eller via internett, hvis det er til eget bruk, og hvis det er anskaffet på lovlig måte i anskaffelseslandet. Det er imidlertid kun tillatt å få legemidlet per post fra land innenfor EØS. Det er samtidig innført 18-års grense for privatimport av legemidler ved forsendelse fra EØS-området. Det er ikke lovlig å innføre narkotika eller dopingmidler.

Selv om det åpnes for salg av legemidler over internett, advarer blant annet Legemiddelverket om at disse legemidlene kan være forfalskede legemidler eller ikke-godkjente kopier. Det kan være preparater uten virksomt stoff og dermed uten virkning, eller de kan inneholde virkestoff som det ikke er opplyst om. Verdens Helseorganisasjon har anslått at omtrent ti prosent av alle legemidler som omsettes, er kopier, og at omtrent halvparten av alle legemidler som selges på nettet er forfalskede legemidler.

4.6 RETUR AV LEGEMIDLER

Medisiner er miljøfarlig avfall, og skal ikke helles i vasken, kastes i søppelkassen eller i toalettet.

Apotek plikter å ta imot legemidler for kassasjon uten kostnad for kunden. Apotekene tar imot medisinrestene, sorterer dem og sender dem til forsvarlig destruering. Noe sendes til forbrenning, mens andre medisiner behandles som spesialavfall.

5

**FINANSIERING
AV LEGEMIDLER**

Legemidler finansieres dels av staten gjennom blåreseptordningen og de regionale helseforetakene, dels av andre helseinstitusjoner, og dels av pasientene gjennom egenbetaling for blåresepter, hvite resepter og reseptfrie legemidler.

Blåreseptordningen ble reorganisert 1. mars 2008. Reorganiseringen ledet blant annet til endret paragrafrekkefølge i blåreseptforskriften. Dette gjør det vanskelig å sammenlikne hvordan utgiftsutviklingen innenfor blåreseptordningen har vært. Siden endringene i 2008 var ledsaget av en overgangsordning som gjorde at resepter med gamle paragrafhenvvisninger også ble løst inn i begynnelsen av 2009, er det nødvendig å være kjent med begge paragrafsettene. Tabellen nedenfor sammenstiller de viktigste paragrafendringene:

Tabell 5.1.1 Nye og gamle paragrafer

	I dag	Før 3. mars 2008
Forhåndsgodkjent refusjon	§ 2	§ 9
Individuell refusjon – refusjonskode finnes	§ 3a	§ 10a
Individuell refusjon – refusjonskode finnes ikke	§ 3b	§ 2
Allmennfarlige smittsomme sykdommer	§ 4	§ 4
Medisinsk forbruksmateriell	§ 5	§ 3
Næringsmidler	§ 6	§ 3a

5.1 FOLKETRYGDENS FINANSIERING AV LEGEMIDLER M.V.

I medhold av folketrygdloven kap. 5 *Stønad ved helsetjenester* yter folketrygden stønad til legemidler, medisinsk utstyr og næringsmidler etter legens resept. Dette kapitlet i loven har som formål å gi hel eller delvis kompensasjon for medlemmers nødvendige utgifter til helsetjenester ved sykdom, skade, lyte, familieplanlegging, svangerskap, fødsel og svangerskapsavbrudd. I den utstrekning det offentlige yter stønad etter annen lovgivning, ytes det ikke stønad etter dette kapitlet.

De to mest legemiddelrelevante paragrafene i loven er:

- § 5-14 Viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr m.m.
- § 5-22 Bidrag til spesielle formål (Bidragsordningen)

De fleste legemidlene refunderes etter forskrift FOR 2007-06-28 nr. 814 om stønad til dekning av utgifter til viktige legemidler m.v. utstyr (blåreseptforskriften), hjemlet i folketrygdloven § 5-14.

Det kan ytes stønad (bidrag) i medhold av folketrygdloven § 5-22, også omtalt som «bidragsordningen», for visse legemidler som ikke er omfattet av blåreseptforskriften.

I tillegg finnes det en egen hjemmel i folketrygdloven (§ 5-15) til å yte refusjon til legemidler som benyttes i sykehus. Denne er imidlertid å anse som sovende, idet finansieringsansvaret for de legemidlene som hjemmelen var ment å omfatte, i sin helhet er overført til helseforetakene.

Refusjon av utgifter til legemidler etter blåreseptforskriften (blåreseptordningen) skjer i henhold til to hovedordninger:

Forhåndsgodkjent refusjon

- En rekke legemidler og produkter er forhåndsgodkjent for rekvirering på blå resept. Dette gjelder legemidler omfattet av blåreseptforskriften §§ 2, 4 og 5. Forhåndsgodkjenningen for legemidler omfattet av § 2 er avgrenset til et nærmere angitt sett med refusjonskoder. Disse legemidlene med tilhørende avgrensninger er ført opp i en egen liste – refusjonslista.
- Refusjonsrett inntre straks legen rekvirerer en blå resept. Apotekpersonalet krever kun egenandelen fra pasienten, og retter kravet om resterende betaling til Helseøkonomiforvaltningen (HELFO). Apoteket mottar betaling fra HELFO, i tråd med inngåtte oppgjøravtaler mellom HELFO og det enkelte apotek.

Individuell refusjon

- For legemidler og produkter som ikke har forhåndsgodkjent refusjon må Helseøkonomiforvaltningen (HELFO) først ta stilling til refusjonskrav gjennom søknad fra lege. Dette er hjemlet i §§ 3a og 3b.
- Før HELFO eventuelt har innvilget søknaden, betaler kunden hele beløpet på apoteket, og henvender seg i ettertid til HELFO for å kreve utgiftene refundert av folketrygden.
- Dersom søknad innvilges, har pasienten for ettertid rett til refusjon straks legen rekvirerer en blå resept på angjeldende legemiddel, akkurat som om legemidlet skulle hatt forhåndsgodkjent refusjon.

Apotek har normalt ingen rolle ved stønad til legemidler i medhold av folketrygdløven § 5–22. Refusjon etter § 5–22 fordrer normalt at pasienten betaler legemidlet selv, for deretter å sende kvittering til trygdekontoen med krav om at bidrag ytes.

5.1.1 Blåreseptordningen frem til 3. mars 2008

Før 3. mars 2008, var refusjonsordningen organisert slik at det i utgangspunktet var sykdommen legemidlet skulle behandle som avgjorde om produktet skulle kunne gis forhåndsgodkjent refusjon. Det var 48 refusjonsberettigede sykdommer. Disse var spesifisert i daværende blåreseptforskrifts § 9. Til denne paragrafen var det knyttet en liste (preparatlista) over legemidler som var godkjent for forhåndsgodkjent refusjon ved de respektive sykdommene.

Skillet mellom forhåndsgodkjent og individuell refusjon var som i dag, selv om paragrafbetegnelserne avvok. Individuell refusjon for legemidler til

bruk mot en av de 48 spesifiserte sykdommene, men som ikke var ført opp i den respektive preparatlista, kunne gis individuell refusjon i medhold av forskriftens § 10a (korresponderende til dagens § 3a). For legemidler som ikke var blant de 48 sykdommene i § 9, kunne NAV unntaksvis gi individuell refusjon i medhold av daværende forskrifts § 2 (korresponderende til dagens § 3b).

Resepter skrevet ut med gamle sykdomspunkter mellom 3. mars og 31. august 2008 var gyldige til og med 2. mars 2009.

5.1.2 Blårev - blåreseptordningen fra og med 3. mars 2008

Systemet med 48 sykdomspunkter ble 3. mars 2008 erstattet med et mer finmasket grupperingssystem – *refusjonskoder* – basert på diagnoseverktøyene ICPC-2¹ og ICD-10². I listen over legemidler som er forhåndsgodkjent for rekvirering på blå resept, står legemidlene oppført med sine respektive refusjonsberettigete bruksområder, definert ved refusjonskodene.

Legen kan uten forutgående søknad rekvirere et legemiddel på blå resept dersom:

1. Bruken av legemidlet står oppført under refusjonsberettiget bruksområde
2. Pasientens sykdom omfattes av en refusjonskode
3. Eventuelle refusjonsvilkår er oppfylt

I tillegg gjelder alltid vilkår om at legemidlet skal brukes utenfor institusjon, at sykdommen er gått inn i en langvarig fase og at det er behov for langvarig medikamentell behandling.

I det følgende beskrives de ulike elementene som i sum utgjør blåreseptordningen.

Refusjon etter § 2

Legemidler som er ført opp på refusjonslista tilknyttet § 2 refunderes pliktmessig når brukt ved de diagnoser som er spesifisert i refusjonslista. Gitt at eventuelle tilleggsvilkår er oppfylt, har legen for disse diagnosene rett til å rekvirere legemidlet på blå resept, og påfører dermed folketrygden en refusjonsforpliktelse. Legemiddelfirmaene må søke Legemiddelverket om at legemidlet skal vurderes for opptak i refusjonslista tilknyttet § 2.

¹ Benyttes i primærhelsetjenesten

² Benyttes i spesialisthelsetjenesten

Det er Legemiddelverket som avgjør hvilke legemidler som skal føres opp i refusjonslista, og hvilke refusjonskoder/vilkår legemidlet skal underlegges ved rekvirering på blå resept. Forutsetningen for at Legemiddelverket skal kunne fatte positiv avgjørelse, er at refusjonen ikke vil kunne øke folketrygdens utgifter med mer enn fem mill. kroner i året. Dersom refusjon antas å ville overskride denne grensen, sender Legemiddelverket sin tilråding i saken til Helse- og omsorgsdepartementet. Der underlegges saken politisk prioritering. Dersom departementet finner å ville prioritere refusjon for angjeldende produkt, må departementet be Stortinget om særskilt bevilgningsvedtak.

Legemidlets maksimale utsalgspris er det maksimale beløpet som refunderes. For legemidler som er inkludert i trinnprissystemet (se kap. 4.3), refunderes normalt trinnpris.

Refusjon etter § 3a

HELFO kan fatte vedtak om refusjon av utgifter til legemidler som ikke er ført opp i refusjonslista tilknyttet § 2. Forutsetningen er at bruken av legemidlet er dekket av en refusjonskode i refusjonslista. HELFO fatter vedtak for hver enkelt pasient på grunnlag av legens søknad.

Refusjon etter § 3b

For legemidler til bruk mot kroniske sykdommer som ikke er nevnt i sykdomslisten, kan HELFO unntaksvis fatte vedtak om refusjon for hver enkelt pasient på grunnlag av legens søknad.

Refusjon etter § 4

Legemidler som benyttes ved allmennfarlige smittsomme sykdommer, refunderes etter § 4 etter en nærmere angitt sykdomsliste. Det ytes stønad til utgifter til legemidler mot infeksjoner (ATC-gruppe J) og til immunstimulerende legemidler (ATC-gruppe L03A).

Etter denne paragrafen ytes det også stønad til vaksiner, immunoglobuliner og immunsera etter en nærmere angitt sykdoms- og preparatliste.

Refusjon etter § 5

Denne paragrafen omhandler refusjon av utgifter til medisinsk utstyr og forbruksmateriell. Det kan bare gis refusjon ved behandling av bestemte medisinske tilstander/sykdommer, nærmere beskrevet i forskriften.

Fastsettelsen av hvilke varer som refunderes for de forskjellige medisinske tilstandene/sykdommene, gjøres normalt på grunnlag av søknad fra produsent. Hver enkelt vare tildeles en refusjonspris. Refusjonspris er det maksimale beløpet folketrygden refunderer.

Refusjon etter § 6

Næringsmidler kan refunderes etter § 6 i blåresept-forskriften for nærmere avgrensede tilstander.

Hovedregelen er at refusjon kan innvilges etter at legen har søkt om refusjon for den enkelte pasient. Unntaket er refusjon ved Føllings sykdom, der søknad og krav om særskilt vedtak fra HELFO ikke er nødvendig.

Tabell 5.1.2 De 25 mest refunderte virkestoffene i blåreseptordningen* 2009

ATC-kode	Virkestoff (eksempler på merkenavn)	Omsetn. mill. kroner	Prosent endring 2008-09	Refundert av folketrygden mill.kr (pst)**	Betalt av pasienten mill. kr (pst)***
R03AK06	Salmeterol og andre midler ved obstruktiv lungesykdom (Seretide)	336,1	7,0	293,1 (87,2)	43,0 (12,8)
R03AK07	Formoterol og andre midler ved obstruktiv lungesykdom (Symbicort)	236,9	9,3	201,8 (85,2)	31,1 (14,8)
C10AA01	Simvastatin (Zocor)	229,2	10,4	178,3 (77,8)	50,9 (22,2)
A02BC05	Esomeprazol (Nexium)	175,6	-5,1	147,1 (83,8)	28,5 (16,2)
C10AA05	Atorvastatin (Lipitor)	165,4	-26,7	136,8 (82,7)	28,6 (14,9)
N06AB10	Escitalopram (Ciprax)	162,9	-0,2	128,2 (78,7)	34,8 (22,0)
C09DA01	Losartan og diuretika (Cozaar Comp)	152,9	-6,4	119,3 (78,0)	33,6 (22,0)
C09CA06	Kandesartan (Atacand)	147,1	13,3	116,9 (79,5)	30,2 (20,5)
H01AC01	Somatropin (Genotropin)	139,6	-1,8	139,1 (99,6)	0,5 (0,4)
N06BA04	Metylfenidat (Ritalin)	128,4	6,2	111,5 (86,8)	17,0 (13,2)
C09DA06	Kandesartan og diuretika (Atacand plus)	115,1	14,9	90,84 (78,9)	24,3 (21,1)
A10AC01	Insulin(human) (Insulatard)	109,9	0,0	100,7 (91,6)	9,2 (8,4)
R03DC03	Montelukast (Singulair)	106,7	5,6	95,7 (89,7)	11,0 (10,3)
N03AX09	Lamotrigin (Lamictal)	106,0	-4,0	91,8 (86,6)	14,2 (13,4)
R03BB04	Tiotropiumbromid (Spiriva)	106,0	52,2	81,3 (90,0)	9,1 (10,0)
C09DA04	Irbesartan og diuretika (CoAprovel)	90,2	1,7	72,1 (79,9)	18,1 (20,1)
C09CA01	Losartan (Cozaar)	88,0	-14,3	69,0 (78,4)	19,0 (21,6)
B01AC04	Klopidogrel (Plavix)	87,1	10,8	75,6 (86,9)	9,5 (13,1)
N02CC01	Sumatriptan (Imigran)	85,5	0,8	72,1 (84,3)	13,4 (15,7)
B02BD02	Koagulasjonsfaktor VIII (Advate)	83,9	13,5	83,8 (99,8)	0,1 (0,2)
L01XE01	Imatinib (Glivec)	81,2	10,3	81,0 (99,7)	0,2 (0,3)
R03AC02	Salbutamol (Ventoline)	80,1	1,7	69,4 (86,6)	5,7 (13,4)
A10AB05	Insulin aspart (NovoRapid)	78,1	7,7	72,4 (92,7)	10,7 (7,3)
Sum 25		3 197,9	2,3	2 716,0 (84,9)	481,9 (15,1)
Alle legemidler på blå resept		8 773,5	2,0	7 643,9 (87,1)	1 129,6 (12,9)

*) Inkluderer individuelle refusjoner, men ikke refusjon av legemidler til vernepliktige, krigspensjonister, yrkesskadde eller bidragsordningen

**) Beregnede størrelser basert på andel mellom NAV-refusjoner og totalomsetning

Næringsmidler refunderes til pasienter ved sykelige prosesser som hindrer tilførsel eller opptak av vanlig mat, ved laktose-, melkeproteinintoleranse og ved fenylketonuri (Føllings sykdom).

Legemidler til vernepliktige

Refusjon kan ytes til utgifter til legemidler som er rekvirert av lege og som benyttes under avtjening av verneplikten når legemidlet ikke kan rekvireres fra det militære tjenestestedet. Denne spesielle ordningen for vernepliktige er beskrevet i rundskriv til blåreseptforskriften.

Legemidler rekvirert med hjemmel i blåreseptforskriften utgjorde i 2009 en omsetning på 8,8 mrd kroner. Av dette refunderte folketrygden i overkant

av 7,6 mrd. kroner, mens pasientenes andel var i overkant av 1,1 mrd. kroner (12,9 prosent).

For nærmere omtale av utviklingstrekkene for de største endringene, vises det til kapittel 8.

5.1.3 Andre trygdefinansieringsordninger for legemidler (§ 5-22 bidragsordningen)

Folketrygden kan yte bidrag til dekning av utgifter til legemidler som ikke dekkes etter blåreseptforskriften. Bidrag kan ytes dersom legemidlet er rekvirert av lege, har markedsføringstillatelse i Norge og er klassifisert som reseptpliktig preparat.

Folketrygden yter bidrag tilsvarende 90 prosent av de utgifter som overstiger 1 600 kroner per kalenderår.

Hovedregelen er at pasienten betaler legemidlene fullt ut på apoteket, og deretter fremsetter søknad om dekning av utgiftene overfor HELFO. Det er imidlertid enkelte unntak fra denne regelen.

Fra 1. mars 2006 endret Helse- og omsorgsdepartementet finansieringsordningen for forenklet oppgjør for p-piller til jenter i alderen 16 – 19 år, fra fullt bidrag til en fast bidragssats. Ordningen gjelder fra måneden etter fylte 16 år til og med måneden før fylte 20 år, og inkluderer alle hormonelle prevensjonsmidler i tablettform, injeksjon, plaster og vaginalring som kan rekvireres av lege, helsesøster og jordmor. Implantat og spiral dekkes ikke.

Bidragssatsen er satt til 100 kroner for tre måneders forbruk. Ved bruk av legemidler som koster mer enn 100 kroner, må kunden selv betale mellomlegget.

Bidragsordningen finansierte inntil 31. desember 2007 avførende, stoppende, beroligende, hostestillende, kvalmestillende, smertestillende eller søvnfremkallende legemidler for pasienter med kreft eller immunsvikt. Ordningen finansierte også enkelte smertestillende legemidler ved andre sykdommer som er gått inn i en langtkommen og uhelbredelig fase. Fra 1. januar 2008 ble finansieringen av disse legemidlene flyttet til blåreseptordningen § 2.

5.2 LEGEMIDLER FINANSIERT AV REGIONALE HELSEFORETAK (H-RESEPTER)

For enkelte legemidler er de regionale helseforetakene gitt et særskilt finansieringsansvar. Dette gjelder sykdomsmodifiserende, biologiske legemidler til behandling av revmatiske lidelser – de såkalte TNF-hemmerne. Fra 1. januar 2008 ble finansieringsansvaret for selvadministrerte injeksjonspreparater til

behandling av multipel sklerose flyttet fra folketrygden til de regionale helseforetakene. 1. januar 2009 ble finansieringsansvaret for kreftlegemidlet Bondronat tildelt de regionale helseforetakene. I 2009 ble det omsatt legemidler for 1,0 mrd. kroner på H-resept, en økning på 3,0 prosent i forhold til 2008.

5.3 EGENBETALING

Tabell 5.3.1 Egenandeler under blåreseptordningen i 2009

Barn under 12 år	Ingen egenandel
Minstepensjonister	Ingen egenandel
Vernepliktige	Ingen egenandel
Personer som mottar supplerende stønad	Ingen egenandel
Øvrige	36 prosent, maksimalt 520 kroner per resept per tre måneder. Egenandelen betales på apoteket.
Egenandelstak (Tak 1 = frikortgrense)	1780 kroner

Pasienter som reserverer seg mot bytte til billigere merke innen samme byttegruppe (på Legemiddelverkets bytteliste), må selv betale prisdifferansen mellom valgt merke og billigste merke. Beløpet regnes ikke som godkjent egenandel og kan følgelig ikke føres opp på egenandelskortet.

Dersom legen forbyr apoteket å bytte til et generisk legemiddel gjennom reservasjon på resepten, beregnes pasientens egenandel av prisen på det

legemidlet som er forskrevet og påføres egenandelskortet uavkortet.

Pasientenes egenbetaling for legemidler i 2009

Egenbetaling inkluderer både den fastsatte egenandelen og mellomlegget/differansen som pasienten betaler ved reservasjon mot generisk bytte. Samlet egenbetaling for legemidler innenfor blåreseptordningen utgjorde i 2009 1 129,6 mill. kroner, dvs 12,9 prosent av samlet blåreseptomsetning av legemidler.

6

RAMMEVILKÅR

6.1 ENDRINGER I 2009

Kutt i legemiddelomsetningsavgiften

Legemiddelomsetningsavgiften ble satt ned fra 1,3 til 0,55 prosent av apotekenes innkjøpspris med virkning fra 1.1.2009. Dette tilsvarer en reduksjon på 90 mill. kroner. Endringen ble begrunnet med at statens avgiftsinntekter i større grad reflekterer utgiftene på legemiddelområdet som avgiften er forutsatt å finansiere. Samtidig skulle ikke avgiftsreduksjonen endre de økonomiske rammebetingelsene for apoteknæringen vesentlig. Derfor ble apotekenes maksimale avanse kuttet med 90 mill. kroner, slik at avgiftslettelse ikke skulle gi apotekene bedre rammevilkår.

Kutt i apotekenes maksimale avanser

Apotekenes maksimale avanser for reseptpliktige legemidler ble redusert med om lag 100 mill. kroner med virkning fra 1.1.2009, tilsvarende en innsparing for folketrygden på 51 mill. kroner. Disse 100 mill. kroner fordeler seg på 90 mill. kroner i kutt for å kompensere for avgiftslettelsen på 90 mill. kroner, og ytterligere 10 mill. kroner i kutt for å redusere apotekenes inntjening. Endringene i apotekenes avansesatser fremgår av tabell 6.1.1

Farmasøytrekvirering av Tamiflu

I forbindelse med håndteringen av svineinfluensa-pandemien, ble det fastsatt en forskrift som ga farmasøyter midlertidig anledning til å levere ut

Tabell 6.1.1 Apotekenes avansesatser

	2008	2009
Prosentpåslag, AIP < 200	8 %	7 %
Prosentpåslag, AIP > 200	5 %	4 %
Kronetillegg per pk	21,50 kr	22,00 kr

Tillegget apotekene mottar ved salg av A/B-preparater (narkotiske og vanedannende legemidler) er uendret på 10 kroner per pakning.

influensalegemidlene Tamiflu og Relenza uten resept fra lege etter nærmere spesifiserte vilkår, i perioden 5. november 2009 til 1. juli 2010. Vilkårene består i at kunden fyller ut en egenerklæring, og farmasøyten kontrollerer om egenerklæringen oppfylles vilkårene. Farmasøyten kontrollerer skjemaet og avgjør eventuelt hvilken type og styrke influensamedisin som er egnet. Det er bare personer som er influensasøkte og personer som tilhører en av risikogruppene og er utsatt for smitte, som kan få Tamiflu og Relenza på denne måten. Det ble også innført en midlertidig ordning med redusert betaling for legemidlene: 50 kr for Tamiflu og 50,80 kr for Relenza. Pasienter som ikke har resept fra lege, må i tillegg betale 20 kroner for rekvireringen på apotek. Pasienter som benytter seg av denne ordningen i apotek betaler derfor ca. 70 kroner per legemiddelpakning. Disse egenandelene regnes ikke med i beregningsgrunnlaget for utstedelse av frikort. Pasienter med frikort vil således også måtte betale egenandel.

6.2 ENDRINGER I 2010

Endring i apoteklov og apotekforskrift

Apotekloven og apotekforskriften ble endret med virkning fra 1. januar 2010. Endringene er stort sett å regne som strømlinjeforming og forenklinger i lys av de erfaringene som er gjort siden nåværende apoteklov trådte i kraft i 2001. De mer grunnleggende strukturelle reguleringene – anledning til vertikal integrasjon mellom apotek og grossist, fullsortimentskrav i grossistleddet og maksimalpris-reguleringsregimet – ligger fast.

Egenandeler

Egenandelene på blåreseptmedisiner ble hevet med 85 mill. kroner.

Samtidig ble aldersgrensen for når man regnes som barn med fritak for egenandeler hevet fra 12 til 16 år, hvilket innebærer en egenbetalingsreduksjon på 55 mill. for blåreseptmedisiner.

Det vil etableres en nasjonal automatisk frikortordning i 2010. En slik ordning medfører at den enkelte bruker automatisk vil få tilsendt frikort når egenandelstak 1 er nådd, og refundert eventuelt utlegg over taket. Dette gjør at flere brukere automatisk får oppfylt rettigheter de i dag også har. Refusjoner til tak1-ordningen anslås som følge av dette å øke med om lag 200 mill. kroner.

Nye refusjonsvilkår for blodtrykksmedisiner

I løpet av 2010 etableres en ordning med foretrukne legemidler innenfor blodtrykkslegemidler. Ordningen baserer seg på høringsforslag fra Statens legemiddelverk av 1. juli 2009. Legemiddelverkets høringsforslag var i hovedsak basert på Helsedirektoratets nye nasjonale retningslinjer for individuell

primærforebygging av hjerte- og karsykdommer. De nye refusjonsvilkårene innebærer at det innføres foretrukne legemidler som skal forsøkes først ved oppstart eller endring av medikamentell behandling. Ordningen forventes implementert vinteren 2010, og er anslått å gi en innsparing på om lag 15 mill. kroner i 2010.

Nye diabeteslegemidler tilgjengelig på blå resept

To nye legemidler (insulin detmir og insulin glargin) mot diabetes 1 innvilges forhåndsgodkjent refusjon, og kan dermed rekvireres på blå resept uten forutgående søknad. Tiltaket er beregnet å øke folketrygdens utgifter med 5 mill. kroner.

Tabell 6.2.1 Egenandeler

	2009	2010
Øvrige	36 prosent, - maksimalt 520 kr per resept per tre måneder. Egenandelen betales på apoteket.	38 prosent, - maksimalt 520 kr per resept per tre måneder. Egenandelen betales på apoteket.
Egenandelstak (Tak 1 = frikortgrense)	1780 kr	1840 kr

7

OMSETNING AV
LEGEMIDLER TIL
PRIVATPERSONER,
SYKEHJEM OG SYKEHUS

Det finnes to forskjellige apotektyper i Norge: Sykehusapotek og primærapotek. Per 31. desember 2009 er det til sammen 662 apotek i Norge. Av disse er 629 privat eide apotek og 33 er sykehusapotek. Nærmere beskrivelse av apotekstrukturen i Norge finnes i kapittel 1.1.

Sykehusapotekene har sin hovedfunksjon i leveranser til sykehusene (ordresalg), men alle sykehusapotek har også en publikumsavdeling for salg av legemidler og handelsvarer til pasienter, pårørende, sykehusets ansatte og folk i nærområdet.

Primærapotek baserer seg hovedsakelig på salg av legemidler til den enkelte legemiddelbruker, enten etter resept fra rekvirenter eller reseptfritt salg. I tillegg er kommunale og private helseinstitusjoner ofte kunder av primærapotekene.

7.1 LEGEMIDLER ETTER RESEPT I SYKEHUSAPOTEK OG PRIMÆRAPOTEK

Totalsalget av legemidler etter resept (sykehusapotek og primærapotek) var på 12,7 mrd. kroner i 2009. Dette var en økning på 2,4 prosent fra 2008. Økningen i antall DDD var på 3,5 prosent. Det ble forbrukt 2,0 mrd. DDD i 2009. Fordeling på de ulike ATC-gruppene er vist i tabell 7.1.1.

Totalomsetningen fordelt på de to typene apotek viser at fra primærapotekene har salget målt i forbruk økt med 3,6 prosent, mens omsetningen har økt med 2,1 prosent. For sykehusapotekene er situasjonen motsatt, omsetningen har økt med 4,5 prosent og salget målt i DDD kun med 1,4 prosent (se tabell 7.1.2).

Tabell 7.1.1 Omsetning og forbruk av legemidler fra alle apotek etter resept 2008–2009.

Atc 1	2009 mill. kr	Prosent endring 2008–09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008–09
A	1 283,4	-0,0	206,7	7,5
B	707,7	7,6	194,8	4,2
C	2 021,3	0,4	669,5	3,9
D	212,4	2,4	3,2	5,0
G	790,5	0,5	155,9	2,2
H	381,8	1,2	66,1	2,5
J	714,7	17,3	30,5	5,4
L	1 929,4	0,9	22,8	3,8
M	289,7	-3,0	78,2	-0,9
N	2 543,1	1,6	320,5	3,1
P	32,5	-7,1	1,2	-0,8
R	1 433,9	4,3	231,5	2,2
S	310,0	2,9	32,2	-0,3
V	56,0	18,2	0,2	6,8
Totalt	12 706,4	2,4	2 013,1	3,5

Tabell 7.1.2 Total omsetning og forbruk på hhv. sykehusapotek og primærapotek etter resept, 2008–2009 (mill. kroner og mill. DDD).

	2009 mill. kr	Prosent endring 2008–09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008–09
Primærapotek	11 264,0	2,1	1 945,1	3,6
Sykehusapotek	1 442,5	4,5	68,0	1,4
Totalt	12 706,4	2,4	2 013,1	3,5

Totaltallene sier lite om hva som er årsaken til forskjellene i salget fra de to apotektypene. Resepsalget fra sykehusapotek utgjør 11,3 prosent av totalsalget etter resept. Sykehusapotek har stor omsetning av kostbare legemidler etter resept. Gruppe L (antineoplastiske og immunmodulerende midler) er den største gruppen.

Salgs- og forbrukstallene viser at sykehusenes resepsalg omfatter mange kostbare produkter til ganske få pasienter.

Mest solgte legemidler etter resept fra sykehusapotek

Tabell 7.1.3 viser de mest omsatte legemidlene etter resept fra sykehusapotek i 2009. TNF- α -hemmere omsettes mest, og har også høyest forbruk av de ti mest solgte. Nummer to på lista er koagulasjonsfaktor VIII som brukes av pasienter med hemofili A

(blødere). Ellers på listen er legemidler til behandling av HIV (Truvada og Atripla), antineoplastiske midler imatinib og temozolomid (Glivec og Temodal) til behandling ved kreftsykdom, veksthormoner (somatropin) og immunstimulanten Neulasta.

I forbruk utgjør de ti mest solgte legemidlene på resept fra sykehusapotek 1,8 prosent av totalforbruket etter resept i DDD solgt fra sykehusapotek, og 32,2 prosent av omsetningen.

Mest solgte legemidler etter resept fra primærapotek

Tabell 7.1.4 viser ti på topp av resepsalg fra primærapotek. TNF- α -hemmerne etanercept og adalimumab er store i omsetning også fra primærapotekene. De har konkurranse fra inhalasjonslegemidler til bruk ved astma og kronisk obstruktiv lungelidelse, salmeterol og formoterol i kombinasjon

Tabell 7.1.3 Ti på topp, legemidler fra sykehusapotek etter resept

Virkestoff (eksempel)	ATC-nummer	2009 mill. kr	2009 DDD	Gj.snittspris per DDD
Adalimumab (Humira)	L04AB04	80,6	225 531	357,4
Koagulasjonsfaktor VIII (Advate)	B02BD02	74,2	21 394	3 470,0
Etanercept (Enbrel)	L04AB01	70,5	200 957	351,0
Pegfilgrastim (Neulasta)	L03AA13	64,0	118 780	538,6
Emtricitabin og tenofovirdisoproksil (Truvada)	J05AR03	37,7	191 153	197,2
Imatinib (Glivec)	L01XE01	34,7	16 990	2 042,7
Emtricitabine, tenofovirdisoproksil og efavirenz (Atripla)	J05AR06	27,4	85 380	320,6
Somatropin (Genotropin)	H01AC01	26,2	123 794	211,4
Temozolomid (Temodal)	L01AX03	25,9	2699	9 610,3
Darbepoetin alfa (Aranesp)	B03XA02	23,7	242 280	97,7

Tabell 7.1.4 Ti på topp, legemidler fra primærapotek etter resept

Virkestoff (eksempel)	ATC-nummer	2009 mill. kr	2009 mill. DDD	Gj.snittspris per DDD
Etanercept (Enbrel)	L04AB01	412,2	1,2	349,5
Salmeterol og andre midler ved obstruktiv lungelidelse (Seretide)	R03AK06	331,7	19,5	17,0
Formoterol og andre midler ved obstruktiv lungelidelse (Symbicort)	R03AK07	234,5	13,3	17,7
Simvastatin (Zocor)	C10AA01	224,5	109,8	2,0
Adalimumab (Humira)	L04AB04	214,8	0,6	357,1
Esomeprazole (Nexium)	A02BC05	188,4	22,2	8,5
Atorvastatin (Lipitor)	C10AA05	161,8	49,0	3,3
Escitalopram (Ciprallex)	N06AB10	160,6	28,3	5,7
Losartan og diuretika (Cozaar comp)	C09DA01	150,3	20,7	7,3
Kandesartan (Atacand)	C09CA06	147,0	32,0	4,6

(Seretide og Symbicort). Videre er de kolesterolsenkende midlene simvastatin og atorvastatin (Zocor og Lipitor) og de blodtrykssenkende losartan med diuretika og kandesartan (Cozaar comp. og Atacand) også store i primærapotekene.

De ti med størst omsetning fra primærapotekene utgjør 19,8 prosent av totalomsetningen av legemidler etter resept fra primærapotek og 15,2 prosent av forbruket.

7.2 ORDRESALG FRA PRIMÆRAPOTEK TIL SYKEHJEM OG ANDRE HELSEINSTITUSJONER

Primærapotekenes omsetning etter ordre går primært til sykehjem, men også til andre kommunale helseinstitusjoner, legekantor og tannlegekontor m.v. Tallene omfatter alt ordresalg av legemidler, både reseptpliktig og reseptfritt.

Den største gruppen legemidler i bruk ved sykehjem m.v. er N, legemidler som virker på nervesystemet, med en omsetning på 207,3 mill. kroner i 2009. Nummer to er gruppe A, legemidler som virker på fordøyelsen og stoffskiftet med 96,6 mill. kroner. Av forbruk er det gruppe A som er størst med 35,7 mill. DDD, mens gruppe N er nummer to med 20,5 mill. DDD.

For gruppe A utgjør forbruket av natriumfluorid (Fluorskyllevann og Flux) 11,5 mill. DDD. Dette er produkter som ofte benyttes ved tannklinikker. Videre er B- og C-vitaminpreparater store blant ordresalg fra primærapotek, og utgjør 9,0 mill. DDD.

Tabell 7.2.1 Omsetning og forbruk av legemidler i sykehjem og andre kommunale helseinstitusjoner, legekantor og tannlegekontor mv.

ATC-gruppe	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
A	96,6	-3,1	35,7	-6,9
B	37,9	-2,6	9,3	-3,3
C	35,2	-1,2	14,0	-1,5
D	29,3	-2,1	0,0	10,1
G	18,6	-6,6	1,9	-6,9
H	18,3	5,5	5,2	4,9
J	56,4	8,3	3,2	0,9
L	39,1	-6,2	0,4	3,3
M	37,5	3,8	3,6	-2,8
N	207,3	-4,6	20,5	-3,2
P	3,2	-1,9	0,0	-10,5
R	59,6	-2,3	10,1	-3,9
S	24,8	-5,1	1,0	-3,1
V	18,8	-5,7	0,0	14,1
Totalt	682,7	-2,3	105,1	-3,9

Den største gruppen innenfor N er N02, smertestil-
lende midler, med omsetning på 71,0 mill. kroner og
et forbruk på 8,0 mill. DDD. Paracetamol er mest
brukt med omsetning på 31,9 mill. kroner og forbruk
på 5,7 mill. DDD.

Deretter kommer N05 (psykoleptika) med 5,7 mill.
DDD og omsetning på 32,6 mill. kroner. Blant
legemidlene innenfor denne gruppen utpeker
innsovningsmidlet zopiklon (Imovane) seg med et

forbruk på 2,1 mill. DDD. Omsetningen av dette
produktet var på 3,1 mill. kroner.

N06 er også en stor gruppe etter omsetning, 44,2
mill. kroner. Dette er en tilbakegang på 5,6 prosent
siden 2008. N06D antipsykotika er størst med en
omsetning på 26,6 mill. kroner i 2009. Omsetningen
skyldes donepezil (Aricept), memantin (Ebixa) og
rivastigmin (Exelon) samt noe galantamin
(Reminyl), preparater til behandling av demens.
Forbruket av disse produktene er på 972 500 DDD.

Tabell 7.2.2 Ti på topp, legemidler fra primæraptotek etter ordre

Virkestoff (eksempel på legemiddel)	ATC-nummer	2009 mill. kr	2009 mill. DDD	Gj.snittspris per DDD
Paracetamol (Paracet)	N02BE01	31,9	5,7	5,6
Ibuprofen (Ibux)	M01AE01	17,1	1,9	9,2
Infliximab (Remicade)	L04AB02	13,1	0,1	201,3
Buprenorfin (Norspan)	N02AE01	11,2	0,2	72,6
Xylometazolin (Otrivin)	R01AA07	11,0	2,8	4,0
Donepezil (Aricept)	N06DA02	10,7	0,5	19,8
Memantin(Ebixa)	N06DX01	9,2	0,3	30,2
Escitalopram (Ciprallex)	N06AB10	8,5	1,5	5,7
Fentanyl (Actiq)	N02AB03	8,1	0,4	18,9
Kombinasjoner (Bergensk brystbalsam)	R05CA10	7,3	0,5	13,8

7.3 ORDRESALG FRA SYKEHUSAPOTEK - SYKEHUS

Ordresalg fra sykehusapotek er i all hovedsak salg til sykehusene. I tillegg kan det være noe salg til sykehjem og andre kommunale institusjoner, lege- og tannlegepraksiser m.v. *Ordresalg fra sykehusapotek omtales derfor som sykehussalg.* Legemidler som er finansiert av helseforetak på resept etter H-resept er tatt med under reseptsalget, ikke som del av ordresalget.

Totalt ble det omsatt legemidler til sykehus for 2,1 mrd. kroner i 2009, en økning på 4,6 prosent fra 2008. Forbruket i DDD gikk samtidig tilbake med 3,7

prosent, og utgjorde i 2009 46,3 mill. DDD. Den største legemiddelgruppen er ATC-gruppe L (antineoplastiske og immunmodulerende midler) med en omsetning på 989,5 mill. kroner. Størst forbruk er det av gruppe N (nervesystemet) med 12,3 mill. DDD.

I gruppe L er infliximab (Remicade) størst, med omsetning på 327,8 mill. kroner. Forbruket var på 1,6 mill. DDD. Økningen i omsetning fra 2008 til 2009 var på 1,0 prosent, mens økningen i forbruk var på 5,6 prosent.

Tabell 7.3.1 Omsetning og forbruk av legemidler i sykehus

ATC-gruppe	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
A	80,5	4,2	7,0	-4,3
B	168,8	-2,8	6,5	-3,6
C	72,2	8,4	6,2	-6,4
D	24,0	7,9	0,0	-10,5
G	19,6	-7,0	0,7	-8,5
H	26,8	-1,9	3,5	-0,9
J	209,2	-4,3	2,7	-0,1
L	989,5	8,8	2,3	7,5
M	67,2	1,1	1,5	-2,2
N	240,8	-1,3	12,3	-5,7
P	1,4	11,2	0,0	6,8
R	31,4	3,2	3,2	-1,5
S	56,3	60,7	0,3	-4,0
V	103,1	-2,0	0,1	-4,1
Totalt	2 091,0	4,6	46,3	-3,7

Det største produktet etter omsetning innenfor gruppe N er anestesimidlet remifentanil (Ultiva) med en omsetning på 17,5 mill. kroner. Nest størst er paracetamol med 15,3 mill. kroner. Paracetamol er også størst når det kommer til forbruk innenfor gruppe N, med 1,8 mill. DDD.

Gruppe J, antiinfektiva til systemisk bruk, er også stor innenfor sykehus. Omsetningen i 2009 var på

209,2 mill. kroner, hvorav antibakterielle midler til systemisk bruk stod for 148,5 mill. kroner.

Meropenem (Meronem) ble omsatt for 34,4 mill. kroner, en tilbakegang på 2,1 prosent fra 2008.

Forbruket økte i samme periode med 9,8 prosent til om lag 63 000 DDD. Størst forbruk er av benzylpenicillin med 348 000 DDD, omsetning av dette var på 8,4 mill. kroner.

Tabell 7.3.2 Ti på topp, reseptpliktige legemidler fra sykehusapotek etter ordre

Virkestoff (eksempel på legemiddel)	ATC-nummer	2009 mill. kr	2009 DDD	Gj.snittspris per DDD
Infliximab (Remicade)	L04AB02	327,8	1 578 683	207,6
Rituximab (MabThera)	L01XC02	132,1	5 053	26 150,3
Trastuzumab (Herceptin)	L01XC03	109,0	2 640	41 292,3
Docetaxel (Taxotere)	L01CD02	69,9	819	85 344,6
Natalizumab (Tysabri)	L04AA23	47,8	86 640	551,7
Bevacizumab (Avastin)	L01XC07	41,4	1 264	32 786,4
Ranibizumab (Lucentis)	S01LA04	39,4	-	-
Bortezomib (Velcade)	L01XX32	38,7	11 697	3 308,1
Meropenem (Meronem)	J01DH02	34,4	62 991	546,2
Botulinumtoksin (Botox)	M03AX01	26,0	-	-

7.4 OMSETNING AV LEGEMIDLER GITT GODKJENNINGSFRITAK

Legemidler som ikke har markedsføringstillatelse i Norge, kan likevel brukes i behandlingen av pasienter dersom lege søker og får innvilget godkjenningfritak. Dokumentasjon over effektivitet og sikkerhet er da ikke vurdert av norske helsemyndigheter. Denne type legemidler brukes både i sykehusbehandling, og til den enkelte pasient utenfor institusjoner. Det ble omsatt legemidler importert etter godkjenningfritaksordningen for 258,5 mill. kroner i 2009. 155,1 mill. kroner var til

reseptkunder, mens 103,4 mill. kroner var til sykehus/sykehjem (ordre).

Det vil ofte være store variasjoner i hvilke grupper som er størst på dette området, da dette varierer med hvilke legemidler som får norsk markedsføringstillatelse, og når de får den. I 2009 er det gruppe B som er størst for legemidler på resept. Legemidlene det dreier seg om er blodfaktorer og andre biologiske midler.

Tabell 7.4.1 Omsetning av legemidler gitt godkjenningfritak, etter ordre i kroner og DDD

ATC 1. nivå	Hovedgrupper	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 DDD	Prosent endring 2008-09
A	Fordøyelsesorganer og stoffskifte	3,3	-2,7	124 662	1,0
B	Blod og bloddannende organer	15,4	36,5	22 195	12,6
C	Hjerte og kretsløp	8,3	-4,9	17 1142	51,8
D	Dermatologiske midler	1,2	-15,4	4 433	-15,5
G	Urogenitalsystem og kjønnshormoner	2,1	-34,3	23 419	-8,5
H	Hormoner til systemisk bruk, ekskl. kjønnshormoner og insulin	11,8	7,2	1 554 137	6,8
J	Antiinfektiva til systemisk bruk	12,8	17,5	91 514	9,6
L	Antineoplastiske og immunmodulerende midler	15,4	27,8	46 939	-12,3
M	Muskler og skjelett	6,8	2,0	130 633	58,3
N	Nervesystemet	10,2	-4,6	396 300	-16,1
P	Antiparasitære midler, insekticider og insektmidler	0,7	24,5	5 503	-10,5
R	Respirasjonsorganer	1,7	6,7	44 678	4,8
S	Sanseorganer	3,9	7,5	11 703	23,8
V	Varia	9,8	-21,9	10	-86,2
Totalt		103,4	5,9	2 627 268	5,4

Tabell 7.4.2 Omsetning av legemidler gitt godkjenningssfritak, etter resept i kroner og DDD

ATC 1. nivå	Hovedgrupper	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 DDD	Prosent endring 2008-09
A	Fordøyelsesorganer og stoffskifte	10,0	14,0	540 328	-5,6
B	Blod og bloddannende organer	39,7	7,9	379 465	21,5
C	Hjerte og kretsløp	13,0	17,3	898 684	111,2
D	Dermatologiske midler	6,2	5,4	209 344	-4,5
G	Urogenitalsystem og kjønnshormoner	10,4	6,3	632 228	11,3
H	Hormoner til systemisk bruk, ekskl. kjønnshormoner og insulin	5,2	20,7	893 047	-19,4
J	Antiinfektiva til systemisk bruk	8,8	76,1	117 853	189,6
L	Antineoplastiske og immunmodulerende midler	4,7	-66,4	59 387	-31,5
M	Muskler og skjelett	7,2	27,5	211 206	52,7
N	Nervesystemet	39,2	13,8	5 980 741	-2,0
P	Antiparasitære midler, insekticider og insektmidler	0,5	64,1	7 095	-32,8
R	Respirasjonsorganer	1,3	-6,0	105 004	15,3
S	Sanseorganer	2,0	29,9	11 328	-14,6
V	Varia	6,9	9,9	225	4,7
Totalt		155,1	6,8	10 045 938	3,7

7.5 MULTIDOSE

Med multidose menes maskinell pakking av doseringsesker, til pasienter som trenger hjelp til å dosere og/eller huske å ta legemidlene sine til riktig tid. Multidose er et virkemiddel for å sikre riktig legemiddelhåndtering, og er spesielt nyttig når pasienter i hjemmesykepleien eller sykehjem trenger hjelp med legemidlene. Multidose er et system som krever godt samarbeid mellom pasient, pleiere, lege og apotek.

En multidose består av en forseglet pose med de forskjellige legemidlene som skal tas sammen til et bestemt tidspunkt. Posen er merket med hva den inneholder, pasientens navn og dato, og tidspunkt for inntak. Multidoseposene kommer i en remse med de påfølgende dosene.

Multidose ble introdusert for de første pasientene på begynnelsen av 1990-tallet i Drammen. Det har vært en langsom utvikling av systemet fram til de siste årene. Fra 2003 har kommunene fått et tilskudd per år på 500,- kroner per pasient i hjemmesykepleien som bruker multidose. Dette har vært en medvirkende årsak til at kommuner velger multidose som system for legemiddelhåndtering.

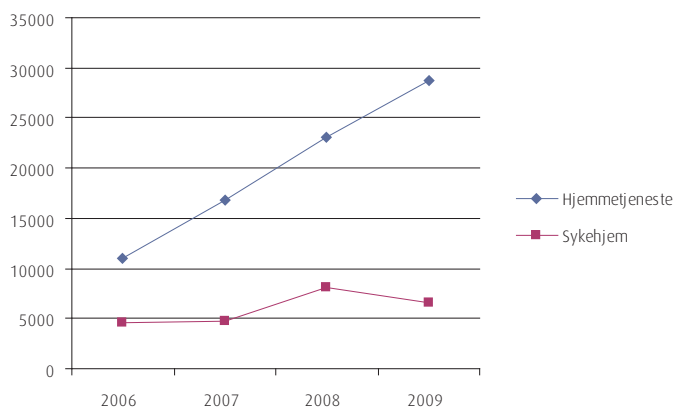
Multidosesystemet gjør legemiddelhåndteringen tryggere, da hver dose er kontrollert, dokumentert og forseglet. Det blir en bedre organisert og mer ryddig håndtering av legemidlene. Samtidig fører systemet til en bedre utnyttelse av sykepleierressursene, da sykepleiere ikke lenger behøver å bruke tid på legging av dosetter.

I 2006 gjennomførte PriceWaterhouseCoopers (PWC) en samfunnsøkonomisk vurdering av multidosepakking av legemidler på oppdrag for Sosial- og helsedirektoratet. De samlede vurderinger og anbefalinger er at antall multidosebrukere bør økes, og myndighetene bør gi positive signaler til offentlige og private aktører. Systemet må videreutvikles med tanke på elektronisk samhandling og enhetlig praksis. Dessuten bør det initieres forskningsbaserte studier slik at helseeffektene ved bruk av multidose kan dokumenteres.

Utvikling

PWC anslår at antallet potensielle multidosebrukere i hjemmesykepleie og sykehjem til sammen vil være 70 000 – 120 000 fram til år 2015.

Figur 7.5.1 Antall pasienter som mottar multidosepakkede legemidler i hjemmetjeneste og sykehjem (2006–2009)
(tallene hvert år er per september)

I 2006 var antallet pasienter som fikk legemidlene sine pakket som multidose 15 700. Dette økte til 22 000 pasienter i 2007 (40 prosent økning) og videre til 31 000 pasienter i 2008 (41 prosent økning). Per september 2009 var det 35 400 brukere av multidose. Omtrent tre fjerdedeler av

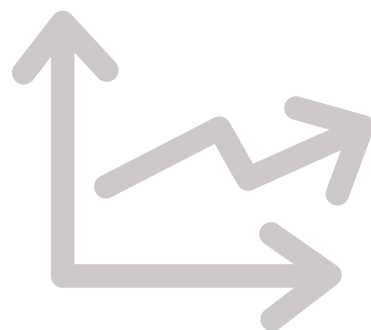
brukerne er pasienter i hjemmesykepleien, de resterende er pasienter i sykehjem. Veksten fra 2008 til 2009 var på 14 prosent. Et lite antall, ca 120 brukere, har privat avtale om multidose, og betaler for multidosepakkingen selv.

8

OMSETNING AV LEGEMIDLER I NORGE
– DETALJERT STATISTIKK

I kapittel 8 gis det kommentarer og oversikter i tabellform over omsetningen av reseptpliktige legemidler til human bruk etter resept, etter ordrebestillinger (sykehus, sykehjem) og reseptfrie legemidler målt i omsetningsverdi (kroner) og definerte døgndoser (DDD) for hver av ATC-hovedgruppene. I kommentarene er det spesielt lagt vekt på å fremheve enkeltlegemidler og legemiddelgrupper der det har skjedd markante endringer i løpet av 2009, eller i løpet av siste seksårsperiode.

OMSETNING AV LEGEMIDLER FORDELT PÅ ATC-HOVEDGRUPPER

ATC-systemet (Anatomical Therapeutic Chemical) er et internasjonalt klassifiseringssystem for legemidler anbefalt av Verdens Helseorganisasjon (WHO). Systemet er hierarkisk, og legemidlene er klassifisert ned til virkestoffsnivå. Alle virkestoffene har en ATC-kode.

Ved hjelp av ATC-kode kan man finne frem til hvilken terapeutisk og/eller kjemisk gruppe et virkestoff tilhører. ATC-kode brukes som utgangspunkt for å få en oversikt over innholdsstoffer og preparater, og hvilke legemidler som har samme eller nær beslektet virkning.

For de fleste av virkestoffene er det angitt en definert døgndose (DDD). DDD er en teknisk verdi fastsatt internasjonalt, som ideelt sett skal gjenspeile legemiddelbruken internasjonalt. Verdien er bestemt ut fra at den skal være mest mulig lik gjennomsnittet av dosene som benyttes for det aktuelle legemiddelet ved dets hovedindikasjon hos

voksne. Bruk av DDD gjør det mulig å sammenligne bruk av legemidler over tid og mellom land.¹

Enheten DDD/1000 innbyggere/døgn brukes til å gi et anslag for hvor stor del av befolkningen (i promille) som bruker en dose (DDD) daglig i løpet av ett år. Når en vet hvor mange doser som selges, fordeles salget på hele befolkningen, eller spesifikke grupper av befolkningen, og på 365 dager. Hvis for eksempel salget av antidepressive legemidler var på 49,5 DDD/1000 innb./døgn, betyr dette at det er solgt så mange doser at 49,5 av 1000, dvs. 4,95 prosent av befolkningen, kan bruke en dose hver eneste dag i løpet av året. Det er imidlertid viktig å være klar over at doseringen av et legemiddel kan variere betydelig, og at mange legemidler kun brukes i en begrenset tidsperiode. Der legemidlene brukes av en begrenset gruppe, benyttes antall personer i den aktuelle gruppen (antall kvinner/menn, antall i bestemt aldersintervall).

¹ Mer informasjon om ATC/DDD systemet kan finnes på nettstedet:
<http://www.whocc.no/atcddd/>

A

8.1 ATC - GRUPPE FORDØYELSE OG STOFFSKIFTE

DEFINISJON

Gruppe A omhandler legemidler knyttet til fordøyelsesorganer, stoffskifte og tannbehandling. De største undergruppene er legemidler mot magesår og spiserørsbetennelse, og legemidler til behandling av diabetes. I tillegg er blant annet vitaminer, mineraler og midler mot fedme å finne i denne gruppen.

Viktige endringer

Syrehemmende reseptfrie legemidler til kortvarig behandling av sure oppstøt og halsbrann (ranitidin, famotidin og omeprazol) kom inn i ordningen for salg utenom apotek (LUA) 1. januar 2009.

Sibutramin (Reductil) ble inkludert i trinnprismodelen fra 1. juli 2009. Insulin glargin og detemir vil bli gitt generell refusjon fra 1. januar 2010.

Tabell 8.1.1 Totalomsetningen fra apotek av legemidler ATC-gruppe A i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	1 213,2	62,7
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	96,9	5,0
Legemidler med godkjenningssfritak, resept	10,0	0,5
Legemidler med godkjenningssfritak, institusjon (ordre)	3,3	0,2
Reseptfrie legemidler	610,7	31,6
Totalomsetning gruppe A	1 934,0	100,0

A02 Midler mot syrerelaterte lidelser

Salget av midler mot syrerelaterte lidelser etter resept og reseptfritt utgjør totalt 495,7 mill. kroner. Omsetningen gikk ned med 1,3 prosent fra 2008. Forbruket målt i DDD har økt med 7,9 prosent fra 2008 og utgjør 71,4 mill. DDD i 2009. Det reseptfrie salget i apotek utgjorde 28,9 prosent av totalsalget i 2009.

Eldre syrenøytraliserende midler som Titalac, Link og Novaluzid (kalsiumkarbonat, aluminium- og magnesiumhydroksid) ble omsatt for 40,8 mill. kroner, og det ble forbrukt 2,9 mill. DDD. Antall DDD har gått ned med 4,3 prosent fra 2008.

Tabell 8.1.2 Omsetning og forbruk av ATC-gruppe A etter resept (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./døgn 2009
A01 Munn og tannmidler	1,1	-37,7	0,2	2,7	0,1
A02 Midler mot syrerelaterte lidelser	352,7	-3,6	64,8	8,9	37,0
A03 Midler mot funksjonelle gastrointestinale lidelser	9,4	8,0	1,9	8,2	1,1
A04 Antiemetika	32,0	-11,0	0,3	5,4	0,2
A05 Galle- og leverterapi	7,8	1,8	0,5	6,1	0,3
A06 Laksantia	2,0	-	0,2	-	0,1
A07 Antidiarroika, tarmantiseptika og antiinflammatoriske midler	99,8	4,7	7,3	3,9	4,2
A08 Midler mot fedme, ekskl. diettpreparater	62,2	-18,4	5,4	6,6	3,1
A10 Blodsukkersenkende midler	458,6	4,7	78,7	3,9	44,9
A11 Vitaminer	48,4	22,2	21,7	20,5	12,4
A12 Mineralprodukter	40,2	18,3	13,6	12,9	7,7
A14 Anabole midler til systemisk bruk	0,1	-7,7	0,0	-7,4	0,0
A16 Andre fordøyelses – og stoffskiftepreparater	98,8	1,6	0,0	7,3	0,0
Totalt	1 213,2	1,0	194,6	8,0	111,1

Omsetning av legemidler mot magesår og refluxsykdom (A02B) gikk ned med 3,6 prosent for salg etter resept, og var i 2009 på 352,7 mill. kroner. Omsetning av de reseptfrie legemidlene innen denne gruppen har økt med 7,0 prosent til 102,2 mill. kroner i 2009.

A04 Antiemetika

I denne gruppen finnes legemidler til behandling av kvalme. Ondansetron (Zofran) ble inkludert i trinnprissystemet 1. februar 2008. Det ble solgt ondansetron etter resept for 27,0 mill. kroner i 2009, en tilbakegang på 12,6 prosent fra 2008. Samtidig har antall DDD økt med 7,2 prosent til 278 200 DDD, hvilket betyr at legemidlet er blitt billigere. Ordreomsetningen av samme legemiddel er 12,4 mill. kroner og tilsvarer omsetningen i 2008.

I 2003 kostet ondansetron 209 kroner per DDD etter resept, og 189 kroner per DDD på ordre (til sykehus/sykehjem). Fra 1. februar 2008 ble ondansetron inkludert i trinnprissystemet, og prisen er derfor redusert. I 2009 var reseptprisen 97 kr/DDD og ordreprisen 88 kr/DDD.

A06 Avførende midler

Omsetning av avførende legemidler er i all hovedsak reseptfri (98 prosent av omsetningen). Totalt ble det omsatt avførende midler for 161,8

mill. kroner i 2009, en økning på 5,2 prosent fra 2008. Forbruket gikk samtidig ned med 1,7 prosent.

Avførende midler deles inn i fire store grupper: kontaktlaksantia, volumøkende midler, osmotisk virkende midler og klystermidler. Gruppen med osmotisk virkende midler er størst med en omsetning på 63,8 mill. kroner og et forbruk på 18,1 mill. DDD. Tett fulgt med hensyn til forbruk er kontaktlaksantia med 17,2 mill. DDD og en omsetning på 40,6 mill. kroner. Klystermidler ble omsatt for 46,3 mill. kroner.

A08 Midler mot fedme, ekskl. diettpreparater

Fra 1. mai 2009 kom orlistat (Alli) på det reseptfrie markedet, som det første blant legemidler ved fedme. Videre forsvant rimonabant (Acomplia) fra markedet fordi bruk var forbundet med mange bivirkninger og manglende virkning. Den reseptfrie orlistat er halv styrke av den reseptpliktige (Xenical). Det ble omsatt legemidler mot fedme reseptfritt (orlistat) og etter resept (orlistat og sibutramin) for totalt 103,6 mill. kroner i 2009, en økning på 35,9 prosent fra året før. Antall DDD økte med 29,2 prosent til 6,6 mill. DDD. I januar 2010 ble sibutamin midlertidig trukket fra markedet.

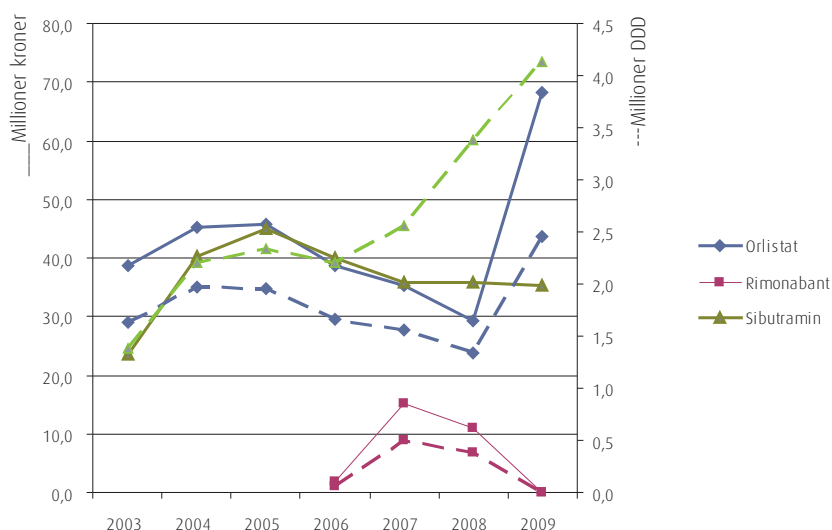
Resepsalget av orlistat var på 26,8 mill. kroner hvorav folketrygdens andel var på 260 000 kroner. Reseptfri orlistat ble omsatt for 41,4 mill. kroner, og forbruket utgjorde 1,2 mill. DDD.

Reseptfritt orlistat utgjorde 40,0 prosent av totalomsetningen av midler til bruk mot fedme, og 17,5 prosent av forbruket.

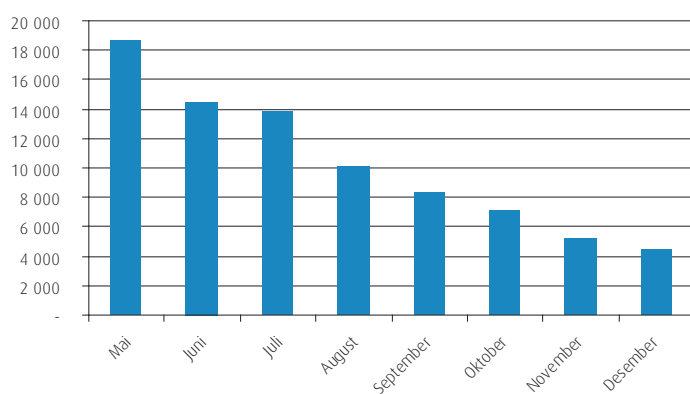
I løpet av den første måneden på markedet for reseptfri orlistat (Alli) ble det omsatt over 18 000

pakninger av legemidlet. Én pakning er ment for én måneds behandling. Omsetningen holdt seg på rundt 14 000 pakninger i sommermånedene juni og juli, men omsetningen har gått ned hver måned etter det.

Figur 8.1.1 Omsetning og forbruk av legemidler mot fedme, reseptfritt og på resept, 2003 – 2009 (mill. kroner og mill. DDD)

Figur 8.1.2 Salg reseptfri orlistat (Alli) målt i antall pakninger per måned i 2009.

A10 Midler til diabetesbehandling

I Norge regnes det med at rundt 250 000 personer har diabetes mellitus. Av disse er 25 000 i gruppen type 1-diabetes, også kalt insulinavhengig diabetes (insulin må tilføres kroppen utenfra). Resten er i gruppen type 2-diabetes. Det anslås at omtrent halvparten av dem med type 2-diabetes i dag har fått diagnosen fastslått av lege. Personer med type 2-diabetes har i utgangspunktet egen insulinproduksjon², og behandles hovedsakelig med insulinregulerende tabletter. Omlag 20–30 prosent av dem vil med tiden få insulinbehandling³.

I 2009 ble det omsatt blodsukkerregulerende legemidler på resept til diabetesbehandling (A10) for til sammen 458,6 mill. kroner, en økning på 4,7 prosent fra 2008. Insulinomsetningen utgjør 73,3 prosent. Forbruket av insulin målt i DDD utgjør 39,7 prosent av totalforbruket av blodsukkersenkende midler.

A10A Insuliner

Insulin ble omsatt etter resept for 336,1 mill. kroner, og forbruket var på 31,3 mill. DDD. Insulinene deles inn i fire grupper i ATC-systemet: Hurtigvirkende, middels lang virketid, middels lang virketid med hurtig innsettende effekt og langtidsvirkende. Vanlig behandling er fast dosering av middels langtidsvirkende insulin, og tillegg av hurtigvirkende insulin i forbindelse med måltider.

I 2003/2004 ble det lansert nye typer av langtidsvirkende insulinanaloger, insulin glargin og insulin detemir (Lantus og Levemir). Disse brukes i dag primært ved vanskelig regulerbar type 1-diabetes. Preparatene hadde ikke generell refusjon under blåreseptordningen i 2009, og det måtte søkes om individuell refusjon. Fra 1. januar 2010 er de gitt generell refusjon. I 2009 ble legemidlene omsatt for 58,7 mill. kroner, en økning på 16,8 prosent. Forbruket økte med 17,7 prosent og er nå på 3,7 mill. DDD.

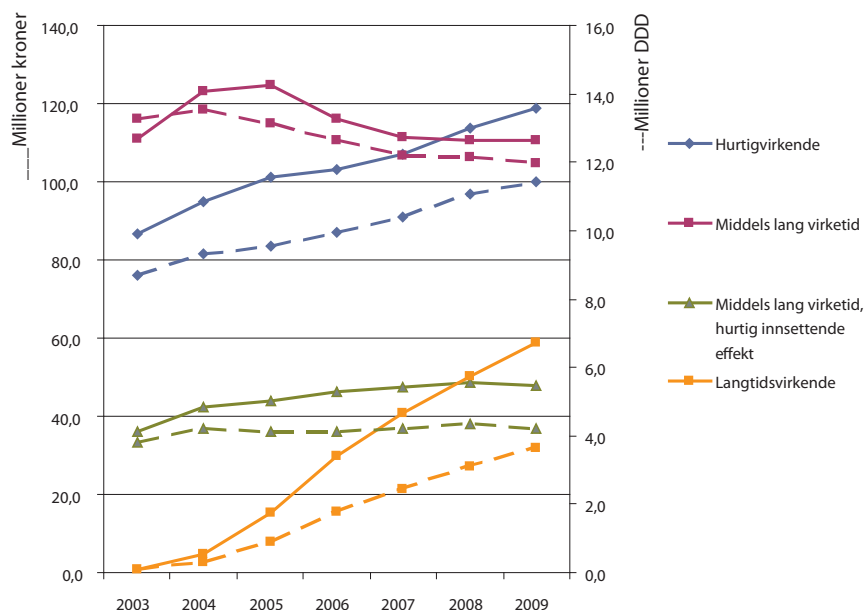
Tabell 8.1.3 Oversikt over omsetning og forbruk av insulin etter resept

ATC 4. nivå	Gruppe	Type insulin	2009 mill. kr	Prosent endring 2008–09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008–09
A10AB	Hurtigvirkende	Insulin human, lispro, aspart, glulisin	118,9	4,7	11,4	3,2
A10AC	Middels lang virketid	Insulin human	110,7	0,1	12,0	-1,4
A10AD	Middels lang virketid, hurtig innsettende effekt	Insulin human, lispro, aspart	47,8	-1,9	4,2	-2,7
A10AE	Langtidsvirkende	Insulin glargin, detemir	58,7	16,8	3,7	17,7
Totalt			336,1	4,0	31,3	2,0

² Norges Diabetesforbund, www.diabetes.no

³ Terapianbefaling: Bruk av langtidsvirkende insulinanaloger. Statens legemiddelverk 07.12.2004

Figur 8.1.3 Omsetningen og forbruk for insulinpreparatene etter resept, 2003–2009 (mill. kroner og mill. DDD)

A10B Andre blodsukkersenkende midler

Omsetningen av andre blodsukkersenkende midler, det vil si tablettbehandling, var på 122,6 mill. kroner i 2009. Forbruket var på 47,4 mill. DDD. Både omsetning og forbruk har hatt en økning, på henholdsvis 6,7 prosent (omsetning) og 5,2 prosent (forbruk) fra 2008.

Andre, nyere legemidler for behandling av diabetes, som sitagliptin (Januvia) og vildagliptin (Galvus), har fått doblet omsetningen fra 2008 til 2009, men fortsatt er det få som bruker disse legemidlene. De ble til sammen omsatt og forbrukt for 5,4 mill. kroner og 0,3 mill. DDD. Tilsvarende utvikling har det vært for andre blodsukkersenkende midler som repaglinid (NovoNorm), nateglinid (Starlix) og exenatid (Byetta). Dette er midler som foreløpig først tas i bruk når det ikke er mulig å nå behandlingsmål med mer veletablerte preparater.

Vitaminer og mineraler (A11 og A12)

Det er omsatt vitaminer etter resept for til sammen 48,4 mill. kroner, en økning på 22,2 prosent fra 2008.

Forbruket er samtidig økt med 20,5 prosent. Den prosentvise økningen skyldes blant annet doubling i omsetning og forbruk av legemiddelet ergokalsiferol (AFD-D₂ forte). Legemidlet ble i 2008 omsatt for 1,3 mill. kroner, mens omsetningen i 2009 var på 2,9 mill. kroner. Forbruket økte med 58,0 prosent, og utgjorde i 2009 4,5 mill. DDD. Produktet utgjør en mindre andel av totalomsetningen av vitaminer på resept.

En annen relativt stor økning har vært på reseptpliktig vitamin b-kompleks (TrioBe) hvor omsetningen økte med 21,0 prosent til 36,5 mill. kroner. Forbruket økte med 14,0 prosent til 16,2 mill. DDD.

Den reseptfrie omsetningen av vitaminer var på 59,0 mill. kroner, det vil si relativt likt med 2008. Reseptfri omsetning av mineraler var omtrent som i 2008, nemlig 45,2 mill. kroner.

Vitaminer og mineraler selges også i dagligvare og helsekostbutikker, samt som handelsvarer i apotek. Denne omsetningen er ikke med i denne statistikken.

8.2 ATC - GRUPPE MIDLER SOM PÅVIRKER BLODET

B

DEFINISJON

Gruppe B er blodfortynnende midler (antitrombotiske midler) som skal forebygge blodpropp, og midler mot blodmangel (anemi).

Viktige endringer

Klopidogrel kom inn på byttelisten 1. desember 2009.

Tabell 8.2.1 Totalomsetningen av legemidler gruppe B i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	662,2	70,3
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	183,9	19,5
Legemidler med godkjenningfritak, resept	39,7	4,2
Legemidler med godkjenningfritak, institusjon (ordre)	15,4	1,6
Reseptfrie legemidler	41,1	4,4
Totalomsetning gruppe B	942,3	100,0

Salget i ATC-gruppe B etter resept til enkeltpasienter domineres av blodfortynnende legemidler (antitrombotiske midler, B01), som ble omsatt for 420,4 mill. kroner i 2009. Til institusjoner var salget av antitrombotiske midler på 99,4 mill. kroner.

B01 Antitrombotiske midler

Acetylsalisylsyre (Albyl-E) er størst, med en omsetning på 115,4 mill. kroner etter resept, og et forbruk på 116,1 mill. DDD.

Klopidogrel (Plavix) ble omsatt etter resept for 102,8 mill. kroner i 2009, en økning på 5,4 prosent fra 2008. Forbruket økte med 9,3 prosent og var i 2009 på ca 6,1 mill. DDD. Vilåårene for refusjon av klopidogrel er begrenset til ni måneders behandling av personer med gjennomgått koronar intervensjon, eller med ustabil angina eller akutt hjerteinfarkt.

Antall solgte doser warfarin (Marevan) etter resept i 2009 var 18,6 mill. DDD, omtrent som i 2008.

Legemidlet ble omsatt for 71,0 mill. kroner. Reseptregisteret viser at om lag 84 000 personer brukte warfarin i 2008.

Det ble solgt antitrombotiske midler etter ordre (institusjoner) for 98,7 mill. kroner, en tilbakegang på 7,3 prosent fra 2008. Noe over halvparten (46,2 mill. kroner) er salg av hepariner (B01AB). Hepariner brukes i stor grad i forbindelse med operasjoner.

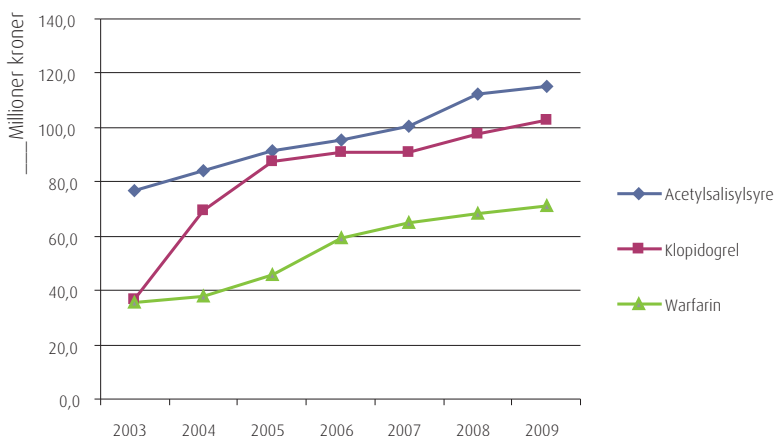
B03 Legemidler mot anemi

Vitamin B12-injeksjoner ble omsatt etter resept for 15,3 mill. kroner. Andre midler mot anemi, som

darbepoetin alfa (Aranesp) og erythropoietin (Eprex, NeoRecormon) ble omsatt for 97,2 mill. kroner, som i 2008. Disse legemidlene brukes mot anemi ved kronisk nedsatt nyrefunksjon, og etter kreftbehandling med kjemoterapi.

De reseptfrie legemidlene innen gruppe B er legemidler mot anemi (jernpreparater og folsyrepreparater, B03). Jernpreparater ble i 2009 solgt for 29,1 mill. kroner, mens salget av folsyre var på 12,0 mill. kroner i 2009. Forbruket av folsyre var på 12,8 mill. DDD, dette tilsvarer forbruket året før.

Figur 8.2.1 Omsetning av de tre mest brukte antitrombotiske midlene etter resept, 2003-2009 (mill. kroner)

Tabell 8.2.2 Omsetning av ATC-gruppe B etter resept i 2009 (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå		2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./døgn 2009
B01	Antitrombotiske midler	420,4	8,0	150,8	3,6	86,1
B02	Antihemoragika	102,3	15,8	0,3	4,9	0,2
B03	Midler mot anemi	123,5	1,3	39,8	7,2	22,7
B05	Blodsubstitutter og infusjonsoppløsninger	16,1	-1,0	-	-	0,0
B06	Andre hematologiske midler	-	-	-	-	0,0
Totalt		662,2	7,5	190,9	4,3	109,0

8.3 ATC - GRUPPE HJERTE- OG KARSYKDOMMER

DEFINISJON

Gruppe C omfatter legemidler som brukes i behandlingen av hjerte- og karsykdommer.

Viktige endringer

Atorvastatin ble tatt opp igjen på forhåndsgodkjent refusjon 1. juni 2009 og har blitt foretrukket legemiddel sammen med simvastatin fra samme dato.

Losartan og losartan med diuretika ble inkludert i trinnprismodellen fra 15. september 2009.

Tabell 8.3.1 Totalomsetningen av legemidler gruppe C i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	2 007,1	93,2
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	96,7	4,5
Legemidler med godkjenningssfritak, resept	13,0	0,6
Legemidler med godkjenningssfritak, institusjon (ordre)	8,3	0,4
Reseptfrie legemidler	28,7	1,3
Totalomsetning gruppe C	2 153,9	100,0

Tabell 8.3.2 Omsetning og forbruk av ATC-gruppe C etter resept (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./ døgn 2009
C01 Hjerteterapi	75,6	-1,8	23,1	-6,8	13,2
C02 Antihypertensiva	44,3	8,5	7,3	1,3	4,2
C03 Diuretika	86,8	2,6	82,9	1,7	47,3
C04 Perifere kardilaterende midler	1,4	-12,6	0,3	-15,2	0,2
C05 Vasoprotektiver	7,0	15,2	-	-	0,0
C07 Betablokkere	180,4	-0,9	68,1	-0,7	38,9
C08 Kalsiumantagonister	177,8	0,1	93,3	2,7	53,3
C09 Midler med virkning på renin-angiotensinsystemet	926,3	4,2	216,4	4,3	123,5
C10 Serumlipidsenkende	507,5	-6,2	177,4	8,7	101,3
Totalt	2 007,1	0,3	668,8	3,9	381,8

Legemidler som virker på hjertet og blodkretsløp (ATC-gruppe C) ble omsatt etter resept for 2,0 mrd. kroner i 2009. Dette er en liten økning (0,3 prosent) i forhold til omsetningen i 2008. Forbruket målt i DDD har økt med 3,8 prosent. Innad i gruppe C er det C09 *Midler med virkning på renin-angiotensinsystemet* som er størst, med omsetning på 926,3 mill. kroner.

Blodtrykksenkende midler (C02, C03, C07, C08 og C09)

Omsetningen av legemidlene i gruppen C02 Antihypertensiva økte med 8,5 prosent fra 2008 til 2009. Forbruket av doksazosin (Carduran CR) har flatet ut etter at det i flere år har vært synkende. I 2009 var forbruket på 5,1 mill. DDD, mens det i 2003 var 12,7 mill. DDD.

Den største undergruppen innen C02 målt i kroner er C02K, Andre antihypertensiver, med legemidlene bosentan (Tracleer), ambrisentan (Volibris) og sitaxentan (Thelin). Legemidlene brukes mot pulmonal arteriell hypertensjon (PAH) og krever spesialistbehandling. Legemidlene ble omsatt for 24,5 mill. kroner, mens forbruket var på noe over 22 000 DDD. Nær 100 prosent av omsetningen dekkes av folketrygden.

I C03 Diuretika ble undergruppen tiazider innført som foretrukket legemiddel ved behandling av ukomplisert forhøyet blodtrykk fra 2004. Forsatt er det en økning i omsetning av disse legemidlene, men langt svakere enn tidligere. Omsetning i gruppe C03A økte fra 25,6 mill. kroner i 2008 til

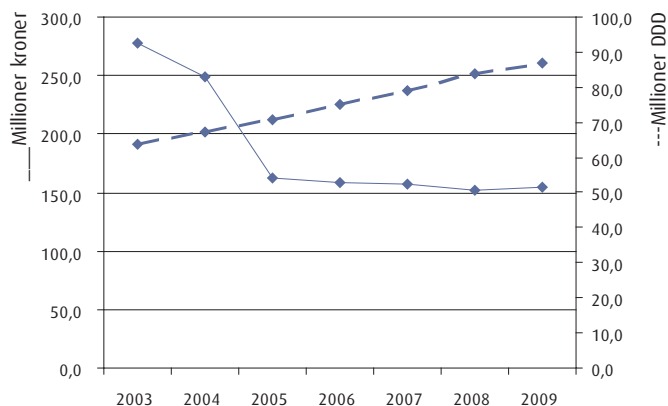
27,3 mill. kroner i 2009 (6,3 prosent). Økningen i antall DDD var på 7,2 prosent.

Omsetningen av betablokkere (C07) etter resept er omtrent den samme i 2009 som i 2008, og utgjør 180,4 mill. kroner (- 0,9 prosent). Forbruket målt i DDD er redusert med 0,7 prosent. Metoprolol (Selo-Zok) er størst, med en omsetning på 122,2 mill. kroner, noe som tilsvarer omsetningen året før. I 2006 ble metoprolol omsatt for 184 mill. kroner, mens forbruket var på 38,6 mill. DDD. Det gir en pris på 4,8 kroner per DDD. I 2009 var prisen 2,9 kroner per DDD. Prisnedgangen skyldes at legemidlet kom med i trinnprissystemet fra 1. oktober 2007.

Omsetningen av kalsiumantagonister (C08) etter resept var i 2009 på 177,8 mill. kroner, hvor de *selektive med primært vaskulær virkning* (C08C) utgjorde 154,2 mill. kroner. Amlodipin (Norvasc) var størst med omsetning på 55,5 mill. kroner i 2009. I 2003 var omsetningen av amlodipin på 202 mill. kroner, og nedgangen fra 2003 til 2009 er på hele 72,5 prosent. Forbruket målt i DDD har økt fra 45 mill. DDD i 2003, til 52,8 mill. DDD i 2009 (18,2 prosent). Legemidlet har hatt en betydelig reduksjon i gjennomsnittlig pris per DDD, fra 4,50 kr/DDD i 2003 til 1,10 kr/DDD i 2009. Årsaken til prisendringen er at amlodipin kom med i trinnprissystemet fra 2005.

Midler som virker på renin-angiotensinsystemet (C09) er den mest brukte gruppen innenfor blodtrykksenkende legemidler. Disse ble omsatt etter resept for 926,3 mill. kroner i 2009, en økning på 4,2 prosent fra

Figur 8.3.1 Omsetning og forbruk av selektive kalsiumantagonister (C08C), etter resept, 2003 - 2009 (mill. kroner og mill. DDD)

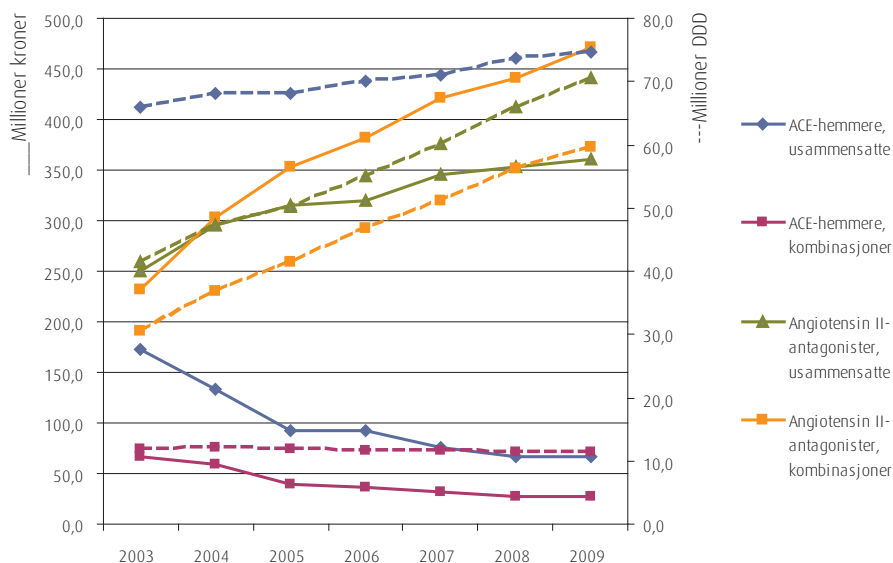

2008. Den største gruppen målt i forbruk er usammensatte ACE-hemmere (C09A) med 74,8 mill. DDD. Omsetningen av disse var på 67,2 mill. kroner. Det ble forbrukt 70,6 mill. DDD av usammensatte angiotensin II-antagonister (C09C), dette utgjorde 360,5 mill. kroner. Størst omsetning er det av angiotensin II-antagonister i kombinasjoner, med 471,7 mill. kroner. Forbruket av sistnevnte var på 59,7 mill. DDD.

Figur 8.3.2 viser at ACE-hemmere, usammensatte og i kombinasjoner, synker i pris fram mot 2005, dette året ble disse legemidlene inkludert i trinnprissystemet. Etter 2005 har omsetningen vært stabil. Over hele perioden har forbruket vært svakt stigende. For angiotensin-II-antagonistene i kombinasjon med diuretika har omsetning og forbruk steget jevnt, men omsetningsveksten for de usammensatte angiotensin-II-antagonistene har vært mindre enn forbruksveksten.

Figur 8.3.2 Omsetning og forbruk av de fire mest brukte undergruppene under C09, etter resept (mill. kroner og mill. DDD)

Det største enkeltpreparatet etter resept er losartan i kombinasjon med tiazid (Cozaar Comp) med 153,1 mill. kroner, en tilbakegang på 6,4 prosent fra året før. Forbruket har bare gått tilbake med 1,7 prosent. Losartan og losartan med diuretika ble inkludert i trinnprissystemet fra 15. september 2009. Et annet stort enkeltprodukt er virkestoffet kandesartan (Atacand) med omsetning på 151,0 mill. kroner, en økning på 13,3 prosent fra 2008. Forbruket økte med 13,8 prosent til 32,8 mill. DDD.

C10 Serumlipidsenkende midler

Det ble omsatt legemidler i denne gruppen for 507,5 mill. kroner etter resept i 2009, en nedgang i omsetning på 6,2 prosent fra 2008. Forbruket målt i DDD økte med 8,7 prosent til 177,4 mill. DDD.

De to største produktene er simvastatin og atorvastatin. Simvastatin ble med i trinnprissystemet da det ble etablert 1. januar 2005. Trinnpriskuttet på legemidlet var på 85 prosent. Fra juni 2005 ble simvastatin det

foretrukne legemidlet av statinene, noe som medførte en sterk vekst i forbruk av simvastatin, på bekostning av forbruket av atorvastatin. Fra 15. november 2008 ble atorvastatin tatt opp i trinnprissystemet, og 1.juni 2009 ble virkestoffet tatt opp igjen på forhåndsgodkjent refusjon. 1. juni 2009 ble det også inkludert i ordningen med foretrukket legemiddel. Dette har ført til at forbruket av atorvastatin har økt med 21,0 prosent siste år, mens omsetningen etter resept har gått ned med 28,0 prosent, til 167,0 mill. kroner. En nærmere omtale av foretrukket legemiddelordning er gitt i kapittel 3.3.

I desember 2009 var den gjennomsnittlige prisen på atorvastatin 2,90 kroner per DDD.

Reseptfritt salg gruppe C

Det eneste reseptfrie salget i gruppe C er salg av hemorroidemidler og organo-heparinoid (Hirudoid salve) i gruppe C05, til bruk ved blåmerker. Førstnevnte utgjorde en omsetning på 24,4 mill. kroner, sistnevnte på 4,4 mill. kroner.

Tabell 8.3.3 Prisutvikling (kroner/DDD) for atorvastatin og simvastatin fra 2003 til 2009*.

Substans	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Atorvastatin	11,2	11,2	10,5	8,7	7,4	5,5	3,3
Simvastatin	11,8	6,0	2,8	2,6	1,8	1,9	2,0

*Tallene avviker fra Apotek og legemidler 2009 pga. endring i DDD for statinene.

Figur 8.3.3 Omsetning og forbruk av atorvastatin (Lipitor), og simvastatin (Zocor) etter resept, 2003–2009 (mill. kroner og mill. DDD)

8.4 ATC - GRUPPE LEGEMIDLER VED HUDSYKDOMMER

D

DEFINISJON

Legemidler i gruppe D omfatter hovedsakelig midler til bruk lokalt på huden ved eksem, infeksjoner, psoriasis og midler til behandling av akne (kviser). Også legemidler i form av tabletter som tas opp i kroppen, og som har til hensikt å virke i huden, finnes i denne gruppen. En stor del av omsetningen i gruppe D kommer fra reseptfrie legemidler. Det beregnes ikke DDD for dermatologiske midler til bruk på huden, derfor omtales omsetningen kun i kroner.

Viktige endringer

Milde hydrokortisonkremer ble tillatt solgt utenfor apotek (LUA-ordningen) fra 1. januar 2009.

Tabell 8.4.1 Totalomsetningen i apotek av legemidler gruppe D i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	198,4	40,0
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	20,9	4,2
Legemidler med godkjenningfritak, resept	6,2	1,2
Legemidler med godkjenningfritak, institusjon (ordre)	1,2	0,2
Reseptfrie legemidler	269,5	54,3
Totalomsetning gruppe D	496,2	100,0

Omsetning etter resept

Den største gruppen er kortikosteroider (D07), med en omsetning på 81,7 mill. kroner. Andre midler til behandling av psoriasis (D05) står for 41,9 mill. kroner.

Omsetningen av legemidler mot akne (D10) etter resept har økt med 12,4 prosent fra 2008 til 2009. Totalomsetningen var på 23,8 mill. kroner i 2009. Isotretionin (Roaccutane) fikk markedsføringstillatelse i juni 2007, og har økt omsetningen med 20,8 prosent fra 2008. I 2009 ble det omsatt for 11,4 mill. kroner. Et kombinasjonsprodukt av adapalene (Epiduo) kom på markedet i 2008. Det ble omsatt for 600 000 kroner i 2008, og 2,6 mill. kroner i 2009.

Omsetning av reseptfrie legemidler

Gruppen D01 omfatter soppmidler til bruk på huden. Den reseptfrie omsetningen av disse var på 70,1 mill. kroner. De to største virkestoffene, klotrimazol (Canesten) og terbinafin (Lamisil), ble omsatt for henholdsvis 28,4 mill. kroner og 19,0 mill. kroner.

En annen stor reseptfri gruppe er antiseptiske og desinfiserende midler (D08A) med omsetning på 49,6 mill. kroner. Her er det klorheksidinprodukter og cetylpyridin (Pyrisept) som dominerer.

Reseptfrie legemidler til behandling av akne ble omsatt for 12,9 mill. kroner i 2009.

Tabell 8.4.2 Omsetning av ATC-gruppe D etter resept (mill. kroner)

ATC 2. nivå		2009 mill. kr	Prosent endring 2008–09
D01	Fungicider til dermatologisk bruk	25,0	-3,4
D05	Antipsoriasismidler	41,9	-1,0
D06	Antibiotika og kjemoterapeutika, dermatologiske	18,6	8,0
D07	Kortikosteroider til dermatologisk bruk	81,7	0,2
D08	Antiseptika og desinfiserende midler	0,6	-2,5
D09	Medisinsk forbindingsmateriell	0,3	-10,2
D10	Midler mot akne	23,8	15,9
D11	Andre dermatologiske midler	6,5	5,7
Totalt		198,4	2,0

G

8.5 ATC - GRUPPE

PREVENSJON, LEGEMIDLER SOM VIRKER I KJØNNSORGANER OG URINVEIER

DEFINISJON

I gruppe G finnes hovedsaklig prevensjonsmidler, kjønnshormoner til behandling av plager i overgangsalderen hos kvinner (G03), og midler til vannlatingsplager og impotens (G04).

Viktige endringer

Nødpresisjon ble tillat solgt utenom apotek (LUA-ordningen) fra 1. januar 2009.

Tabell 8.5.1 Totalomsetningen av legemidler i ATC-gruppe G i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	781,3	85,3
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	32,7	3,6
Legemidler med godkjenningfritak, resept	10,4	1,1
Legemidler med godkjenningfritak, institusjon (ordre)	2,1	0,2
Reseptfrie legemidler	89,9	9,8
Totalomsetning gruppe G	916,3	100,0

Tabell 8.5.2 Omsetning og forbruk av ATC-gruppe G etter resept (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./ døgn 2009
G01 Antiinfektiva og antiseptika til gynekologisk bruk	5,0	3,1	0,1	-7,5	0,1
G02 Andre gynekologiske midler	45,3	-1,1	4,1	9,8	2,3
G03 Kjønnshormoner og midler med effekt på genitalia	376,3	-1,0	123,8	0,2	70,7
G04 Urologika	354,6	2,4	27,4	11,7	15,6
Totalt	781,3	0,5	155,4	2,3	88,7

G02B og G03A Reseptpliktige prevensjonsmidler med kjønnshormoner, samt nødprevensjon

Denne gruppen omfatter tradisjonelle p-piller, andre hormonelle prevensjonsmidler og nødprevensjon. Det ble innført en ny refusjonsordning i 2006 for jenter mellom 16 og 19 år. De får et fast bidrag på 100 kroner for tre måneders forbruk av p-piller eller andre hormonelle prevensjonsmidler i tablettform, som injeksjon, plaster eller vaginalring. Midlene kan rekvireres av lege, helsesøster og jordmor. Implantat og spiral dekkes ikke.

Beregnes antall DDD per 1000 kvinner per døgn i de ulike aldersgruppene, viser det at i aldersgruppen 10–19 år er det rundt 20 prosent som bruker prevensjonsmidler. De som bruker prevensjonsmidler i denne aldersgruppen er først og fremst de over 16 år, så andelen blant disse må antas å være større. I gruppen 20–29 år er det rundt 45 prosent, mens det blant de i alder 30–39 år er rundt 20 prosent. Tallene er sammenlignbare for antall brukere registrert i Reseptregisteret.

Den totale omsetningen av hormonelle prevensjonsmidler har gått tilbake med 1,0 prosent fra 2008 til 2009, og utgjorde 209,6 mill. kroner i 2009.

P-piller er den største gruppen av hormonelle prevensjonsmidler, og det ble omsatt p-piller for 152,4 mill. kroner. Forbruket har økt med 1,6 prosent siste år. Annen hormonell prevensjon (implantat, innlegg, plaster, injeksjon) ble omsatt for 57,3 mill. kroner (tilbakegang på 1,3 prosent), og nødprevensjon for 25,7 mill. kroner (som i 2008).

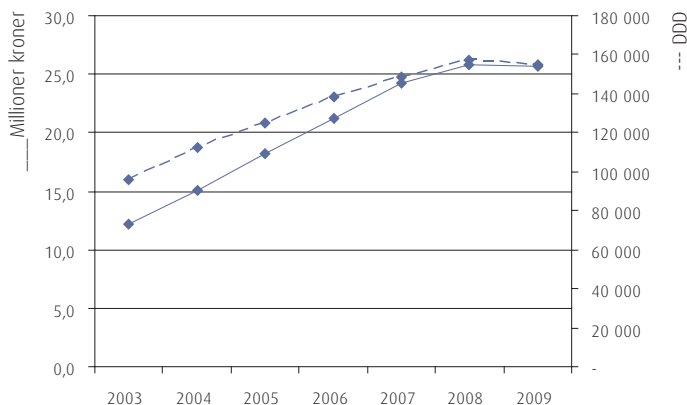
Forbruket av alle systemisk virkende prevensjonsmidler målt i DDD har økt med kun 1,6 prosent. Tilbakegangen i forbruk av nødprevensjon målt i DDD har vært på 1,3 prosent.

Folkehelseinstituttet presenterte høsten 2009 tall fra omsetning av nødprevensjon utenfor apotek basert på salg de første tre kvartaler i 2009. Salget i butikk ser ut til å være ca. 4 prosent av totalsalget av nødprevensjon.

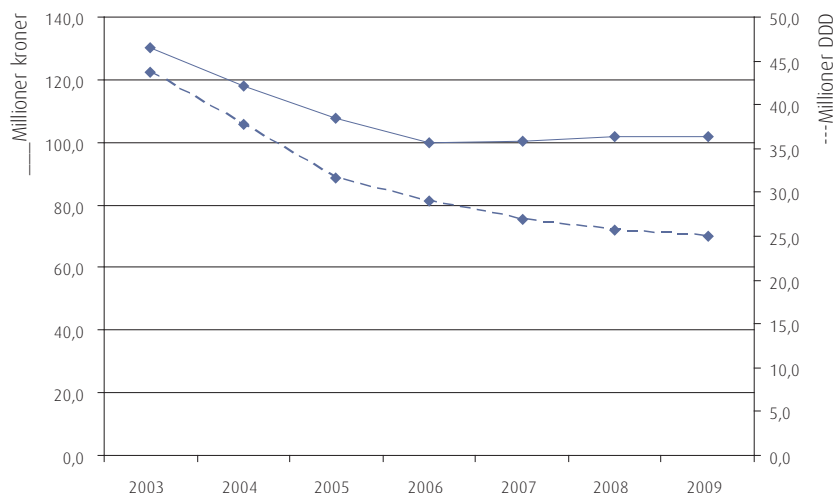
G03C østrogener og G03F progestogener og østrogener i kombinasjon

Disse to gruppene omfatter legemidler som inneholder hormoner til bruk ved plager som kan følge med overgangsalderen hos kvinner. Omsetningen er på 101,8 mill. kroner, som i 2008. Antall solgte doser er redusert med 3,1 prosent til 25,0 mill. DDD.

Figur 8.5.1 Omsetning og forbruk nødprevensjon, reseptfritt salg fra apotek, 2003 - 2009 (mill. kroner og DDD)

Figur 8.5.2 Omsetning og forbruk av østrogener, progestogener og kombinasjoner etter resept (G03C og G03F), 2003 - 2009 (mill. kroner og mill. DDD)

G03G Gonadotropiner og andre ovulasjonsstimulerende midler Legemidler ved infertilitetsproblemer

Det ble omsatt legemidler for å avhjelpe infertilitet for 69,2 mill. kroner i 2009 og forbruket i definerte døgndoser var på 1,1 mill. DDD. Dette tilsvarer tallene i 2008.

G04B Urologika

Denne gruppen er inndelt i to undergrupper – legemidler til behandling av urininkontinens (G04BD) og impotens (G04BE). Førstnevnte omfatter legemidlene tolterodin (Detrusitol), solifenacin (Vesicare), oxybutynin (Kentera) og darifenacin (Emselex). Omsetningen etter resept av disse legemidlene har økt med 1,9 prosent fra 146,3 mill. kroner i 2008, til 149,1 mill. kroner i 2009.

Det ble solgt midler til behandling av potensproblemer etter resept for 155,1 mill. kroner det siste året, en økning på 3,4 prosent fra 2008. Antall DDD har økt med 5,8 prosent i samme periode, og utgjorde i 2009 2,9 mill. DDD. Sildenafil (Viagra) står for den største omsetningen, 74,3 mill. kroner, en tilbakegang på 1,2 prosent. Forbruket målt i DDD var som i 2008. Tadalafil (Cialis) ble omsatt for 56,9

mill. kroner, og er potensmidlet i sterkest vekst, med 14,3 prosent økning i kroner og 16,0 prosent økning i DDD. Folketrygden refunderte 6,6 mill. kroner for legemidler mot potensproblemer i 2009.

8.6 ATC - GRUPPE HORMONER

DEFINISJON

Gruppe H omfatter legemidler til bruk ved behandling av hormonforstyrrelser som vekstforstyrrelser og stoffskifteforstyrrelser, samt midler til systemisk kortikosteroidbehandling.

Viktige endringer

Levotyroksinnatrium ble fra 1.januar 2009 inkludert i ordningen med begrenset bytte.

Tabell 8.6.1 Totalomsetningen av legemidler gruppe H i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	377,3	88,2
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	33,3	7,8
Legemidler med godkjenningfritak, resept	5,2	1,2
Legemidler med godkjenningfritak, institusjon (ordre)	11,8	2,8
Reseptfrie legemidler	-	-
Totalomsetning gruppe H	427,5	100,0

Tabell 8.6.2 Omsetning av ATC-gruppe H etter resept (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå		2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./ døgn 2009
H01	Hypofyse-, hypothalamushormoner og analoger	257,6	-0,6	2,6	0,7	1,5
H02	Kortikosteroider til systemisk bruk	43,4	4,3	22,4	2,3	12,8
H03	Thyreoideterapi	55,1	1,0	40,3	2,8	23,0
H04	Pankreashormoner	2,5	1,5	0,01	2,6	0,01
H05	Midler som påvirker kalsiumbalansen	18,7	20,6	0,1	22,0	0,1
Totalt		377,3	1,1	65,5	2,6	37,4

H01 Hypofyse-, hypothalamushormoner og analoger

Gruppen H01 har den største omsetningen målt innenfor gruppe H, og omfatter blant annet kostbar hormonbehandling ved vekstforstyrrelser. Fra mars 2008 ble vilkårene for godtgjørelse til behandling med veksthormoner endret, slik at det kun ytes godtgjørelse til behandling av barn under 18 år med resept fra spesialist i barnesykdommer eller tilsvarende spesialavdeling/spesialpoliklinikk i sykehus.

I 2009 ble det omsatt somatropin etter resept (til behandling av veksthemming) for 139,9 mill. kroner, en tilbakegang på 2,0 prosent. Antall forbrukte doser økte samtidig med 3,0 prosent, noe som betyr at legemidlene er blitt rimeligere.

H02 Kortikosteroider til systemisk bruk

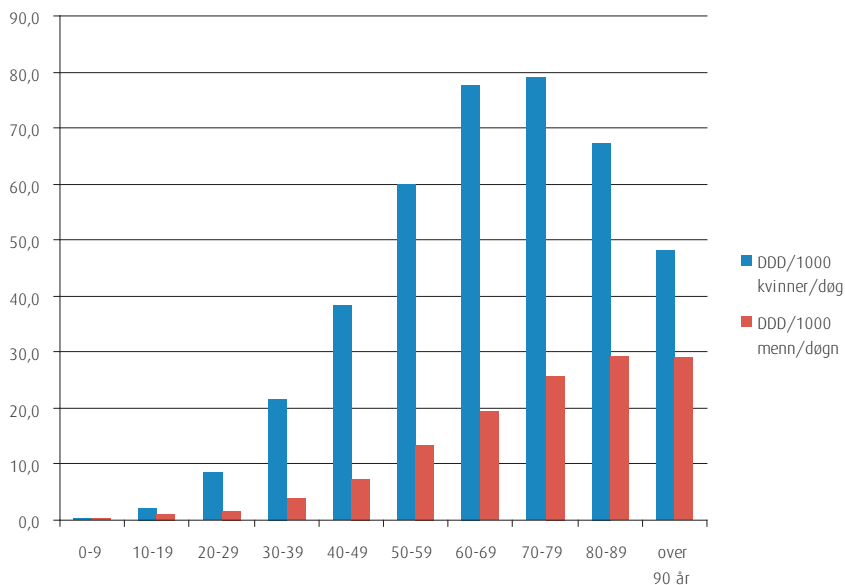
Legemidler i gruppen H02 ble omsatt for 43,4 mill. kroner i 2009. Prednisolon er størst, med en omsetning på 30,2 mill. kroner og et forbruk på 19,3 mill. DDD i 2009. Prednisolon er et legemiddel som benyttes ved en rekke alvorlige lidelser der en ønsker en betennelsesdempende (antiinflammatorisk) og en dempende effekt på immunsystemet (immunosuppressiv), for eksempel ved allergiske og reumatiske tilstander.

H03 Thyroideaterapi

I denne gruppen finnes legemidler til bruk ved lavt stoffskifte. Det ble brukt 40,3 mill. DDD av gruppen, og levotyroksinnatrium (Levaxin) er det dominerende legemidlet.

Kvinner står for 80 prosent av forbruket og menn for 20 prosent. Figur 8.6.1 viser forbruket i DDD per 1000 kvinner/menn per døgn fordelt etter aldersintervall.

Figur 8.6.1 DDD/1000/døgn etter kjønn og alder for levotyroksinnatrium (Levaxin), 2009

8.7 ATC - GRUPPE J

LEGEMIDLER TIL BRUK VED INFEKSJONER

DEFINISJON

Gruppe J omfatter legemidler til bruk ved infeksjoner, både antibakterielle midler, midler mot soppinfeksjoner (antimykotika), og midler til behandling av virussykdommer (antivirale midler). Alle legemidlene i gruppen er til systemisk bruk, det vil si tablettbehandling eller injeksjoner/infusjoner.

Viktige endringer

Pivmecillinam (Selexid, J01CA08) ble inkludert i trinnprissystemet fra 15. september 2009.

Farmasøyter fikk rekvireringsrett for Tamiflu og Relenza 5. november 2009.

Tabell 8.7.1 Totalomsetningen i ATC-gruppe J i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	710,9	72,1
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	252,9	25,7
Legemidler med godkjenningsfritak, resept	8,8	0,9
Legemidler med godkjenningsfritak, institusjon (ordre)	12,8	1,3
Reseptfrie legemidler	-	-
Totalsalg gruppe J	985,4	100,0

Tabell 8.7.2 Omsetning og forbruk av ATC-gruppe J etter resept (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./ døgn 2009
J01 Antibakterielle midler til systemisk bruk	280,9	-4	26,9	-1,1	15,3
J02 Antimykotika til systemisk bruk	19,1	13	0,3	8,9	0,2
J04 Antimykobakterielle midler	1,3	56	0,2	7,3	0,1
J05 Antivirale midler til systemisk bruk	347,2	46	3,3	116,7	1,9
J06 Immunsera og immunoglobuliner	36,8	8	-	-	0,0
J07 Vaksiner	25,5	-4	-	-	0,0
Totalt	710,9	17	30,7	5,2	17,5

Primærapotekenes omsetning etter ordre går i all hovedsak til sykehjem, men også salg til andre kommunale helseinstitusjoner, legekantor, tannlegekantor og lignende. For de aller fleste ATC-gruppene vil sykehjemssalget være dominerende.

Ordresalg fra sykehusapotek er i all hovedsak salg til sykehusene, men noe kan være salg til sykehjem og andre kommunale institusjoner, lege- og tannlegepraksiser. Annet ordresalg antas å være lite i sammenligning med sykehussalget. Ordresalg fra sykehusapotek blir omtalt som sykehussalg

J01 Antibakterielle midler til systemisk bruk

Dette er den største gruppen i omsetning og forbruk. Legemidler til behandling av bakterielle infeksjoner blir brukt av en stor del av befolkningen.

Totalomsetning av legemidlene i gruppen inklusive legemidler på godkjenningfritak var på 467,9 mill. kroner. Av dette brukes 32,7 mill. kroner (7,0 prosent)

til helseinstitusjoner (sykehjem) fra primærapotek og 148,5 mill. kroner (31,7 prosent) til sykehus fra sykehusapotek. De resterende 286,7 mill. kroner (61,3 prosent) utgjorde reseptomsetningen i 2009.

De mest brukte legemidlene etter resept innenfor antibakterielle midler er penicilliner. Det ble omsatt legemidler for 122,1 mill. kroner innenfor gruppen, en tilbakegang på 2,4 prosent fra 2008. Forbruket var på 11,7 mill. DDD, og tilsvarer forbruket i 2008. Omsetning av fenoksymetylpenicillin (Apocillin, Weifapenin) gikk ned fra 48,2 mill. kroner i 2008 til 45,2 mill. kroner i 2009. Forbruket gikk ned med 4,6 prosent og utgjorde 6,5 mill. DDD. Fenoksymetylpenicillin er anbefalt førstevalg ved behandling av vanlige infeksjoner i de øvre luftveiene. Pivmecillinam (Selexid) er den nest største av penicillinene omsatt på resept, med omsetning på 37,4 mill. kroner, en tilbakegang på 3,1 prosent fra 2008. Forbruket av dette legemidlet økte med 4,6 prosent til 2,3 mill. DDD i perioden.

Tabell 8.7.3 Omsetning og forbruk av ATC-gruppe J etter ordre fra primærapotek (sykehjem og andre helseinstitusjoner) inklusive legemidler på godkjenningfritak (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå		2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
J01	Antibakterielle midler til systemisk bruk	32,7	-9	3,0	-3,7
J02	Antimykotika til systemisk bruk	0,7	-0	0,0	5,0
J04	Antimykobakterielle midler	0,0	82	0,0	-17,9
J05	Antivirale midler til systemisk bruk	8,2	483*	0,2	828,6*
J06	Immunsera og immunoglobuliner	0,4	5	-	-
J07	Vaksiner	14,4	4	-	-
Totalt		56,4	8	3,2	0,9

*Den ekstreme økningen skyldes salg av oseltamivir (Tamiflu) til helseinstitusjoner og legekantor.

Tabell 8.7.4 Omsetning og forbruk av ATC-gruppe J etter ordre fra sykehusapotek (sykehus) inklusive legemidler på godkjenningfritak (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå		2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
J01	Antibakterielle midler til systemisk bruk	148,5	-5,8	2,5	-1,9
J02	Antimykotika til systemisk bruk	33,2	-13,2	0,1	-2,7
J04	Antimykobakterielle midler	1,2	-14,8	0,0	-20,7
J05	Antivirale midler til systemisk bruk	12,0	40,0*	0,1	176,8*
J06	Immunsera og immunoglobuliner	10,4	15,1	-	-
J07	Vaksiner	3,9	2,3	-	-
Totalt		209,2	-4,3	2,7	-0,1

*Den store økningen skyldes salg av oseltamivir (Tamiflu).

J01 Antimikrobielle midler til sykehjem (ordresalg fra primærapotek)

Ordreomsetningen fra primærapotek vil i all hovedsak gå til sykehjem. I tillegg kan noe være til legers egen praksis eller til andre helseinstitusjoner, men den andelen vil være liten. I følgende avsnitt omtales derfor ordresalg fra primærapotek som salg til sykehjem.

Omsetning og forbruk av legemidler i gruppe J01 til sykehjem har gått noe ned de siste årene. Fra 2005 til 2009 gikk omsetningen ned med 16,8 prosent, og forbruket med 4,7 prosent. Omsetningen ble redusert med 8,6 prosent, fra 35,8 mill. kroner i 2008 til 32,7 mill. kroner i 2009. Forbruket gikk ned med 3,7 prosent til 3,0 mill. DDD. Når omsetningen går mer ned en forbruket, betyr det at legemidler innenfor gruppen blir rimeligere.

J01 Antimikrobielle midler til sykehus (ordresalg fra sykehusapotek)

Også for ordresalget til sykehus er J01 den største gruppen, med en omsetning på 148,5 mill. kroner og et forbruk på 2,5 mill. DDD. Gruppen J01D, som omfatter blant annet cefalosporiner og karbapenemer, har størst omsetning på 65,4 mill. kroner, fulgt av penicillinene i gruppe J01C med 41,9 mill. kroner. Det største enkeltpreparatet er meropenem

(Meronem) med omsetning på 34,4 mill. kroner. Dette er et antibiotikum til bruk ved alvorlige infeksjoner, som for eksempel alvorlige bakterielle lungebetennelser og cystisk fibrose, der andre antibiotika ikke virker. Det nest største legemidlet er penicillinet Tazocin (piperacillin og enzymhemmer) med omsetning på 14,0 mill. kroner. Dette er en nedgang fra 2008 på 27,3 prosent. Forbruket var i 2009 på 35,2 mill. DDD, mens det i 2008 var på 31,1 mill. DDD. Tazocin er et bredspekret antibiotikum, som blant annet brukes mot lungebetennelse etter sykehusinfeksjon hos voksne.

Når forbruket målt i DDD legges til grunn er benzylpenicillin (Benzylpenicillin, Penicillin) det største legemidlet innenfor antimikrobielle legemidler brukt i sykehus.

J05 Antivirale midler (resepsalg)

Det ble omsatt antivirale midler for 347,2 mill. kroner i 2009, en økning på 45,8 prosent fra 2008. Den største enkeltgruppen er legemidler til bruk ved behandling av HIV-infeksjoner (J05AR) der omsetningen var på 116,5 mill. kroner, en økning på 30,8 prosent fra 2008. Forbruket av antivirale midler til HIV-behandling var nær 600 000 DDD, en økning på 22,0 prosent.

Antivirale midler omfatter også legemidler til behandling av influensa (neuromidasehemmere). Utover sommer og høst 2009 økte antall smittede med influensa A(H1N1) (svineinfluensa), og behovet for legemidlene oseltamir (Tamiflu) og zanamivir (Relenza) økte. Anbefalt bruk av antivirale midler mot influensa ble begrenset til smittede eller til pasienter i definerte risikogrupper som hadde vært i kontakt med influensasmitte. Da smittetallet økte samtidig som vaksiner ankom landet ble det vanskelig for de som var blitt syke å komme til på legekontor for å få resept på oseltamivir eller zanamivir. Helsemyndighetene så at ikke alle som hadde behov fikk tilgang til legemidlene. Det ble derfor tatt initiativ til, og innført, en midlertidig ordning der farmasøyter, etter Helsedirektoratets retningslinjer, kunne rekvirere antiviral behandling for pasienter med influensa A(H1N1) og pasienter i definerte risikogrupper som hadde vært i kontakt med influensasmitte. Ordningen trådte i kraft torsdag 5. november 2009. Omsetning av de aktuelle legemidlene ble fulgt nøye i ukene etter at ordningen ble innført.

En pakning Tamiflu inneholder 10 tabletter og er beregnet til én behandling. Det ble solgt Tamiflu på resept for 58,8 mill. kroner i november og for 9,7 mill. kroner i desember 2009. Totalt for året var

omsetningen på 89,6 mill. kroner. Relenza er et inhalasjonsprodukt til behandling blant annet av influensa A(H1N1), og er spesielt egnet for gravide. Det ble solgt rundt 3000 pakninger Relenza i 2009.

J07 Vaksiner

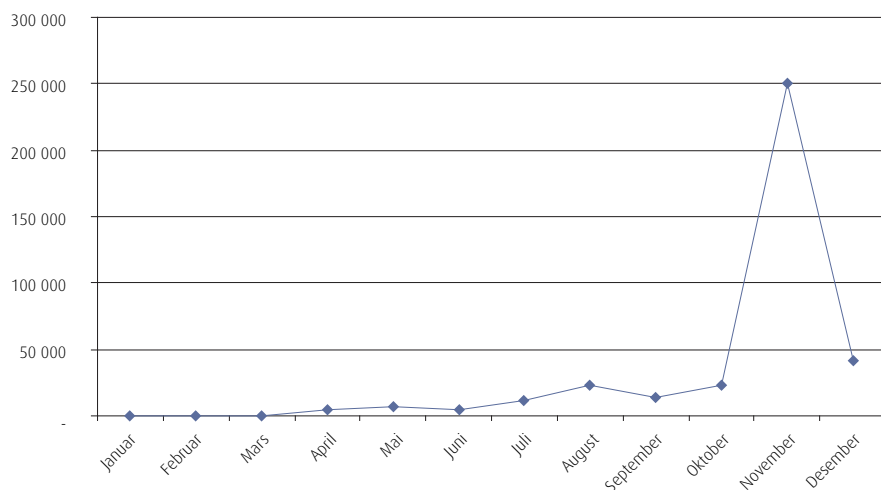
Det meste av vaksinesalget foregår ikke gjennom apotek, men direkte fra produsent til helseinstitusjoner som setter vaksiner (helsesøster, legekontor, sykehjem, sykehus).

Fra apotek ble det i 2009 omsatt vaksiner etter resept for 25,5 mill. kroner, en tilbakegang på 4,5 prosent fra 2008. Den største er vaksine mot hepatitt, med 26 200 pakninger. Deretter kommer vaksine mot kolera, med 21 400 pakninger og influensavaksine (sesonginfluensa) med 22 000 pakninger. Det beregnes ikke DDD for vaksiner.

Totalsalget av vaksiner fra apotek til sykehus/sykehjem utgjorde 18,3 mill. kroner. Her var tetanusvaksine størst med 16 500 pakninger, fulgt av hepatittvaksiner med 11 800 pakninger og influensavaksiner med 11 400 pakninger.

Apotekene var ikke involvert i salg eller distribusjon av vaksiner for influensa A(H1N1), så tall for de vaksinene er ikke del av Apotekforeningens bransjestatistikk.

Figur 8.7.1 Antall pakninger solgt av Tamiflu per måned 2009

8.8 ATC - GRUPPE L

MIDLER TIL BEHANDLING AV KREFT OG IMMUNRELATERTE SYKDOMMER

DEFINISJON

I gruppe L inngår hovedsakelig midler til kreftbehandling, og midler ved leddgikt og lignende sykdommer. Flere av legemidlene brukes av en liten pasientgruppe, men er til gjengjeld svært kostbare i bruk.

Viktige endringer

Ustekinumab (Stelara injeksjonsvæske) ble inkludert i legemidler som omfattes av avtalen om helseforetaksfinansiering (H-resept) fra desember 2009.

Tabell 8.8.1 Totalomsetningen av legemidler i ATC-gruppe L i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	1 924,7	65,1
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	1 013,2	34,3
Legemidler med godkjenningssfritak, resept	4,7	0,2
Legemidler med godkjenningssfritak, institusjon (ordre)	15,4	0,5
Reseptfrie legemidler	-	-
Totalomsetning gruppe L	2 958,0	100,0

Tabell 8.8.2 Omsetning og forbruk av ATC-gruppe L etter resept (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./ døgn 2009
L01 Antineoplastiske midler	250,7	13,7	0,5	11,0	0,3
L02 Endokrin terapi	249,8	-22,6	9,7	1,6	5,6
L03 Immunstimulerende	346,0	0,0	1,7	1,5	1,0
L04 Immunsuppressive midler	1 078,1	6,9	10,7	6,5	6,1
Totalt	1 924,7	1,4	22,7	4,0	13,0

Tabell 8.8.3 Omsetning av ATC-gruppe L til sykehus/sykehjem (ordre) (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå		2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
L01	Antineoplastiske midler	559,3	8,9	0,3	9,2
L02	Endokrin terapi	8,2	-20,8	0,3	3,4
L03	Immunstimulerende	14,6	-5,1	0,0	-3,7
L04	Immunosuppressive midler	431,1	7,7	2,0	8,0
Totalt		1 013,2	7,9	2,6	7,3

Legemidlene i gruppe L brukes både i sykehusbehandling, på sykehusets poliklinikker og til hjemmebehandling. I 2006 ble finansieringsansvaret for enkelte legemidler overført fra folketrygden til de regionale helseforetakene. I første omgang omfattet ordningen legemidler til behandling av reumatoid artritt, men fra 2008 ble også legemidler til behandling av multipel sklerose overført til denne ordningen. Pasientene får skrevet ut legemidler på H-resept for hjemmebehandlingen, og apotekene sender oppgjørskravet til det aktuelle helseforetaket. De største behandlingsgruppene innenfor ordningen er immunosuppressive legemidler kalt TNF- α -hemmere til behandling av reumatoid og psoriasis artritt (etanercept, infliximab og adalimumab) og interferonlegemidler til behandling

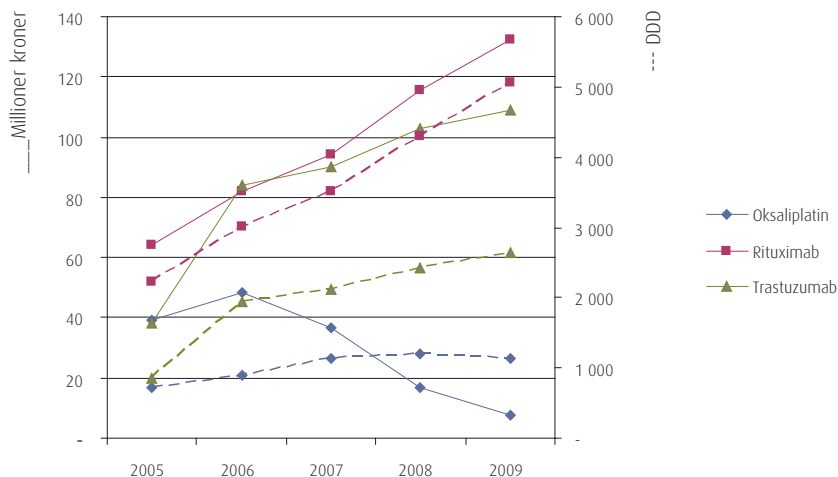
av multipel sklerose (MS) (interferon beta 1a og 1b, glatirameracetat og natalizumab).

I tillegg kommer blant andre de antineoplastiske legemidlene rituximab (MabThera) og immun-suppressiven efalizumab (Raptiva) inn under denne finansieringsordningen.

L01 Antineoplastiske midler

Antineoplastiske legemidler er den største gruppen innenfor gruppe L når det kommer til sykehusomsetning. Legemidlene benyttes i stor grad i kreftbehandling, samt til en viss grad for behandling av reumatoid artritt. Det ble omsatt legemidler i gruppen fra sykehusapotek til sykehus for 556,5 mill. kroner i 2009, en økning på 9,9 prosent fra

Figur 8.8.1 Omsetning og forbruk av de tre største virkestoffene i gruppe L01X etter ordre fra sykehusapotek, 2005–2009.

2008. Antall forbrukte doser i sykehus var 285 000 DDD, en økning på 7,7 prosent. Største undergruppe er L01X, der spesielt tre produkter viser større endringer, nemlig rituximab, trastuzumab og oksaliplatin. Dette er kostbare legemidler, rituximab kostet rundt 26 000 kr/DDD og trastuzumab kostet 41 300 kr/DDD i 2009. Oksaliplatin kostet 54 000 kr/DDD i 2005, men gunstige innkjøpsordninger for sykehusapotekene har blant annet ført til at legemidlet kostet 7 800 kr/DDD i 2009.

Rituximab (MabThera) brukes også til behandling av reumatoid artritt, og dekkes for hjemmebehandling på H-resept. H-reseptomsetningen av dette produktet var på kun 682 000 kroner i 2009.

Den andre gruppen hvor det har skjedd en utvikling de siste årene er L01CD taxanene paclitaxel (Paclitaxel) og docetaxel (Taxotere). Forbruket målt i DDD økte kraftig fra 2007 til 2008, mens utviklingen har stått stille fra 2008 til 2009. Fra 2005 til 2007 sank omsetningen i kroner mens antall solgte doser var stabilt. Det betyr at legemidlene ble billigere. Fra 2008 til 2009 har forbruket ikke økt, mens omsetning i kroner har økt, det betyr at legemidlene er blitt litt dyrere siste år (se figur 8.8.2).

L03A Immunstimulanter

Immunstimulanter som kan ekspederes på H-resept omfatter virkestoffene interferon beta-1a, interferon beta-1b og glatirameracetat. Omsetningen av disse virkestoffene fra primærapotekene var på 193,6 mill. kroner, som tilsvarer omsetningen i 2008. Forbruket var på 1,2 mill. DDD. Omsetningen fra sykehusapotek var på 34,9 mill. kroner, og 0,5 prosent av dette ble solgt til sykehusene, mens resten ble solgt på H-resept til pasienter.

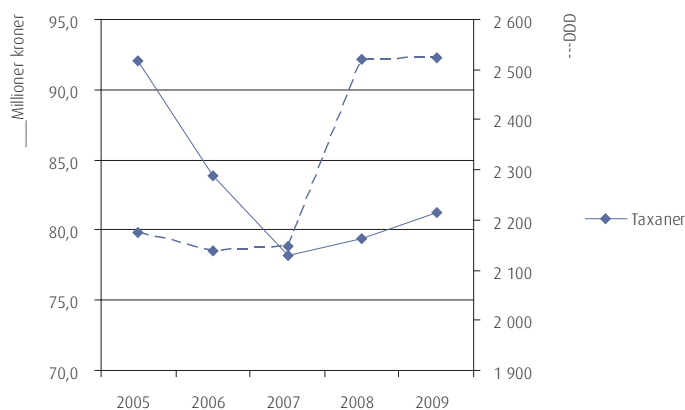
L04AB TNF- α -hemmere

Den største enkeltgruppen innenfor ATC-gruppe L er TNF- α -hemmere (L04AB). Til hjemmebehandling får pasienter H-resepter, mens sykehusbehandling dekkes av sykehuset.

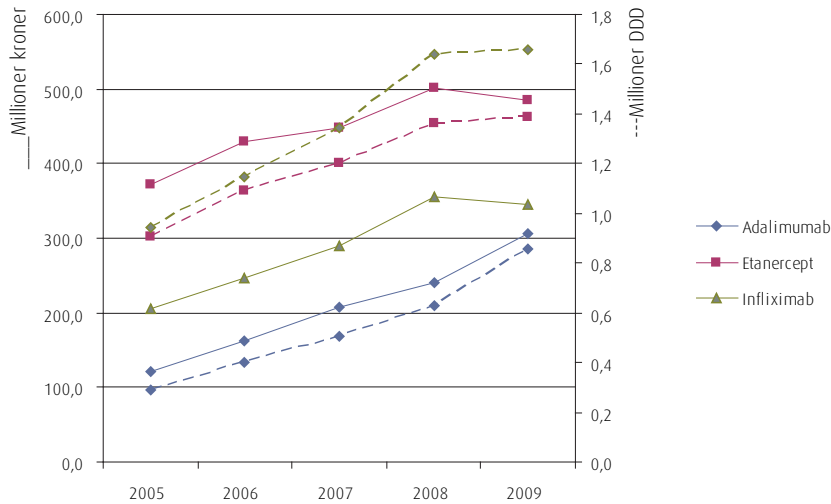
Før ordningen med H-resepter ble etablert, fikk pasientene disse legemidlene på blå resept etter individuelt vedtak.

Til hjemmebehandling brukes legemidlene adalimumab (Humira) og etanercept (Embrel), mens til sykehusbehandling brukes infliximab (Remicade). Omsetningen av adalimumab (etter H-resept) økte med 29,6 prosent til 295,1 mill. kroner, og forbruket

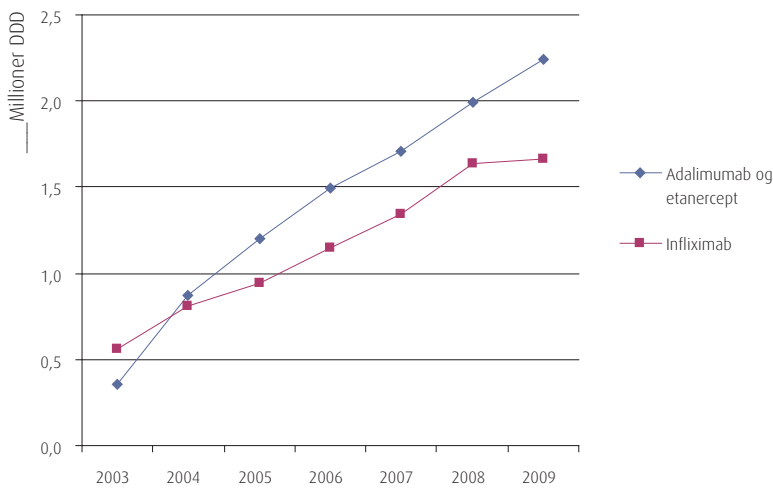
Figur 8.8.2 Omsetning og forbruk av taxaner etter ordre fra sykehusapotek, 2005 - 2009 (mill. kroner og DDD)

Figur 8.8.3 Omsetning og forbruk av TNF- α -hemmere 2005-2009 (mill. kroner og mill. DDD)

Figur 8.8.4 Forbruk av etanercept/adalimumab og infliximab 2003-2009 (DDD)

med 39,5 prosent til 826 000 DDD. Etanercept (Embrel) hadde en omsetning på 482,7 mill. kroner, en tilbakegang på 3,4 prosent, mens forbruket var på 1,4 mill. DDD, en økning på 1,6 prosent. Sykehusomsetningen av infliximab i 2009 var på 327,8 mill. kroner, omtrent som omsetningen i 2008. Forbruket av infliximab i sykehus økte med 5,6 prosent til 1,6 mill. DDD fra 2008 til 2009.

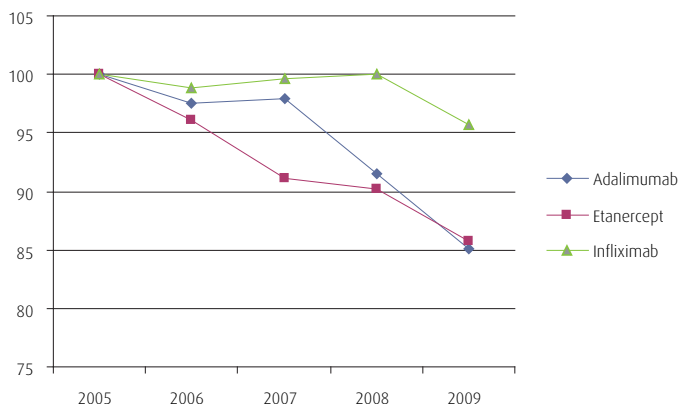
Utvikling i omsetning og forbruk av TNF- α -hemmere følges nøye. Dette er kostbare legemidler som har stor betydning for legemiddelbudsjettene. Etablering av finansiering gjennom de regionale helseforetakene (H-resept) skulle blant annet føre til at legemidlene kunne settes ut på LIS-anbud, og på den måten var det ønske om å få ned prisene. Når LIS anbefaler foretrukket legemiddel inngår kun legemiddelkostnaden og ikke andre behandlingskostnader.⁴

Hjemmebehandlingen med etanercept og adalimumab øker mer enn sykehusbehandlingen med infliximab (se figur 8.8.5).

Kostnader knyttet til behandling med TNF- α -hemmere har gått ned de siste årene. Adalimumab kostet 420,1 kr/DDD i 2005, og 357,2 kr/DDD i 2009, en reduksjon på 15,1 prosent. Tilsvarende reduksjon i prisen gjelder også for etanercept. Infliximab har kun hatt en prisreduksjon på 4,7 prosent fra 216,8 kr/DDD i 2005 til 207,4 kr/DDD i 2009.

Kostnader per definerte døgndoser for legemidlene til hjemmebehandling (etanercept og adalimumab) har hatt en større reduksjon enn sykehusbehandlingen (infiximab) (se figur 8.8.5).

Figur 8.8.5 Indeksert utvikling av gjennomsnittlig kostnad per DDD 2005–2009 (kr/DDD)

⁴ Sykehusenes legemiddelanbud – Konkurransen på hvilke vilkår. Dag Morten Dalen, Samfunnsøkonomen nr. 8/2009

8.9 ATC - GRUPPE

M

MUSKLER OG SKJELETT

DEFINISJON

Gruppe M omhandler antiinflammatoriske og antireumatiske legemidler, legemidler til behandling av gikt, muskel- og leddsmarter, og midler til behandling av benskjørhet (osteoporose).

Viktige endringer

Bondronat (Ibandronsyre, M05BA06) ble inkludert i legemidler som omfattes av avtalen om helseforetaksfinansiering fra januar 2009.

Tabell 8.9.1 Totalomsetningen i ATC-gruppe M i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	278,8	47,7
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	76,0	13,0
Legemidler med godkjenningfritak, resept	7,2	1,2
Legemidler med godkjenningfritak, institusjon (ordre)	6,8	1,2
Reseptfrie legemidler	215,8	36,9
Totalomsetning gruppe M	584,6	100,0

Gruppen har to store undergrupper; midler mot betennelsestilstander i muskler og ledd og giktsykdommer (M01), samt midler til behandling av bensykdommer som osteoporose (benskjørhet) (M05).

Fra 2003 til 2009 har reseptomsetningen av legemidler i gruppe M gjennomgått en del endringer. Fra 2004 til 2005 ble gruppe M01 sterkt redusert pga. avregistrering av cox-2-inhibitoren Vioxx, og endring av refusjonsordning for de andre

Tabell 8.9.2 Omsetning og forbruk av ATC-gruppe M etter resept (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå		2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./døgn 2009
M01	Antiinflammatoriske og antireumatiske midler	196,2	-1,4	56,2	-0,8	32,1
M02	Utvortes preparater ved muskel-/leddsmerter	0,3	-4,8	-		0,0
M03	Muskelrelakserende midler	8,6	-36,4	0,8	-27,8	0,5
M04	Giktmidler	15,1	-1,2	5,5	4,2	3,1
M05	Midler til behandling av bensykdommer	58,6	2,9	15,7	-1,0	9,0
Totalt		278,8	-3,4	78,2	-0,9	44,6

koksibene. I tillegg ble diklofenak (Voltaren) inkludert i trinnprissystemet fra 2005. M02 er gruppen for legemidler til utvortes bruk for behandling av muskel- og leddsmerter. Fra 2004 ble disse gjort reseptfrie, og reseptsalget avtok. I gruppe M03 finnes muskelrelakserende midler, der det største produktet på resept har vært karisoprodol (Somadril). Dette ble tatt av markedet i 2008. Giktmidlene i gruppe M04 er stabile i omsetning. Osteoporosemidlene i gruppe M05 har omsetningen i kroner gått ned, mens forbruket er stabilt.

M01 Reseptfrie antiinflammatoriske og antireumatiske midler

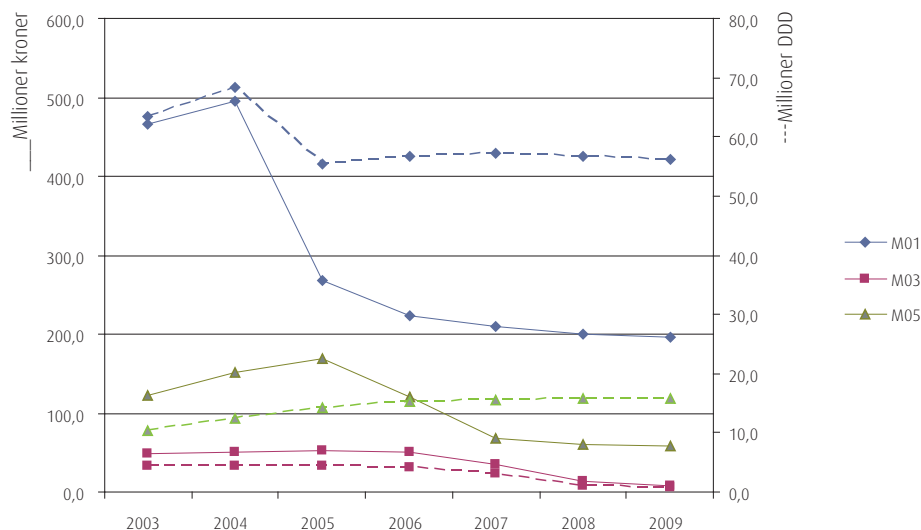
Legemidlene i gruppen M01 som omsettes reseptfritt er ibuprofen (Ibux, Ibumetin), diklofenak

(Voltaren) og naproxen (Naproxen, Naprosyn). Disse legemidlene ble omsatt for 161,5 mill. kroner i apotek i 2009, en økning på 9,6 prosent. Forbruket økte med 3,2 prosent.

M02 Utvortes legemidler til muskel-/leddsmerter

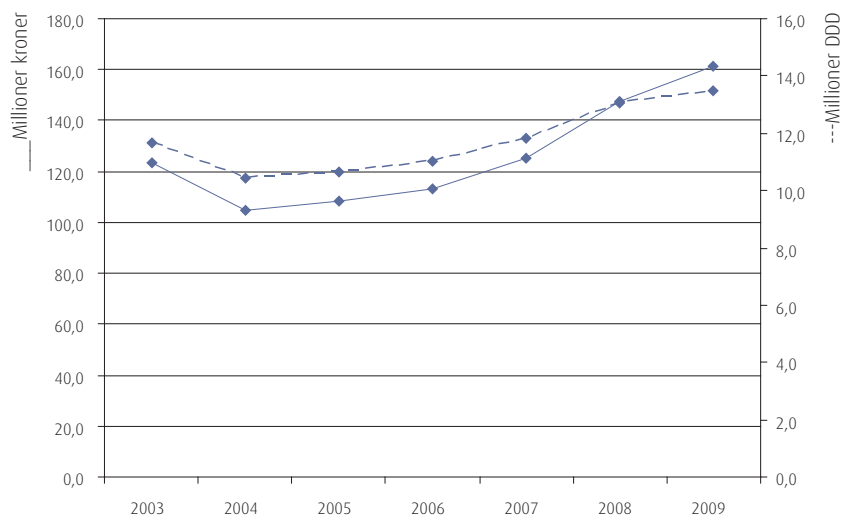
Det reseptfrie salget i denne gruppen omfatter NSAIDs til bruk på huden (ibuprofen og ketoprofen), salisylsyrederivater (Algesal) og andre midler som hvit og klar kamferolje. Totaltomsetningen var på 54,3 mill. kroner, en økning på 5,4 prosent fra 2008. Utvortes NSAID utgjør 93,6 prosent av totalomsetningen innenfor gruppen.

Figur 8.9.1 Omsetning og forbruk etter resept for de tre største undergruppene i ATC-gruppe M, 2003-2009 (mill. kroner og mill. DDD)

Figur 8.9.2 Omsetning og forbruk av antiinflammatoriske midler (M01A), reseptfritt salg 2003-2009 (mill. kroner og mill. DDD)

M03 Muskelrelakserende midler

Omsetningen etter resept i undergruppen M03 Muskelrelakserende midler er redusert de siste årene på grunn av markant nedgang i salget av karisoprodol (Somadril). Somadril ble overført fra gruppe B (vanedannende midler) til gruppe A (narkotiske midler) i 2007, og ble trukket fra markedet i 2008 fordi den medisinske nytten av legemiddelet ble ansett som lav i forhold til misbrukspotensialet. Etter at legemidlet ble trukket fra markedet har en del pasienter klaget til myndighetene på beslutningen, og det har vært tatt initiativ blant visse pasientgrupper for å få legemidlet tilbake på markedet igjen. Pasientgruppene har også veiledet andre i hvordan man skal kunne få legemidlet på godkjenningsfritak. Omsetningstallene viser at disse pasientaksjonene ikke har medført noen ny, større omsetning av legemidlet (figur 8.9.2).

Preparatet botulinumtoksin (Botox) ble omsatt for 32,6 mill. kroner til sykehus, mens omsetningen etter resept var på 2,7 mill. kroner. Reseptomsetningen av Botox er svakt økende, men fortsatt relativt lav. Det ble omsatt 1266 pakninger i 2009, som er 120 flere enn 2008.

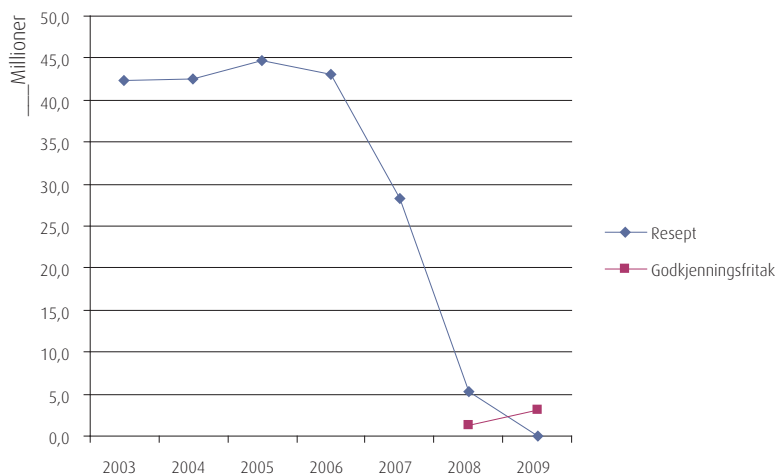
M05 Midler til behandling av bensykdommer

Benskjørhet (osteoporose) defineres som en skjelettsykdom. Sykdommen karakteriseres av stor risiko for benbrudd, og kjennetegnes ved redusert knokkelstyrke på grunn av redusert bentetthet. Kvinner dominerer gruppen som får denne sykdommen. Legemidler i undergruppen M05 brukes til behandling av bensykdommer som osteoporose, og det ble omsatt for totalt 58,6 mill. kroner innenfor gruppen, en tilbakegang på 2,9 prosent fra 2008. Alendronsyre (Alendronat, Fosamax) stod alene for 41,9 mill. kroner. Tilbakegangen i omsetning av alendronsyre fra 2008 til 2009 var på 4,9 prosent, mens forbruket ble redusert med 0,4 prosent.

Legemidlet Bondronat (ibandronsyre) er tatt med i gruppen legemidler som finansieres gjennom H-reseptsystemet (via de regionale helseforetakene). H-reseptomsetningen var på 1,2 mill. kroner i 2009.

For legemidler for bensykdommer var ordresalget (til sykehus/sykehjem) på 24,4 mill. kroner i 2009, hvorav legemidlene zoledronsyre (Zometa og Aclasta) utgjorde 20,9 mill. kroner. Zoledronsyre gis som infusjonsbehandling til pasienter med utbredt kreftsykdom der skjelett er involvert, eller andre spesielle bensykdommer.

Figur 8.9.3 Omsetning av karisoprodol etter resept og godkjenningsfritak fra 2003-2009 (mill. kroner).

N

8.10 ATC - GRUPPE

MIDLER SOM PÅVIRKER NERVESYSTEMET

DEFINISJON

Gruppe N inneholder legemidler til bruk ved anestesi, smertebehandling, psykiske sykdommer og plager, epilepsi, migrene, atferdsforstyrrelser og stoffavhengighet.

Viktige endringer

Oksykodon (OxyContin, OxyNorm) ble inkludert i trinnprissystemet fra 15. mars, pramipexol (Sifrol) fra 1. april, donepezil (Aricept) fra 15. mai og ropinirol (Requip) fra 1. juni 2009.

Pregabalin (Lyrica) ble tatt av forhåndsgodkjent refusjon fra 1. mai for bruksområdet kroniske sterke smerter.

Tabell 8.10.1 Totalomsetningen av legemidler i ATC-gruppe N i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	2 502,2	74,5
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	402,7	12,0
Legemidler med godkjenningfritak, resept	39,2	1,2
Legemidler med godkjenningfritak, institusjon (ordre)	10,2	0,3
Reseptfrie legemidler	402,3	12,0
Totalomsetning gruppe N	3 356,7	100,0

Tabell 8.10.2 Omsetning og forbruk av ATC-gruppe N etter resept (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./døgn 2009
N01 Anestetika	4,1	13,4	-	-	-
N02 Analgetika	633,1	3,8	55,7	6,1	31,8
N03 Antiepileptika	369,4	3,9	22,4	5,3	12,8
N04 Antiparkinsonmidler	119,4	2,9	5,1	7,9	2,9
N05 Psykoleptika	532,6	-2,1	120,5	1,5	68,8
N06Psykoanaleptika	633,2	-3,3	102,6	2,4	58,6
N07 Andre midler med virkning på nervesystemet	210,6	15,6	7,9	9,8	4,5
Totalt	2 502,2	1,5	314,2	3,2	179,4

N01 Anestetika

Gruppen omfatter legemidler som brukes ved narkose og bedøvelse. I hovedsak skjer omsetningen til sykehus (115,3 mill. kroner), men noe lokalbedøvende midler omsettes via resept på apotek (4,1 mill. kroner) og reseptfritt (6,5 mill. kroner). Den reseptfrie omsetningen er krem og plaster til lokalbedøvelse av hud (lidokain+prilokain, Emla).

N02 Smertestillende midler (analgetika)

Totalomsetningen av smertestillende midler var i 2009 på 952,7 mill. kroner. Tabell 8.10.2 viser fordeling mellom smertestillende på ordre (sykehjem og sykehus), etter resept, på godkjenningsfritak og reseptfritt. Omsetning og forbruk etter resept øker, i sykehus/sykehjem er det stabilt, mens reseptfri omsetning avtar.

Den største gruppen innenfor smertestillende behandling på resept er opioidene (N02A). Innenfor gruppen er kodein i kombinasjon med paracetamol (Paralgin forte, Pinex forte) størst i omsetning, og ble omsatt for 148,4 mill. kroner, dette utgjorde 19,8 mill. DDD. Reseptregisteret viser at 396 580 personer har fått dette legemidlet i 2008, det utgjør 8,3 prosent av befolkningen.

Smertebehandling er i stadig utvikling, og det arbeides mye med å forbedre legemiddelformene. Eksempler er smertepaster for jevn tilførsel av

legemiddel, og tabletter med langsom frigivelse av virkestoff som gjør at man ikke behøver å ta tabletter så ofte. De nye legemiddelformene er nyttige for pasientene, samtidig som det fører til at eldre og billige virkestoff inngår i mer kostbare legemiddelformer. Et eksempel på dette er opioidlegemidlet buprenorfin (Norspan depotplaster, Temgesic). Totalomsetningen (etter resept og ordre) økte fra 17,7 mill. kroner i 2006, til 37,7 mill. kroner i 2008, og videre til 46,6 mill. kroner i 2009.

Forbruket økte med 23,6 prosent fra 2008 til 2009, og utgjør nå 848 000 DDD. Omsetning av smertestillende i plasterform (Norspan depotplaster) økte fra ca. 8 mill. kroner i 2006, til 19 mill. kroner i 2007, og videre til 41,7 mill. kroner i 2009. Depotplasteret stod for 89,4 prosent av omsetningen av buprenorfin som smertebehandling.

Gruppe N02B inneholder lette febernedsettende og smertestillende midler som acetylsalisylsyre (Dispril, Globoid), paracetamol (Pamol, Panodil, Paracet, Pinex) og fenazon (Fenazon-koffein, Fanalgin, Antineuralgica). Omsetningen skjer hovedsakelig reseptfritt, men det er også noe salg etter resept og til institusjoner (til sykehus/sykehjem). Omsetningen av reseptfrie legemidler i gruppe N02B i apotek er totalt på 223,9 mill. kroner, hvor salget av paracetamol utgjør 181,9 mill. kroner (81 prosent). Acetylsalisylsyre markedsført som smertestillende, utgjør 4 prosent og fenazon, alene eller i kombinasjoner med andre virkestoff, 15 prosent. Andelen av

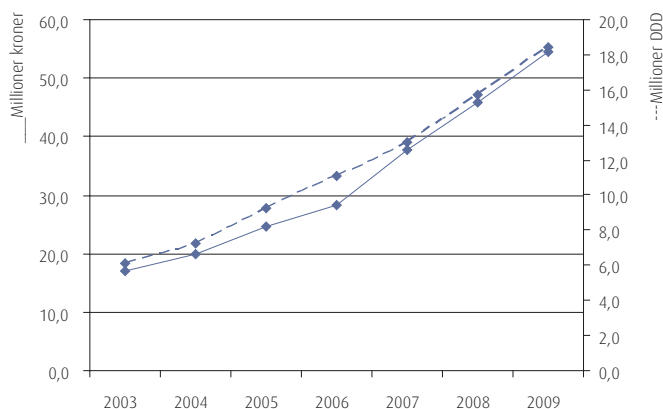
Tabell 8.10.2 Omsetning og forbruk av ATC-gruppe N02 (mill. kroner og mill. DDD)

Type	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	Andel av total (kroner)
Resept	633,1	3,8	55,7	6,1	66,5
Ordre	93,0	-0,2	9,2	1,2	9,8
Fritak resept	1,4	4,2	0,1	-1,2	0,1
Fritak ordre	1,3	17,4	0,01	6,6	0,1
Reseptfritt	223,9	-0,7	19,8	-4,9	23,5
Sum	952,7	2,3	84,8	2,8	100

Tabell 8.10.3 Omsetning og forbruk av reseptpliktige smertestillende midler etter resept (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 3. nivå	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./døgn 2009
N02A Opioider	344,2	4,4	31,3	1,8	17,9
N02B Andre analgetika og antipyretika	54,4	18,6	18,4	17,2	10,5
N02C Migrenemidler	234,4	0	6,0	-0,9	3,4

Figur 8.10.1 Omsetning og forbruk av paracetamol (Paracet, Pinex, Panodil) etter resept, 2003 - 2008 (mill. kroner og mill. DDD)

fenazon har gått ned fra 16 til 15 prosent siste år, mens paracetamolandelen har økt med én prosent. Omsetning og forbruk av fenazon er gått ned med rundt 8,5 prosent, noe som er en ønsket utvikling da fenazon ikke anses å være et førstvalgsprodukt.

Det reseptfrie forbruket av paracetamol fra apotek er ytterligere redusert med 3,8 prosent til 15,8 mill. DDD i 2009. Det har vært tilsvarende nedgang i reseptfri omsetning fra apotek de siste årene. Omsetningen og forbruket av paracetamol etter resept øker stadig. Siste år med henholdsvis 18,6 prosent i omsetning og 17,2 prosent i forbruk. Endringen fra 2003 til 2009 er vist i figur 8.10.1.

I undergruppen N02C finnes migrenemidler. Forbruk av migrenemidler målt i definerte døgndoser stiger med mellom 3,5 og 4,8 prosent hvert år fra 2003 fram til 2008, mens det fra 2008 til 2009 ikke var noen økning. Forbruket siste år var på 6,0 mill. DDD og omsetningen på 234,4 mill. kroner. Legemiddelgruppen selektive 5HT₁-reseptoragonister har stått for økningen de foregående årene. Fra 1. september 2008 skal sumatriptan (Imigran) være foretrukket legemiddel, og markedsandelen til dette virkestoffet er økt fra 42,6 prosent i 2008 til 45,1 prosent i 2009. Sumatriptan ble omsatt for 86,1 mill. kroner i 2009.

N03 Antiepileptika

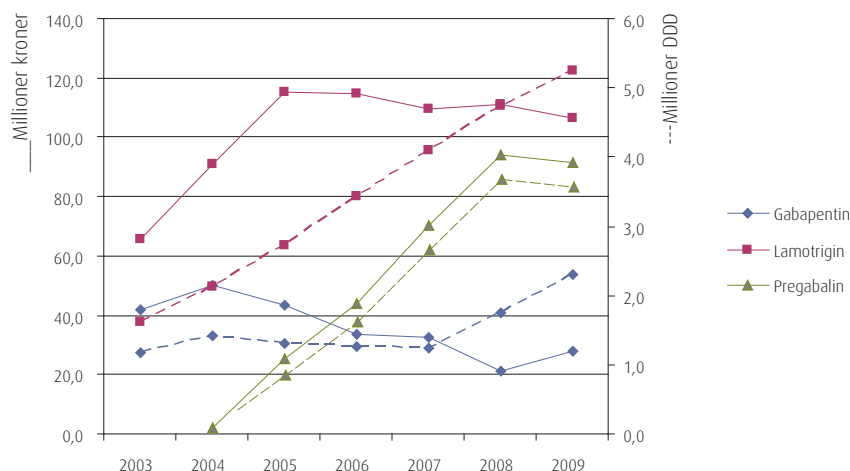
Det ble omsatt legemidler innenfor gruppen N03 antiepileptika for 369,4 mill. kroner etter resept i 2009, en økning på 3,9 prosent fra 2008. Forbruket var på 22,4 mill. DDD, en økning på 5,3 prosent fra 2008.

Norsk Epilepsiforbund opplyser på sine hjemmesider (www.epilepsi.no) at om lag 40 000 personer i Norge har epilepsi. Mange personer med epilepsi bruker mer enn ett legemiddel.

Resepsalget av pregabalin (Lyrica) økte med 33,7 prosent fra 2007 til 2008, mens omsetningen har gått tilbake med 2,7 prosent i 2009. I 2009 ble pregabalin omsatt for 91,2 mill. kroner og forbruket var på 3,6 mill. DDD. Forbruket av lamotrigin (Lamictal) økte med 10,5 prosent fra 2008 til 2009, og ble omsatt for 106,4 mill. kroner i 2009. Forbruket var på 5,2 mill. DDD i 2009. Gabapentin økte mest siste år (30,0 prosent), og ble omsatt for 27,8 mill. kroner i 2009.

Legemidler innenfor gruppen brukes også til andre diagnoser enn epilepsi. For eksempel har pregabalin (Lyrica) tilleggsindikasjonen perifer neuropatisk smerte hos voksne (trigeminusneuralgi, diabe-

Figur 8.10.2 Omsetning og forbruk av de tre største antiepileptika (pregabalin, lamotrigin og gabapentin) etter resept, 2003 - 2009 (mill. kroner og mill. DDD)

tesneuralgi, nervesmerter og lignende) og generalisert angstlidelse. Gabapentin (Neurontin) har indikasjon perifer neuropatisk smerte og lamotrigin (Lamictal) har indikasjonen bipolar lidelse hos voksne, i tillegg til epilepsi. Disse tre er også de største innenfor gruppen epilepsimedisin. Det er den alternative bruken av epilepsimedisin som står for totaløkningen i omsetningen.

Statistikk tallene i DDD fordelt på refusjonskoder i blåreseptordningen viser at rundt 33 prosent av lamotrigin brukes mot affektiv lidelse, mens 46 prosent brukes for epilepsi. Gabapentin og pregabalin brukes i størst grad for neuropatisk smertebehandling, så mye som nær 80 prosent av gabapentin og 65 prosent av pregabalin. Bakgrunns-materialet for disse tallene er opplysninger som framkommer etter at det nye refusjonskodeverket for legemiddelrefusjon ble innført fra mars 2008.

N05 Psykoleptika

I denne gruppen finner vi legemidler til behandling av psykoser (N05A), angstdempende legemidler (N05B) og sove- og beroligende midler (N05C).

Antipsykotika (N05A) ble omsatt etter resept for 257,6 mill. kroner i 2009. Dette er en tilbakegang på

13,6 prosent fra 2008. Samtidig er forbruket økt i underkant av én prosent til 15,0 mill. DDD. Endringen skyldes en fortsatt prisnedgang på legemidlene olanzapin (Zyprexa) og quetiapin (Seroquel) de siste årene. Olanzapin har gått ned fra 44 kr/DDD i 2006, til 25 kr/DDD i 2008 og videre til 13,7 kr/DDD i 2009, mens quetiapin har gått fra 43 kr/DDD i 2006, til 20,8 kr/DDD i 2009. Dette skyldes at olanzapin fikk stabil generisk konkurranse fra februar 2008. Olanzapin (N05AH03) ble inkludert i trinnprissystemet fra 1. mars 2008. Risperidon (Risperdal) og aripiprazol (Abilify) er andre antipsykotika i vekst. Aripiprazol ble introdusert på markedet i 2004. Legemidlet ble omsatt i 2009 for 38,4 mill. kroner, en økning på 18,0 prosent fra året før. Figur 8.10.3 viser endring i omsetning og forbruk av olanzapin og aripiprazol. Risperidon (Risperdal) ble omsatt for 44,9 mill. kroner i 2009. For en av legemiddelformene (Risperdal Consta) er den definerte døgndosen endret, dette gjør det vanskelig å presentere forbruk i DDD i år.

Anxiolytika, angstdempende legemidler (N05B) ble omsatt etter resept for 110,9 mill. kroner. Dette er en økning på 4,4 prosent fra 2008.

Omsetningen av sovemidler etter resept (N05C hypnotika og sedativa) var på 164,1 mill. kroner og

Figur 8.10.3 Omsetning og forbruk av olanzapin (Zyprexa) og aripiprazol (Abilify) etter resept, 2003 - 2009
(mill. kroner og mill. DDD)

forbruket på 72,7 mill. DDD i 2009. Omsetningsøkningen skyldes først og fremst omsetningsøkning på 14,9 prosent for zopiklon (Imovane) og zolpidem (Stilnoct) til en omsetning på 131,8 mill. kroner. Forbruket har økt med 2,7 prosent. Melatonin (Circadin, N05CH01) ble registrert som legemiddel mot søvnproblemer i 2007. Før denne tid har melatonin kun vært tilgjengelig etter søknad om godkjenningss fritak. Omsetningen økte fra

6,7 mill. kroner i 2007, til 20,2 mill. kroner i 2009 (inklusive salg etter godkjenningss fritak).

N06 Psykoanaleptika

Gruppen omfatter legemidler til bruk ved depresjoner (N06A), ADHD-behandling (N06B) og midler mot demens (N06D).

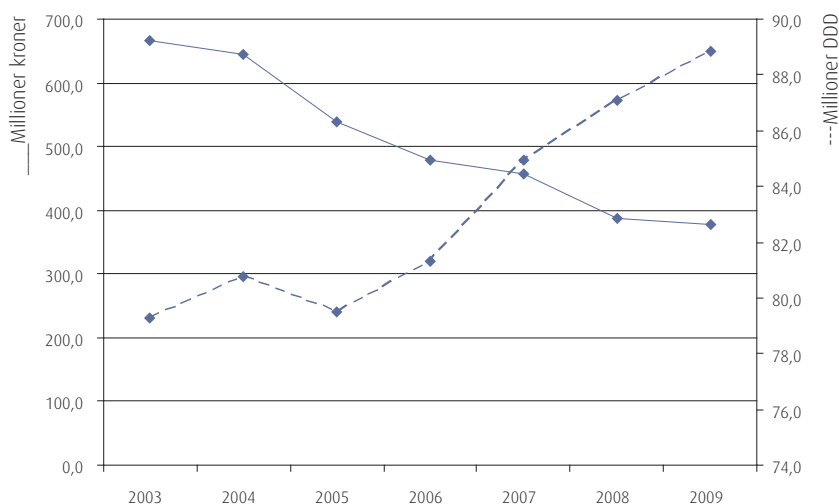
Tabell 8.10.4 Omsetning og forbruk av de ulike grupper av reseptpliktige psykoanaleptika (antipsykotika, beroligende midler, og sovemidler) midler etter resept (mill. kroner og mill. DDD).

ATC 3	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./døgn 2009
N05A	257,6	-13,6	15,0	-0,7	8,6
N05B	110,9	4,4	32,8	-0,1	18,7
N05C	164,1	17,5	72,7	2,7	41,5
Totalt	532,6	-2,1	120,5	1,5	68,8

Tabell 8.10.5 Omsetning og forbruk av psykoanaleptika etter resept, 2009 (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 3. nivå		2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./ døgn 2009
N06A	Antidepressiva	378,7	-2,5	88,8	2,0	50,7
N06B	Psykostimulantia, midler ved ADHD og nootropika	167,5	4,4	10,4	9,8	5,9
N06D	Midler mot demens	87,0	-17,8	3,4	-6,0	1,9

Figur 8.10.4 Omsetning og forbruk av antidepressive legemidler etter resept, 2003 - 2009 (mill. kroner og mill. DDD)

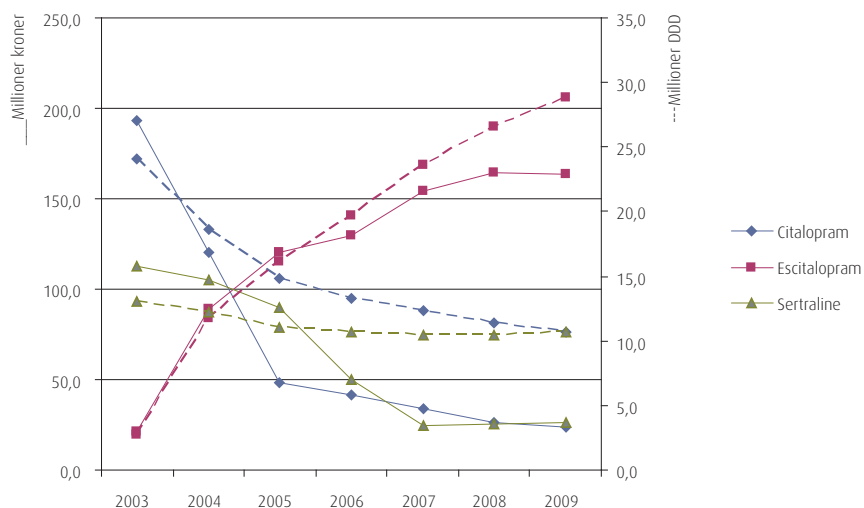

N06A Antidepressiva

Omsetningen av antidepressiva har gått tilbake hvert år fra 2003 til 2009, mens forbruket i DDD har økt (se figur 8.10.4). Omsetningen etter resept var i 2009 på 378,7 mill. kroner, en reduksjon på 2,5 prosent fra 2008. Forbruket var på 88,8 mill. DDD, en økning på 2,0 prosent fra året før. Antall DDD per 1000 innbyggere per døgn er 50,7, og kan leses som at 5 prosent av befolkningen bruker antidepressive midler.

Forbruk av escitalopram (Cipralext) øker fortsatt, mens omsetningen for første gang står stille (se figur 8.10.5). Det betyr at legemidlet har blitt billigere siste år. I 2003 kostet escitalopram i gjennomsnitt 7,80 kr/DDD, i 2009 var prisen 5,70 kr/DDD. Forbruk og omsetning av citalopram (Cipramil) synker fortsatt, mens sertraline (Zoloft) har en stabil omsetning. Cipralext (escitalopram) har ingen generisk konkurranse, mens citalopram derimot har generisk konkurranse og er vesentlig lavere i pris.

Figur 8.10.5 Omsetning og forbruk av escitalopram (Cipralext), citalopram (Cipramil) og sertraline (Zoloft) etter resept, 2003 - 2009 (mill. kroner og mill. DDD)

N06B Legemidler til behandling av ADHD og andre psykostimulantia

Legemiddelgruppen omfatter legemidler til bruk ved indikasjonene ADHD og narkolepsi, samt andre psykostimulerende legemidler som for eksempel koffein. Totalt ble det omsatt legemidler etter resept innenfor denne gruppen for 167,5 mill. kroner.

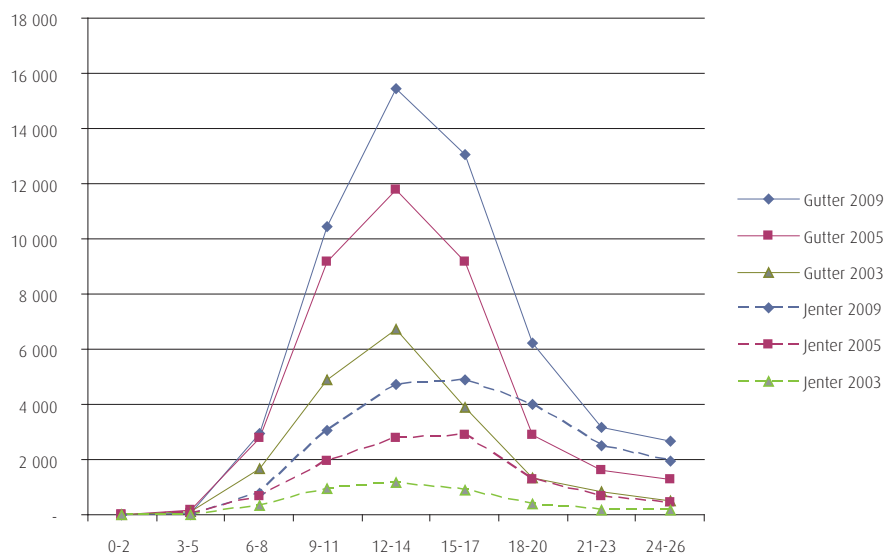
Den største undergruppen er sentralt virkende sympatomimetika, legemidler for ADHD og narkolepsi (N06BA). Narkolepsi behandles med modafinil (Modiodal, N06BA07), og omsetning av dette legemidlet var på 4,0 mill. kroner.

Det ble omsatt legemidler etter resept for behandling av ADHD for 163,1 mill. kroner i 2009.

Dette var en økning på 4,3 prosent fra 2008. Forbruket var på 10,3 mill. DDD som ga en økning på 9,8 prosent. Det største produktet er metylfenidat (Conserta, Equasym, Ritalin), som utgjør nær 80 prosent av omsetningen. Forbruket av metylfenidat har økt med 10,5 prosent, fra 8,8 mill. DDD i 2008, til 9,7 mill. DDD i 2009.

Bruk av legemidler for behandling av ADHD øker for alle aldersgrupper fra 6 til 26 år. Sterkest økning er det blant jenter/kvinner, der antall DDD har økt med 16 prosent fra 2008. For gutter/menn har forbruket økt med 8 prosent. Størst økning er det for de eldste jentene, det vil si fra 18 år og oppover.

Figur 8.10.6 Forbruksutvikling per 1000 jenter/gutter i aldersintervallet (DDD/1000 personer) for bruk av legemidler ved ADHD (N06B A01, 04 og 09) 2003 til 2009.

N06D Midler mot demens

Det ble omsatt legemidler etter resept i denne gruppen for 87,0 mill. kroner i 2009. Dette er en tilbakegang på 17,8 prosent fra 2008. Donepezil (Aricept) er det største preparatet med en

omsetning på 54,1 mill. kroner. Omsetning av dette produktet gikk tilbake med 30,2 prosent, mens forbruket ble redusert med 5,1 prosent. Donepezil fikk generisk konkurranse i april 2009.

N07B Midler mot avhengighetslidelser

Gruppen omfatter midler til bruk ved nikotinavhengighet, alkoholavhengighet og opioidavhengighet.

Legemidler til bruk ved nikotinavhengighet omfatter nikotintyggegummier, plastery, inhalatorer etc., samt det reseptpliktige legemidlet vareniklin (Champix).

Det ble omsatt nikotinprodukter fra apotek for 172,0 mill. kroner i 2009, en økning på 2,1 prosent fra 2008. Forbruket målt i DDD økte med 1,7 prosent fra 2008 til 2009.

Vareniklin (Champix) kom på markedet høsten 2006, og har hatt en stor vekst i omsetning. I 2009 ble det omsatt for 49,0 mill. kroner, en økning på 22,0 prosent fra 2008. Forbruket økte samtidig med 20,4 prosent. I følge Reseptregisteret var det i overkant av 30 000 personer som brukte Champix i 2008.

N07BC Midler ved opioidavhengighet

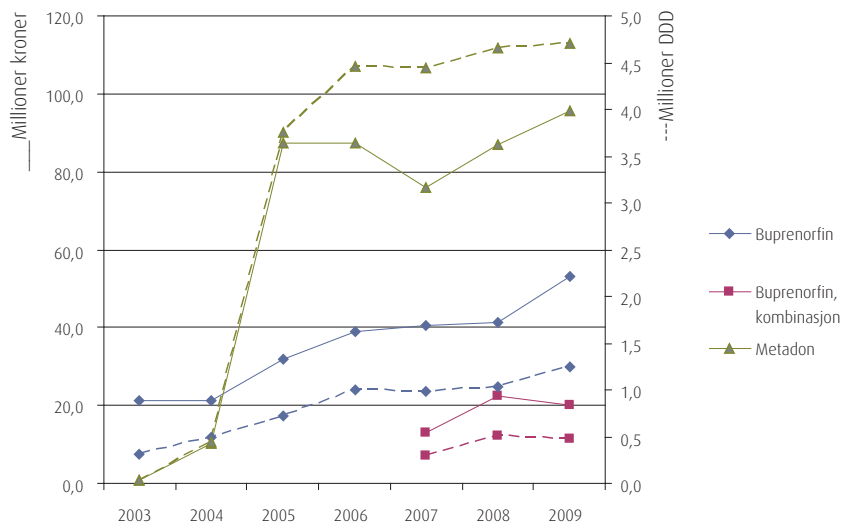
Til legemiddellassert rehabilitering av heroinavhengige brukes legemidlene metadon og buprenorfin (Metadon, Subutex, Suboxone). Det ble totalt

(etter resept og ordre) omsatt slike legemidler for 164,3 mill. kroner i 2009, mot 151,1 mill. kroner i 2008. Dette er en økning på 11,9 prosent. Forbruket økte fra 6,2 til 6,5 mill. DDD. Metadon er det største legemidlet med en omsetning på 95,7 mill. kroner. Forbruket av metadon var på 4,7 mill. DDD i 2009. Salget av midler ved opioidavhengighet etter resept utgjør 88,4 prosent. Resten omsettes via ordre. Ordresalget benyttes i helseforetakenes tilbud til denne brukergruppen.

Omsetningen av buprenorfin (Subutex) økte med 28,5 prosent til 53,2 mill. kroner, mens buprenorfin i kombinasjon med nalokson (Suboxone) gikk ned fra 22,5 mill. kroner i 2008 til 20,0 mill. kroner i 2009.

Menn mottar omtrent 70 prosent av antall DDD som omsettes av legemidler for behandling av opioidavhengighet. For kvinner og menn hver for seg er 35 prosent av kvinnene og 30 prosent av mennene i aldersgruppen 30 til 39 år, og 41 prosent av kvinnene og 43 prosent av mennene i gruppen 40 til 49 år. I aldersgruppen 20 til 29 år finnes 7 prosent av kvinnene og 5 prosent av mennene.

Figur 8.10.7 Omsetning og forbruk av midler ved opioidavhengighet etter resept og ordre, 2003 - 2009 (mill. kroner og mill. DDD)

P

8.11 ATC - GRUPPE

ANTIPARASITÆRE MIDLER, INSEKTICIDER OG INSEKTMIDLER

DEFINISJON

Denne gruppen legemidler brukes til å behandle angrep og infeksjoner forårsaket av protozoer, amøber og parasitter. Eksempler på dette er midler til behandling av spesielle infeksjoner, malaria, skabb, ulike typer lus, småmark og innvollsorm.

Viktige endringer

For ATC-gruppe P var det ingen store endringer i 2009.

Tabell 8.11.1 Totalomsetningen av legemidler i ATC-gruppe P i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	31,4	55,9
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	2,5	4,4
Legemidler med godkjenningfritak, resept	0,5	1,0
Legemidler med godkjenningfritak, institusjon (ordre)	0,7	1,3
Reseptfrie legemidler	21,0	37,4
Totalomsetning gruppe P	56,2	100,0

Tabell 8.11.2 Omsetning av ATC-gruppe P01 etter resept i 2009 (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 3. nivå		2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
P01A	Midler til amøbe- og protozosykdommer	6,6	-1,1	0,3	5,8
P01B	Malariamidler	24,8	-9,8	0,8	-2,8

P01 Protozomidler

I gruppe P01 inngår legemiddelet metronidazol (Flagyl) til behandling av amøbe- og protozosykdommer, samt malariamidler (P01B). Dette utgjør alt salget etter resept i gruppe P.

Malariamidler ble omsatt for 24,8 mill. kroner i 2009, en tilbakegang på 9,8 prosent fra 2008. Hydroksyklorokin (Plaquenil) og proguanil (Malarone) brukes mest. Førstnevnte er billig og koster 4,60 kroner per DDD, mens behandling med Malarone (proguanil og kombinasjoner) koster 118,70 kroner per DDD. Hvilken behandling som velges, er avhengig av reisemålet, da det er utviklet resistens mot malariamidler med klorokin i enkelte områder.

Omsetning av reseptfrie midler

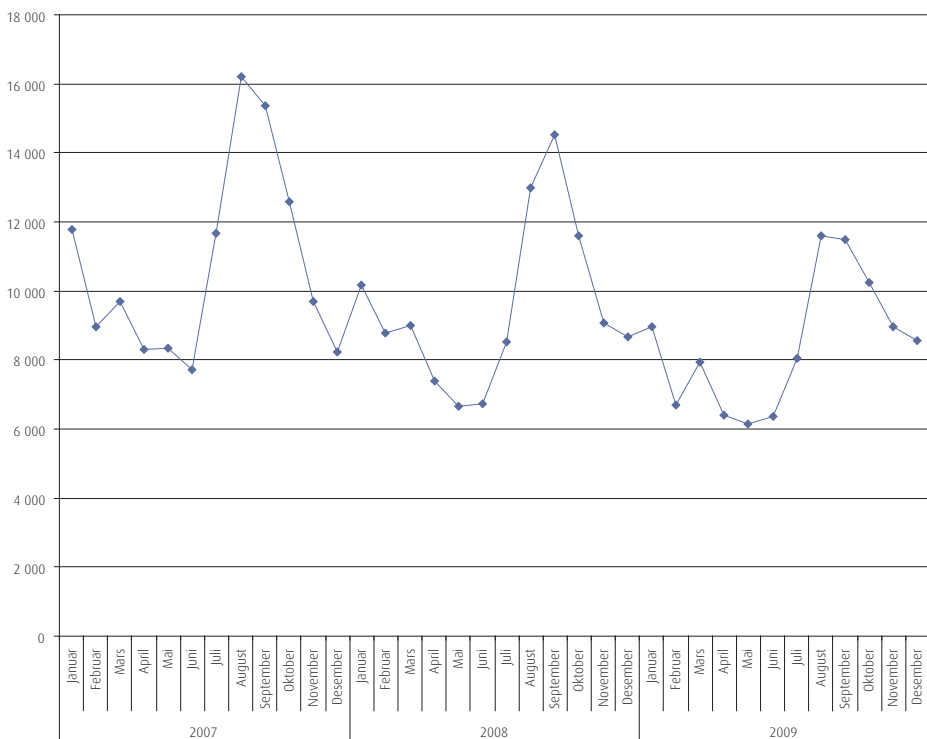
Det reseptfrie salget i ATC-gruppe P omfatter legemidler til behandling av småmark og innvollsorm (Anthelmintika, P02), og midler til behandling

av lus og skabb (P03 ektoparasittmidler, inkl. skabb- og insektmidler).

Salget av legemidler for behandling av småmark og innvollsorm utgjorde i 2009 5,1 mill. kroner, en økning på 7,0 prosent fra 2008.

De siste årene har skoler, barnehager og helsestasjoner gjennomført kampanjer for å få ned lusesmitten. Samtidig er det i tillegg til de tradisjonelle lusemidlene som malation og permethrin registrert et nytt lusemiddel, Hedrin. Dette er registrert som medisinsk utstyr, fordi det ikke inneholder noen legemiddelsubstans. Midlet er basert på silikonproduktet dimetikon. Lusemidler blir dekket av dimetikon, og klarer dermed ikke å utskille overskytende vann etter blodsugingen. Tarmen ødelegges, og lus og egg dør. Utviklingen i bruk av lusemidler viser en klar nedgang i antall solgte pakninger (se figur 8.11.1). I 2009 ble det solgt lusemidler for 17,7 mill. kroner, en nedgang på 8,3 prosent fra 2008.

Figur 8.11.1 Antall pakninger lusemiddel omsatt per måned fra 2007 til 2009

R

8.12 ATC - GRUPPE RESPIRASJONSORGANER

DEFINISJON

Gruppen omfatter legemidler til bruk ved astma og andre obstruktive lungesykdommer som KOLS, legemidler mot allergier og legemidler til bruk ved forkjølelse.

Viktige endringer

Allergitabletter med virkestoffene cetirizin, loratadin og ebastin kom med i ordningen med salg utenfor apotek (LUA) fra 1.januar 2009.

Tabell 8.12.1 Totalomsetningen av legemidler i ATC-gruppe R i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	1 426,6	79,2
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	56,0	3,1
Legemidler med godkjenningssfritak, resept	1,3	0,1
Legemidler med godkjenningssfritak, institusjon (ordre)	1,7	0,1
Reseptfrie legemidler	315,5	17,5
Totalomsetning gruppe R	1 800,9	100,0

Tabell 8.12.2 Omsetning og forbruk av ATC gruppe R etter resept (mill. kroner og mill. DDD)

ATC 2. nivå	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./ døgn 2009
R01 Rhinologika (nesedråper/nesespray)	112,2	3,3	30,5	4,8	17,4
R03 Midler ved obstruktiv lungesykdom	1 097,2	7,3	102,9	2,7	58,7
R05 Hoste og forkjølelsemidler	60,8	8,7	8,9	5,6	5,1
R06 Antihistaminer til systemisk bruk	156,3	-12,6	88,6	0,8	50,6
R07 Andre preparater med virkning på respirasjonssystemet*	0,0	-	0,0	-	0,0
Totalt	1 426,6	4,4	230,8	2,4	131,8

* Beløpet er så lavt at det ikke er tatt med i denne tabellen.

R01 Rhinologika

Med rhinologika menes legemidler som brukes ved «rennende neser». Gruppen omfatter legemidler til bruk i nesene ved forkjølelse eller allergitilstander, og er stor både som reseptfritt salg og salg etter resept. Den samlede omsetningen for salg etter resept og reseptfritt var på 248,0 mill. kroner, en økning på 1,7 prosent fra 2008. Reseptfritt salg utgjorde 135,8 mill. kroner (54,8 prosent av totalen).

Størst omsetning av reseptfritt fra apotek er for nesesyprer til bruk ved tett nese, med 108,8 mill. kroner. Dette er en tilbakegang på 9,1 prosent fra 2008. Forbruket av disse nesesyprerene gikk tilbake tilsvarende til 24,6 mill. DDD. Omsetningen fra apotek har gått ned med 35,8 prosent fra 2003, da disse legemidlene ble tillatt omsatt utenfor apotek (LUA-ordningen).

Legemiddelverket anbefaler at barn under ett år ikke behandles med slimhinneavsvellende nesesyprer, og disse legemidlene ble trukket tilbake fra LUA-utvalget per 1. januar 2009.

Omsetning av oksymetazolin 0,1 mg/ml til barn under ett år fra apotek var på 2,2 mill. kroner i 2009. Tilbakegangen fra 2008 til 2009 var på 45,2 prosent.

Nesedråper/spray til bruk ved allergi ble omsatt for 14,6 mill. kroner reseptfritt, med et forbruk på 1,2

mill. DDD. Dette er en økning fra 2008 på henholdsvis 8,9 prosent i kroner og 5,8 prosent i doser.

Omsetningen av de samme legemidlene på resept var 7,3 mill. kroner, med et forbruk på 888 000 DDD. Andre reseptpliktige legemidler i R01 er nesesyprer til lokal kortikosteroidbehandling, som forebyggende behandling av allergiske lidelser i nesene. Disse midlene ble omsatt for 99,2 mill. kroner og 27,8 mill. DDD.

R03 Midler ved obstruktiv lungesykdom

Midler ved obstruktiv lungesykdom er den klart største undergruppen i ATC gruppe R når det gjelder omsetning etter resept, og omsetningen utgjør om lag tre fjerdedeler i hele gruppen. I følge Norges Astma- og allergiforbund forekommer astma hos 10 – 12 prosent av norske barn og unge, og hos ca. 8 prosent av voksne. Det har vært en jevn økning i forekomsten av astma de siste 40 årene.⁵

I følge internasjonale retningslinjer for behandling av astma og KOLS, skal den medikamentelle behandlingen av astma bestemmes individuelt ut fra grad av astmakontroll. Ved milde plager brukes korttidsvirkende beta₂-agonister ved behov. Milde plager, men pusteproblemer flere ganger i uken, behandles med lav til middels dose inhalasjonssteroid. Personer med moderate og alvorlige astmaplager bør bruke en kombinasjon av inhalasjonssteroid og langtidsvirkende beta₂-agonister.

Tabell 8.12.3 Omsetning og forbruk av legemidler til inhalasjon i gruppene R03A og R03B etter resept (mill. kroner og mill. DDD)

		2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09	DDD per 1000 innb./ døgn 2009
R03A	Selektive beta2-agonister (Ventoline, Bricanyl, Serevent, Oxis)	149,4	1,9	28,4	0,5	16,2
	Adrenergika og andre midler ved obstruktiv lungesykdom (Seretid, Symbicort)	580,9	7,6	33,6	5,6	19,2
R03B	Andre midler ved obstruktiv lungesykdom (AeroBec, Pulmicort, Flutice)	90,7	-0,3	10,1	-3,1	5,7
	Antikolinergika (Atrovent, Spiriva)	148,5	19,7	20,3	5,6	11,6
	Antiallergiske midler (Lomudal)	0,3	-	0,03	-	-
Totalt		969,9	7,5	92,4	3,0	52,7

⁵ Norges Astma og Allergiforbund, <http://www.naaf.no/no/Fakta> (13.01.2009)

Det ble solgt adrenerge legemidler til inhalasjon (beta₂-agonister, inklusive kombinasjoner, R03A) for 730,3 mill. kroner i 2009, en økning fra 2008 på 6,3 prosent. Antall døgndoser ligger på 62,0 mill. DDD, en økning på 3,2 prosent. Adrenerge legemidler som salbutamol (Ventoline), terbutalin (Bricanyl), salmeterol (Serevent) og formoterol (Oxis) til inhalasjon brukes til forebygging av anfall og ved anfall. Legemidlene brukes også i kombinasjon med glukokortikoider (Seretide (salmeterol og flutikason) og Symbicort (formoterol og budesonid)).

Det antikolinerge midlet tiotropiumbromid (Spiriva, R03BB04) har kun vedlikeholdsbehandling av KOLS som godkjent indikasjon. Tiotropiumbromid ble omsatt for 91,7 mill. kroner i 2009, en økning på 44,3 prosent fra 2008. Forbruket økte med 42,0 prosent. Ipratropiumbromid (Atrovent) ble omsatt for 56,8 mill. kroner.

Et annet systemisk virkende middel ved obstruktiv lungesykdom er montelukast (Singulair), som har som indikasjon tilleggsbehandling ved astma, når annen behandling ikke gir tilstrekkelig kontroll over sykdommen. Montelukast ble omsatt for 107,8 mill. kroner i 2009, en økning på 5,5 prosent fra 2008.

Forbruket økte med 4,3 prosent og var i 2008 på 7,7 mill. DDD. Legemidlet refunderes på blå resept kun for diagnosen astma.

R05 Hoste- og forkjølelsesmidler

Det finnes både reseptfrie og reseptpliktige hoste- og forkjølelsesmidler. Blant forkjølelsesmidler regnes slimløsende midler som acetylcystein (Mucomyst, Bronkyl) og bromheksin (Bisolvon). Hostemidler er slimløsende og smørende hostesafter (Solvept, Thymiptect, Bergensk brystbalsam), hostesafter og tabletter for tørrhoste (Noskapi), og sterke hostestillende midler som etylmorfin (Cosylan), Sterk hostesirup NAF (etylmorfin og kodein) og Solvept comp (etylmorfin og guaifenesin).

Totalt ble det omsatt hoste- og slimløsende midler på resept og reseptfritt i apotek for 159,8 mill. kroner i 2009, en økning på 6,8 prosent. Forbruket utgjorde i 2009 17,7 mill. DDD, en økning på 3,4 prosent fra 2008.

Forkjølelsesmidlene acetylcystein (Bronkyl, Mucomyst) hadde en omsetning på 22,0 mill. kroner. Det reseptfrie slimløsende midlet bromhek-

sin (Bisolvon) ble omsatt for 28,7 mill. kroner, en vekst på 23,4 prosent fra 2008. Forbruket steg med 13,2 prosent til 3,0 mill. DDD.

Det reseptpliktige salget av hostesaft (Cosylan, Sterk hostesirup NAF, Solvipect comp (R05DA og R05FA)) var på 33,0 mill. kroner. Etylmorfin (Cosylan) er den

største med omsetning på 26,3 mill. kroner og et forbruk på 2,5 mill. DDD.

R06 Antihistaminer til systemisk bruk

Antihistaminer til systemisk bruk blir hovedsakelig brukt til behandling av pollenallergi. Flere legemidler i denne gruppen omsettes både etter resept fra lege, og som reseptfrie preparater.

Figur 8.12.1 Omsetning og forbruk av allergitabletter (R06AE/R06AX), reseptpliktig etter resept og reseptfritt, (eksklusive allergitabletter av eldre type (R06AB)) (mill. kroner og mill. DDD).

Legemiddelverket vedtok at fra 1. august 2008 kan bare de rimeligste antihistaminlegemidlene, cetirizin, loratadin og fexofenadin, skrives ut på blå resept ved behandling av allergi og elveblest. Desloratadin (Aerius) og ebastin (Kestine) har fra da av ikke lenger forhåndsgodkjent refusjon, og kan derfor ikke lenger rekvireres direkte på blå resept.

Tre typer allergitabletter har vært solgt reseptfritt i pakninger opp til 30 tabletter de siste årene. Dette er loratadin (Claritin), ebastin (Kestine) og cetirizin (Zyrtec). Disse selges også utenom apotek. Tall fra Folkehelseinstituttet viser at kun 8 prosent av omsetningen av cetirizin går utenom apotek.

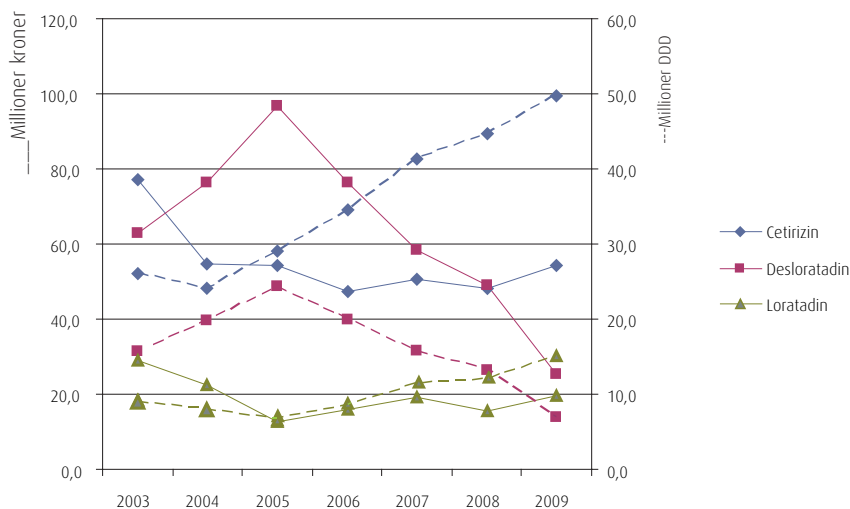
Totalt var omsetningen av disse allergilegemidlene i apotek 179,4 mill. kroner, en nedgang på 11,4 prosent fra 2008. Forbruket var på 87,5 mill. DDD, og tilsvarer forbruket året før.

I 2008 var det største enkeltlegemidlet etter resept desloratadin med omsetning på 49,1 mill. kroner. I 2009 var omsetningen av dette legemidlet etter resept på 25,5 mill. kroner, en halvering av omsetning. Forbruket målt i DDD ble også halvert. Forbruket av cetirizin har økt med 11,6 prosent, og loratadin med 25,2 prosent på resept fra 2008 til 2009.

I tillegg til disse allergitablettene kommer allergitabletter av eldre type (R06AB; deksklorfeniramin (Phenamin, Polaramin)) som ble omsatt for 8,1 mill. kroner.

Antihistaminer i gruppe R06AD, alimemazin (Vallergan) og prometazin (Phenergan) benyttes som sovemidler. Disse ble omsatt for 34,3 mill. kroner i 2009.

Figur 8.12.2 Omsetning og forbruk av de tre største antihistaminene (cetirizin, desloratadin og loratadin), etter resept, (mill. kroner og mill. DDD).

8.13 ATC - GRUPPE S

SANSEORGANER

DEFINISJON

ATC-gruppe S inneholder legemidler med mange ulike effekter, beregnet for behandling av lidelser i øyet og øret. Legemidlene brukes til for eksempel behandling av infeksjoner, som betennelsesdempende middel, ved allergier, AMD (aldersrelatert makuladegenerasjon), grønn stær, bedøvelsesmiddel med mer.

Viktige endringer

Øyedråper for allergi med virkestoffene ketotifen, levokabastin og natriumkromoglikat kom inn i ordningen med salg utenfor apotek (LUA) fra 1. januar 2009.

Kunstig tårevæske til behandling av kronisk alvorlig tørre øyne ble gitt forhåndsgodkjent refusjon fra 1. februar 2009 for pasienter med Sjögrens syndrom, andre revmatiske sykdommer eller andre lidelser som gir tørre øyne.

Tabell 8.13.1 Totalomsetningen av legemidler i ATC-gruppe S i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	286,9	65,8
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	71,3	16,4
Legemidler med godkjenningfritak, resept	2,0	0,5
Legemidler med godkjenningfritak, institusjon (ordre)	3,9	0,9
Reseptfrie legemidler	71,8	16,5
Totalomsetning gruppe S	436,0	100,0

Tabell 8.13.2 Omsetning av ATC-gruppe S etter resept (mill. kroner)

ATC 2. nivå		2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09
S01	Øyemidler	273,3	1,0
S02	Øremidler	2,9	14,4
S03	Øye- og øremidler	10,7	-7,3
Totalt		286,9	0,8

S01A Infeksjoner

Legemidler til behandling av øyeinfeksjoner (S01A) ble omsatt for 45,1 mill. kroner etter resept i 2009. Dette er en tilbakegang på 2,4 prosent fra 2008. Omsetningen av kloramfenikol (S01AA01) økte med 20,8 prosent fra 2007 til 2008, men gikk tilbake igjen med 3 prosent til 2009. Kloramfenikol står alene for en omsetning på 35,9 mill. kroner. Økningen i omsetning skyldes først og fremst økning i pris per øyedråperflaske. Prisen per flaske er nær doblet siden 2003. Fusidinsyre (Fucithalmic) ble omsatt for 6,7 mill. kroner i 2009.

S01E Glaukommidler og miotika

Legemidler til behandling av grønn stær (S01E) var den absolutt største gruppen øyemidler, med en omsetning etter resept på 165,3 mill. kroner i 2009. Dette utgjorde 60,5 prosent av omsetningen av øyemidler (S01) etter resept. Latanoprost (Xalatan) var det største preparatet, med omsetning på 59,3 mill. kroner. Timolol i kombinasjon med andre virkestoffer (Cosopt, Fotil, Xalcom) bidro også betydelig, med et salg på 52,7 mill. kroner i 2009.

S01G Karkontraherende og antiallergiske midler

Omsetning totalt etter resept og reseptfritt for øyedråper ved allergi var 71,3 mill. kroner, en økning på 9,0 prosent fra 2008. Reseptomsetningen var på 36,8 mill. kroner og reseptfri omsetning 34,5 mill. kroner. De reseptfrie antiallergiske legemidlene ble gjort tilgjengelig for salg utenfor apotek fra 1. januar 2009.

Levokabastin (Livostin) er det største legemidlet som brukes ved øyeallergi. Dette ble omsatt etter resept for 13,8 mill. kroner, en økning på 23,0 prosent fra 2008. Den reseptfrie omsetningen var på 20,6 mill. kroner. Det beregnes ikke DDD på disse øyedråpene, men antall solgte pakninger viser at forbruket på resept er økt med 11,5 prosent, mens salget av reseptfrie pakninger har økt med 8,3 prosent.

8.14 ATC - GRUPPE VARIA

DEFINISJON

Gruppe V er en oppsamlingsgruppe, med blant annet allergener, dvs. midler til å påvise allergi, legemidler som brukes i forbindelse med å diagnostisere sykdom (diagnostika) og kontrastmidler. Videre er også sterilt vann og saltvannssoppløsninger plassert i gruppe V. Omsetningen av legemidlene i gruppen skjer i stor grad til sykehusene.

Viktige endringer

For ATC-gruppe V var det ingen store endringer i 2009.

Tabell 8.14.1 Totalomsetningen av legemidler i ATC-gruppe V i 2009

	Omsetning mill. kr	Prosent av total
Reseptpliktige legemidler etter resept til den enkelte pasient	46,0	25,6
Reseptpliktige legemidler til institusjoner (ordre)	96,8	53,8
Legemidler med godkjenningsfritak, resept	6,9	3,8
Legemidler med godkjenningsfritak, institusjon (ordre)	9,8	5,5
Reseptfrie legemidler	20,4	11,4
Totalomsetning gruppe	179,9	100,0

Tabell 8.14.2 Omsetning av de største undergruppene etter resept, (mill. kroner)

ATC 2. nivå		2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09
V01	Allergener	22,1	37,1
V03	Alle andre terapeutiske preparater	23,8	7,8

Allergener i V01 er allergenekstrakter for gress- og trepollen. Omsetningen av disse var på 22,1 mill. kroner, en økning på 37,1 prosent fra 2008. I gruppen V03 Andre terapeutiske preparater er blant annet midler til bruk ved forgiftninger, og midler som motvirker toksisitet av cytostatika. Omsetningen av disse midlene var på 23,8 mill. kroner.

Kontrastmidler til bruk for røntgen, magnettomografi og ultralyd (V08) ble solgt for 73,2 mill. kroner i 2009 (ordre og resept samlet, inkl. godkjenningsfritak).

Det reseptfrie salget i gruppe V består av oppløsnings- og fortynningsvæsker, skyllevæsker som saltvannsløsninger og sterilt vann. Dette utgjorde 17,0 mill. kroner i 2009.

Tabell 8.14.3 Omsetning av de største undergruppene til sykehus/sykehjem (ordre) (mill. kroner)

ATC 2. nivå		2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09
V03	Andre terapeutiske preparater	19,0	9,0
V08	Kontrastmidler	70,8	-2,9

8.15 ATC - GRUPPE VETERINÆRMEDISINER

Q

DEFINISJON

Denne gruppen omfatter legemidler som brukes til behandling av dyr.

Viktige endringer

Fra 1. juli 2009 ble legemidler til behandling av endoparasitter hos dyr overført fra reseptfritt til resept fra veterinær.

Tabell 8.15.1 Omsetning av ATC-gruppe Q i kroner (mill. kroner)

ATC 1. nivå	Hovedgrupper	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09
QA	Fordøyelsesorganer og stoffskifte	8,9	2,2
QB	Blod og bloddannende organer	1,3	9,9
QC	Hjerte og kretsløp	5,0	11,8
QD	Dermatologiske midler	3,6	-1,9
QG	Urogenitalsystem og kjønnshormoner	9,7	-3,2
QH	Hormoner til systemisk bruk, ekskl. kjønnshormoner og insulin	3,9	20,5
QI	Immunologiske midler	32,2	-4,1
QJ	Antiinfektiva til systemisk bruk	55,3	1,3
QL	Immunsuppressive midler	2,6	64,6
QM	Muskler og skjelett	43,2	4,0
QN	Nervesystemet	22,2	-3,7
QP	Antiparasitære midler, insekticider og insektmidler	122,7	-21,5
QR	Respirasjonsorganer	0,5	-1,6
QS	Sanseorganer	8,3	4,1
QV	Varia	1,5	-22,6
Sum		320,9	-8,9

Foto: Jens Solvberg.

Det ble solgt veterinærpreparater for 320,9 mill. kroner i 2009. Dette er en nedgang på 8,9 prosent fra 2008.

Største gruppe er QP antiparasitære midler. Det ble omsatt midler til behandling av eller forebyggende behandling av ectoparasitter (skabb, lus, flått, flueplage etc) for 39,2 mill. kroner i 2009 (QP53). I 2008 var beløpet 71,7 mill. kroner. Tilbakegangen skyldes legemidlet deltamethrin (Alpha max) som benyttes til behandling av lakselus. I 2008 ble dette midlet omsatt i apotek for 38,8 mill. kroner, mens det i 2009 ble omsatt for 5,9 mill. kroner.

Fra 1. juli 2009 ble legemidler til behandling av endoparasitter (innvollorm og lignende) hos dyr

(QP52) overført fra reseptfritt til resept fra veterinær. Dette har ført til en reduksjon i omsetningen på 9,2 prosent, og det ble omsatt legemidler i gruppen for 52,8 mill. kroner i 2009. Antall solgte pakninger ble redusert fra 360 000 til 271 000.

Gruppen QJ Antiinfektiva til systemisk bruk kommer som nummer to med omsetning på 55,3 mill. kroner. Den største gruppen er penicillinbehandling av infeksjoner hos hund, storfe og gris (QJ01) med 47,3 mill. kroner.

Gruppen QM Muskler og skjelett er tredje størst med omsetning på 43,2 mill. kroner i 2009.

9

FYLKESVISE FORSKJELLER PÅ OMSETNING OG FORBRUK AV LEGEMIDLER

Tabellene i dette kapitlet viser oversikt over omsetning og forbruk av legemidler fordelt på fylker. Tallene for kroner per innbyggere og DDD per innbyggere viser variasjonene i legemiddelbruk mellom fylkene. Variasjonene kan ha sammenheng med terapitradisjoner, legetetthet, apotek- og sykehusdekning, samt alderssammensetningen i fylket.

Tabell 9.1 Omsetning og forbruk av alle legemidler (mill. kroner og mill. DDD)

Fylke	Mill. kr 2009	Prosent endring 2008- 09	Kr/ inn- byggere	Mill. DDD 2009	Prosent endring 2008-09	DDD/ innbyggere
Akershus	1 621,1	3,7	3 072	241,5	2,5	458
Aust-Agder	397,8	3,5	3 705	59,1	2,5	551
Buskerud	897,9	2,1	3 526	140,1	1,3	550
Finnmark	225,9	3,1	3 116	36,2	3,0	500
Hedmark	726,9	0,7	3 825	118,3	1,8	623
Hordaland	1 590,6	1,9	3 387	224,9	2,3	479
Møre og Romsdal	874,9	2,9	3 518	127,9	1,3	514
Nordland	878,6	2,1	3 733	134,4	1,7	571
Nord-Trøndelag	477,7	1,9	3 655	72,3	0,9	553
Oppland	694,0	3,6	3 766	111,4	2,9	604
Oslo	2 407,3	2,5	4 183	269,5	1,4	468
Rogaland	1 393,2	3,5	3 313	196,1	1,9	466
Sogn og Fjordane	351,3	3,4	3 300	53,9	1,7	507
Sør-Trøndelag	985,5	3,7	3 437	132,8	2,1	463
Telemark	606,0	1,5	3 617	94,8	1,7	566
Troms	597,4	2,9	3 840	77,8	2,9	500
Vest-Agder	630,4	2,8	3 747	93,8	2,6	557
Vestfold	809,5	1,5	3 533	121,6	1,0	531
Østfold	1 061,9	4,4	3 954	161,5	2,4	601
Totalt	17 228,0	2,7	3 590	2 467,8	1,9	514

Tabell 9.2 Omsetning og forbruk av reseptpliktige legemidler (mill. kroner og mill. DDD)

Fylke	Mill. kr 2009	Prosent endring 2008– 09	Kr/ innbyg- gere	Mill. DDD 2009	Prosent endring 2008–09	DDD/ in- byggere
Akershus	1 388,3	3,6	2 631	201,9	4,1	383
Aust-Agder	346,4	3,2	3 226	50,9	3,8	474
Buskerud	778,4	1,8	3 057	119,9	2,3	471
Finnmark	192,5	2,4	2 656	31,1	3,9	429
Hedmark	632,1	0,7	3 326	102,4	2,7	538
Hordaland	1375,9	1,5	2 929	192,0	3,4	409
Møre og Romsdal	751,1	2,3	3 020	108,6	2,3	437
Nordland	762,4	1,7	3 239	113,1	3,1	481
Nord-Trøndelag	413,2	1,4	3 162	62,7	2,3	480
Oppland	602,7	3,9	3 270	95,7	4,2	519
Oslo	2 058,9	2,5	3 578	218,5	2,8	380
Rogaland	1 190,1	3,0	2 830	163,9	3,5	390
Sogn og Fjordane	304,0	3,0	2 856	45,5	2,8	427
Sør-Trøndelag	840,1	3,6	2 930	110,4	3,8	385
Telemark	528,1	1,2	3 152	81,3	2,7	485
Troms	517,9	2,8	3 329	65,3	4,6	420
Vest-Agder	552,5	2,4	3 284	80,8	4,0	480
Vestfold	706,4	1,4	3 083	104,3	2,1	455
Østfold	941,5	4,7	3 505	141,5	3,7	527
Totalt	14 882,7	2,5	3 101	2 089,8	3,3	435

Tabell 9.3 Omsetning og forbruk av reseptfrie legemidler (mill. kroner og mill. DDD)

Fylke	Mill. kr 2009	Prosent endring 2008– 09	Kr/ innbyg- gere	Mill. DDD 2009	Prosent endring 2008–09	DDD/ in- byggere
Akershus	215,5	3,9	408	38,4	-5,3	72,8
Aust-Agder	46,1	5,3	429	7,9	-4,4	74,0
Buskerud	111,6	3,9	438	19,6	-4,3	77,0
Finnmark	31,1	7,2	429	5,0	-2,5	69,0
Hedmark	86,5	0,9	455	15,4	-4,2	81,1
Hordaland	195,4	4,5	416	31,8	-4,2	67,7
Møre og Romsdal	109,9	6,3	442	18,7	-4,4	75,3
Nordland	107,8	5,7	458	20,7	-5,3	88,1
Nord-Trøndelag	56,1	3,8	429	9,3	-7,8	70,9
Oppland	85,2	2,5	463	15,2	-4,8	82,4
Oslo	279,3	2,8	485	48,9	-4,8	85,0
Rogaland	172,3	4,5	410	30,9	-6,2	73,6
Sogn og Fjordane	43,9	5,6	412	8,1	-3,9	76,3
Sør-Trøndelag	127,3	3,3	444	21,7	-5,8	75,8
Telemark	71,5	3,3	427	13,0	-3,8	77,6
Troms	73,0	4,1	469	12,1	-5,3	78,0
Vest-Agder	70,8	5,2	421	12,6	-5,0	74,9
Vestfold	93,9	3,4	410	16,6	-5,5	72,6
Østfold	109,6	1,5	408	19,2	-6,6	71,4
Totalt	2 086,8	3,8	435	365,3	-5,1	76,1

VEDLEGG

DEFINISJONER

Ord	Definisjon
A/B-preparater	Legemidler som inneholder narkotiske og /eller psykotropiske stoffer, for eksempel sterke smertestillende legemidler, legemidler mot angst og uro, legemidler for søvn mv.
AIP	Apotekenes innkjøpspris.
Apotekavanse	Differansen mellom apotekets utsalgspris (ekskl. mva) og innkjøpspris.
Apotekpreparat	Preparat tilvirket innenfor den sentrale serviceproduksjonsordningen for apotek. Preparat det er behov for til flere pasienter, men som ikke kan skaffes fra farmasøytisk industri. Tilgjengelig for apotek gjennom apotekgrossist.
ATC-systemet	ATC-systemet er et internasjonalt (Anatomical Therapeutic Chemical) klassifikasjonssystem for legemidler, anbefalt av Verdens helseorganisasjon (WHO). Systemet er hierarkisk, og legemidlene er klassifisert ned til substansnivå. For nærmere beskrivelse av ATC-systemet, se kapittel 8.
AUP	Apotekenes utsalgspris.
Begrenset bytte	Legemidler på byttelisten som bare kan byttes etter bestemte forutsetninger. Disse innebærer bl.a. at legen må gi særskilt godkjenning ved legemiddelbytte i hvert enkelt tilfelle, bortsett fra ved oppstart av behandlingen.
Bidragsordningen	Stønadsordning utenfor blåreseptordningen. Folketrygden kan yte bidrag til dekning av utgifter til legemidler som ikke dekkes etter blåreseptforskriften.
Blå resept	Reseptblankett for legemidler som refunderes av folketrygden etter vedtatte regler.
Bruttoavanse/bruttofortjeneste	Differansen mellom apotekets utsalgspris (ekskl. mva) og innkjøpspris.
Bruttomargin	Den prosentvise andelen av apotekets utsalgspris (ekskl. mva) som ikke går til innkjøp av legemidler (vareforbruket).
Bytteliste	Liste fastsatt av Legemiddelverket over de legemidler som kan byttes på apoteket uten at lege kontaktes på forhånd.
Definerte døgndoser (DDD)	Måleenhet som brukes ved estimering av legemiddelforbruk for internasjonale sammenligninger og bruk, over tid. Den antatt gjennomsnittlige døgndosen brukt ved preparatets hovedindikasjon for voksne.
Degressiv avanse	Innebærer at avansen (prosentpåslaget) er avtakende med økt innkjøpspris.
Distriktsapotekavtalen	Avtale mellom myndigheter og apotekkjedene om opprettholdelse av apotektilbudet i distrikts-Norge.
Egenandel	Det beløpet pasienten selv må betale for legemidler som refunderes av folketrygden.
eResept	Elektronisk overføring av resept fra legen til apoteket via en reseptformidler.
Farmasøytisk kontroll	Kontroll av resepten ved ekspedering av legemidler.
Farmasøytirekvirerte legemidler	Legemidler rekvirert av farmasøyt til enkeltpersoner, eller til farmasøytisk avdeling på sykehus.
Filialapotek	Et filialapotek er et apotek under stedlig ledelse av en apotekbestyrer, men under samme apotekkonsepsjon og driftskonsepsjon som et hovedapotek. I de fleste tilfellene er et apotek filialapotek fordi det på grunn av mangel på provisorfarmasøyer ikke har vært mulig å ansette en egen driftskonsepsjonær.
Foretrukket legemiddel	Myndighetenes bestemmelse av at et legemiddel innenfor en legemiddelgruppe skal være foretrukket førstehåndsbehandling framfor andre midler ved rekvirering på blå resept.
Forhåndsgodkjent refusjon	En rekke legemidler og produkter er forhåndsgodkjent for rekvirering på blå resept. Refusjonskrav inntre straks legen rekvirerer en blå resept.

Ord	Definisjon
Frikort	Bevis fra folketrygden på at maksimal egenandel for refusjonsmedisin, legehjelp og psykiologhjelp er betalt for inneværende år.
Generisk forskrivning	Lege forskriver et virkestoff i stedet for et bestemt preparat fra en bestemt produsent. På apoteket har farmasøyten plikt til å informere kunden om det billigste alternativ av de generiske legemidlene som er tilgjengelig.
Generisk legemiddel/synonymer	Legemidler som inneholder samme kjemiske substans (virkestoff) i samme styrke og legemiddelform, og som av myndighetene er funnet medisinsk likeverdige. Et generisk legemiddel er synonymt med det originale.
Gevinstdelingsmodell	Dersom apotek oppnår lavere innkjøpspris enn fastsatt maksimal AIP, skal minst halvparten av differansen mellom maksimal AUP og den AUP som fremkommer ved at maksimale apotekavanser tillegges oppnådd AIP, tilfalle kunden.
GIP	Grossistenes innkjøpspris.
Godkjenningsskilt	En ordning som sikrer tilgang til legemidler som ikke har markedsføringstillatelse i Norge.
H-resept	Resepter på de legemidlene regionale helseforetak har finansieringsansvaret for.
Handelsvarer	Produkter som selges fra apotek og som ikke er definert som legemidler. Dette omfatter også forhandlingspliktige produkter som f.eks. sykepleieartikler og næringsmidler til medisinsk behandling.
Horisontal integrasjon	Når en person eller et firma eier mer enn ett apotek.
Hvit resept	Reseptblankett for alle reseptpliktige legemidler som kunden betaler selv.
Indikasjon	De sykdommer/symptomer legemidlet er godkjent brukt mot.
Individuell søknad	Arbeids- og velferdsetaten (NAV) (fra 1. januar 2009 Helsedirektoratet) tar stilling til refusjonskrav gjennom søknad fra lege til en enkelt pasient.
Internasjonal referanseprising	Fastsettelse av pris gjennom å se til prisnivå i utlandet.
Kombinasjonspreparater/sammensatte legemidler	Legemidler med to eller flere virkestoff som har gunstig effekt sammen.
Legemiddelassistert rehabilitering (LAR)	Bruk av legemidler som virkemiddel for rehabilitering av rusmisbrukere.
Legemiddelform	Den bruksferdige formen av legemiddelet/virkestoffet, (eks. tablett, depottablett, salve, stikkpille, mikstur).
Lokal virkning	Legemiddelet påføres der det skal virke, for eksempel legemidler til bruk på huden.
LUA	Salg av et utvalg reseptfrie legemidler utenom apotek.
Markedsføringstillatelse	Et legemiddel må ha utstedt en markedsføringstillatelse fra Statens legemiddelverk før det tillates markedsført/solgt i Norge.
Legemiddelinnkjøpssamarbeidet (LIS)	Legemiddelinnkjøpssamarbeid som innhenter tilbud på alle legemidler som anvendes i helseforetakene etter oppdrag fra helseforetak, i den hensikt å redusere kostnader for disse produktene.
Legereservasjon	Leger har på medisinsk grunnlag anledning til å reservere kunden mot at apoteket foretar generisk bytte. Legen skal dokumentere det medisinske grunnlaget i sin journal.
Medisinutsalg	Et medisinutsalg selger reseptfrie legemidler under kontroll av et lokalt apotek. Det er gjerne lokalisert i en dagligvareforretning og lignende. Driften av medisinutsalg er underlagt offentlige reguleringer. Mange medisinutsalg har også en pakkekommissjonsordning med apoteket, og utleverer pakker med reseptmedisin fra apoteket til utsalgets kunder.
Midlertidig refusjon	Legemidler kan tas opp på blå resept midlertidig med betingelse om at utdypende dokumentasjon leveres innen en fastsatt frist.

Ord	Definisjon
Multidose	Maskinelt pakkede legemidler til den enkelte pasient merket med tidspunkt for inntak av legemiddel. Flere legemidler kan pakkes i samme dose.
Naturlegemidler	Inneholder stoffer fra naturen som har vært brukt i folkemedisin.
Ordinasjon	Det enkelte legemiddel på en resept.
Ordre	Salg av reseptpliktige legemidler fra apotek til sykehus, sykehjem og andre institusjoner der bestillingen av legemidler gjøres ved hjelp av rekvisisjon til institusjonen, i stedet for per resept til enkeltpasienter.
Originalproduktet	Det første produktet/legemiddelet av et nytt virkestoff - produktet som opprinnelig var patentert.
Pakkekommisjonsordning	Ordning for forsendelse av legemidler til steder uten apotek. Stedets butikk mottar pakker av reseptbelagte legemidler til den enkelte bruker for så å stå for utleveringen. Ordningen er gjerne knyttet til medisinsalg.
Parallellimportert legemiddel	Innebærer at et legemiddel som allerede har norsk markedsføringstillatelse, importeres fra et land innenfor EØS-området utenom legemiddelfirmaets tradisjonelle kanal.
Pasientreservasjon	Kunden har anledning til å reservere seg mot at apoteket foretar generisk bytte. Dersom kundene, innenfor blåreseptordningen, selv velger et legemiddel med en pris høyere enn trygdens maksimale refusjonspris, må forskjellen mellom refusjonspris og legemidlets pris betales av kunden.
Patentert legemiddel	Patent er en tidsbegrenset enerett som patentmyndigheten etter søknad tilstår oppfinneren. Hensikten er å stimulere til utvikling av nye legemidler. Det går ofte 8 – 10 år fra patentet er tatt ut til legemidlet er til salgs i markedet. Den reelle tiden for patentbeskyttet salg er dermed som regel 10 – 12 år.
Preparatlisten	Legemidler som godkjennes for refusjon, føres opp på listen over refusjonsberettigede legemidler.
Primærapotek	Apotek som hovedsakelig baserer seg på salg av legemidler til den enkelte legemiddelbruker, enten etter resept fra rekvirenter eller reseptfritt salg.
Provisorfarmasøyt	Universitetsutdannede farmasøyer med mastergrad (5 års utdanning på universitet og autorisasjon som provisorfarmasøyt).
Psykotrope stoffer	Stoffer som påvirker psyken (sinnet).
Refusjonsprisen	Den prisen som trygden maksimalt refunderer for et legemiddel/annet refusjonsberettiget produkt.
Rekvisisjon	Rekvirering av legemidler fra person med rekvireringsrett på annen måte enn ved resept.
Resept	Rekvirering av legemidler til bruk for bestemte personer eller dyr, eller til bruk rekvirentens praksis, fra person med rekvireringsrett.
Reseptekspedisjon	Farmasøytisk kontroll og istandgjøring av legemiddel i henhold til resept.
Reseptfrie legemidler	Legemidler som kan kjøpes uten resept fra rekvirent. Et utvalg reseptfrie legemidler kan kjøpes på flere steder enn apotek som bensinstasjoner og dagligvareforretninger.
Reseptarfarmasøyt	Høgskoleutdannede farmasøyer med bachelorgrad (3 års utdanning på høyskole og autorisasjon som reseptarfarmasøyt).
Reseptregisteret	Nasjonalt reseptbasert legemiddelregister (Reseptregisteret) inneholder personentydig statistikk over bruken av legemidler på resept i Norge. Registeret driftes av Nasjonalt folkehelseinstitutt.
Resepturtilvirket preparat	Preparat tilvirket i apotek, på bestilling fra rekvirent til enkeltpasient.
Sykdomslisten i trygdeordningen	Oversikt over hvilke kroniske sykdommer hvor folketrygden vil dekke utgiftene for legemidlene.

Ord	Definisjon
Sykehusapotek	Et apotek i samlokalisering med et sykehus som inngår i offentlige helseplaner, og som har legemiddelforsyning til sykehuset som sin primær oppgave.
Systemisk virkning	Virkning ved at legemiddelet løses opp og absorberes i blodet og føres til området i kroppen hvor det skal virke.
Terapitradisjoner	Vanligst brukte terapi for en sykdom/ plage.
Tredjepartsfinansiering	Den som betaler legemidlet (folketrygden) er en annen enn den som bestemmer legemiddelbruken (legen), som igjen er en annen enn brukeren.
Trinnprissystemet	Prissystem for et utvalg legemidler som ikke er patentbeskyttet og er ført opp på Legemiddelverkets bytteliste.
Usammensatte legemidler	Legemidler med kun ett virkestoff.
Vareforbruksprosent	Den prosentvise andelen av apotekets utsalgspris (ekskl. mva) som går til innkjøp av legemidler.
Varenummer	Et unikt nummer for den enkelte pakningstørrelse av et legemiddel. Alle styrker, legemiddelformer og pakningsstørrelser av et preparat har forskjellige varenummer.
Vertikal integrasjon	Når en person eller et firma eier både apotek og grossist.
Veterinærpreparat	Legemidler til bruk hos dyr.
Virkestoff	Den komponenten i et legemiddel som gir legemidlets virkning.

OMSETNING AV DE 200 MEST OMSATTE LEGEMIDLER

	ATC-nr	Virkestoff (eksempel på legemiddel)	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
1	L04AB01	Etanercept (Enbrel)	484,3	-3,5	1	1,5
2	R03AK06	Salmeterol og andre midler ved obstruktiv lunnesykdom (Seretide)	345,9	6,5	20,3	3,5
3	L04AB02	Infliximab (Remicade)	344,2	-3,2	1,7	1,2
4	L04AB04	Adalimumab (Humira)	306,4	27,0	0,9	36,7
5	N02BE01	Paracetamol (Paracet)	260,5	4,8	39,6	6,1
6	R03AK07	Formoterol og andre midler ved obstruktiv lunnesykdom (Symbicort)	242,8	8,9	13,8	8,8
7	C10AA01	Simvastatin (Zocor)	232,6	10,4	114,1	4,4
8	A02BC05	Esomeprazol (Nexium)	211,4	-4,5	24,5	7,0
9	M01AE01	Ibuprofen (Ibux)	181,8	5,4	25,1	4,0
10	N06AB10	Escitalopram (Ciprallex)	175,1	-0,4	30,9	8,2
11	N07BA01	Nikotin (Nicorette)	172,0	2,1	6,4	1,7
12	C10AA05	Atorvastatin (Lipitor)	168,4	-28,5	51,2	20,7
13	N02AA59	Kodein, kombinasjoner ekskl. psykoleptika (Paralgin Forte)	155,4	3,2	21,0	-1,5
14	C09DA01	Losartan og diuretika (Cozaar Comp)	154,9	-6,4	21,3	-1,6
15	C09CA06	Kandesartan (Atacand)	153,4	13,2	33,3	13,8
16	H01AC01	Somatropin (Genotropin)	140,4	-2,0	0,7	3,0
17	L01XC02	Rituximab (MabThera)	134,7	13,1	0,0	16,2
18	N06BA04	Metylfenidat (Ritalin)	133,2	6,0	9,9	10,4
19	L03AB07	Interferon beta-1a (Rebif)	128,3	-3,3	1,0	-1,2
20	C07AB02	Metoprolol (Selo-Zok)	127,1	-0,6	43,7	1,2
21	B01AC06	Acetylsalisylsyre (Albyl-E)	119,2	2,5	120,3	2,3
22	C09DA06	Kandesartan og diuretika (Atacand plus)	116,0	14,9	15,1	10,2
23	N05CF01	Zopiklon (Imovane)	114,8	17,0	55,9	1,4
24	A10AC01	Insulin(human) (Insulatard)	114,3	-0,0	12,4	-1,4
25	R06AE07	Cetirizin (Zyrtec)	113,4	5,6	59,1	9,9
26	L01XC03	Trastuzumab (Herceptin)	112,4	5,6	0,0	8,1
27	N03AX09	Lamotrigin (Lamictal)	110,5	-4,4	5,5	9,6
28	R03DC03	Montelukast (Singulair)	108,9	5,3	7,7	4,2
29	B01AC04	Klopidogrel (Plavix)	108,7	5,0	6,5	9,0
30	N03AX16	Pregabalin (Lyrica)	98,1	-2,8	3,8	-2,4
31	N07BC02	Metadon (Metadon)	95,7	9,8	4,8	1,0
32	R03BB04	Tiotropiumbromid (Spiriva)	93,3	44,0	6,2	41,7
33	C09DA04	Irbesartan og diuretika (CoAprovel)	90,9	1,5	10,4	0,6
34	C09CA01	Losartan (Cozaar)	90,2	-14,3	16,1	-0,7
35	J05AH02	Oseltamivir (Tamiflu)	89,6	12 480,9	1,9	10 435,9
36	R03AC02	Salbutamol (Ventoline)	89,4	2,4	19,1	2,9
37	R01AA07	Xylometazolin (Otrivin)	89,1	-6,2	21,4	-7,9
38	B02BD02	Koagulasjonsfaktor VIII (Advate)	88,3	12,8	0,0	17,8
39	N02CC01	Sumatriptan (Imigran)	86,8	1,0	2,5	5,2
40	L01XE01	Imatinib (Glivec)	82,1	9,6	0,0	12,6
41	A10AB05	Insulin aspart (NovoRapid)	81,5	6,7	7,8	4,9

	ATC-nr	Virkestoff (eksempel på legemiddel)	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
42	B03XA02	Darbepoetin alfa (Aranesp)	79,7	0,5	0,8	4,8
43	L04AD01	Ciklosporin (Sandimmun)	77,5	-1,7	0,8	-2,7
44	L03AA13	Pegfilgrastim (Neulasta)	76,1	6,9	0,1	10,4
45	N05AH03	Olanzapin (Zyprexa)	75,2	-37,9	5,0	2,5
46	G04BE03	Sildenafil (Viagra)	75,1	-1,5	1,4	0,4
47	B01AA03	Warfarin (Marevan)	73,4	3,6	19,2	0,7
48	L04AA06	Mykofenolsyre (CellCept)	71,9	6,4	0,7	9,5
49	L03AX13	Glatirameracetat (Copaxone)	71,7	7,3	0,3	15,5
50	L01CD02	Docetaxel (Taxotere)	71,7	3,2	0,0	6,0
51	N02AA05	Oksykodon (OxyContin)	71,3	0,5	2,4	12,4
52	C09DA03	Valsartan og diuretika (Diovan comp)	70,0	8,1	8,3	2,2
53	A08AB01	Orlistat (Xenical)	68,4	132,1	2,5	83,2
54	G04BD07	Tolterodin (Detrusitol)	66,5	-17,1	4,5	-11,9
55	N06DA02	Donepezil (Aricept)	66,1	-29,4	3,3	-5,4
56	L02AE03	Goserelin (Zoladex)	65,6	-4,1	1,5	-0,7
57	R03BB01	Ipratropiumbromid (Atrovent)	64,6	-5,2	16,3	-3,7
58	M01AB05	Diklofenak (Voltaren)	64,4	16,9	18,9	2,4
59	A02BA53	Famotidin, kombinasjoner (Pepcidduo)	62,1	14,2	2,0	13,2
60	S01EE01	Latanoprost (Xalatan)	61,7	-3,8	8,7	-2,4
61	L02BB03	Bikalutamid (Casodex)	61,1	-54,2	3,7	3,9
62	A02BC02	Pantoprazol (Somac)	60,6	-2,5	13,8	24,6
63	N05AX08	Risperidon (Risperdal)	59,7	-5,7	0,9	-41,4
64	A07EC02	Mesalazin (Asacol)	58,4	9,7	3,7	9,1
65	G03AA12	Drospirenone og østrogen (Yasmin)	58,1	-4,3	20,9	-4,7
66	N05BA01	Diazepam (Valium)	57,9	8,5	16,4	-3,6
67	G04BE08	Tadalafil (Cialis)	57,4	14,2	1,1	15,9
68	N02CC04	Rizatriptan (Maxalt)	56,9	-0,8	0,9	-3,4
69	C08CA01	Amlodipin (Norvasc)	56,3	1,6	53,7	1,0
70	L04AA23	Natalizumab (Tysabri)	56,1	92,0	0,1	100,5
71	A11EA	Vitamin B kompleks, usammensatte preparater (Nycoplus B-total)	55,8	13,5	41,9	2,0
72	R01AD09	Mometason (Nasonex)	55,4	1,4	13,9	5,0
73	C09CA04	Irbesartan (Aprovel)	55,2	-1,8	9,8	-3,2
74	N03AX14	Levetiracetam (Keppra)	55,1	19,6	1,5	15,8
75	A02BC01	Omeprazol (Losec)	54,8	-3,6	11,4	5,9
76	S01ED51	Timolol, kombinasjoner (Combigan)	54,8	0,8	8,0	3,0
77	N07BC01	Buprenorfin (Subutex)	53,2	28,5	1,2	21,3
78	L04AD02	Tacrolimus (Prograf)	52,5	12,6	0,4	14,0
79	G04BD08	Solifenacin (Vesicare)	52,0	11,5	5,0	14,7
80	A12AX	Kalsium i kombinasjon med andre stoffer (Calcigran Forte)	51,5	13,3	17,6	8,8
81	A10BA02	Metformin (Glucophage)	51,4	7,0	24,2	7,8
82	J05AR03	Emtricitabin og tenofovir (Truvada)	51,2	6,1	0,3	17,5
83	H03AA01	Levotyrosinnatrium (Levaxin)	51,1	0,9	39,7	2,8
84	H01CB02	Oktreotid (Sandostatatin)	50,9	0,6	0,1	6,0
85	B01AB04	Dalteparin (Fragmin)	50,6	0,9	3,6	-1,2

	ATC-nr	Virkestoff (eksempel på legemiddel)	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
86	J01CE02	Fenoksymetylpenicillin (Apocillin)	50,1	-6,0	7,2	-4,6
87	G03CA03	Østradiol (Evorel, Progynova)	49,5	10,8	8,9	3,8
88	N06AX16	Venlafaksin (Efexor)	49,4	-14,3	11,4	2,3
89	N07BA03	Vareniklin (Champix)	49,3	21,8	1,6	20,3
90	A01AA01	Natriumfluorid (Flux)	48,3	-13,8	89,0	-15,2
91	R03BA05	Flutikason (Flutide)	47,7	4,3	5,3	2,0
92	B01AB05	Enoksaparin (Klexane)	47,5	12,4	3,9	18,2
93	C09CA03	Valsartan (Diovan)	47,5	5,3	8,9	5,2
94	N05AH04	Quetiapin (Seroquel)	47,3	-1,4	2,3	11,5
95	A10AD05	Insulin aspart (NovoMix 30)	46,9	-1,2	4,1	-2,2
96	N02AE01	Buprenorfin (Norspan)	46,6	23,6	0,8	13,3
97	S01AA01	Kloramfenikol (Kloramfenikol)	45,9	-3,4	0,0	0,0
98	G03AA07	Levonorgestrel og østrogen (Loetta28)	45,2	-3,3	24,6	-0,1
99	N02AX02	Tramadol (Nobligan)	45,2	11,1	5,1	9,5
100	C08CA13	Lerkandipin (Zanidip)	45,1	0,2	13,8	18,2
101	C10AX09	Ezetimib (Ezetrol)	45,1	24,9	3,4	23,6
102	N05AX12	Aripiprazol (Aбилify)	44,8	15,6	0,9	17,1
103	J01CA08	Pivmecillinam (Selexid)	44,3	-3,7	2,8	4,0
104	L02AE02	Leuprorelin (Eligard)	44,2	1,6	1,3	8,9
105	R05CA10	Kombinasjoner (Bergensk brystbalsam)	43,7	-3,0	3,5	-5,5
106	N05BA04	Oksazepam (Sobril)	43,7	0,3	12,3	-0,1
107	N04BA02	Levodopa og dekarboksylasehemmer (Sinemet)	43,5	10,3	1,6	0,5
108	M05BA04	Alendronsyre (Fosamax)	43,2	-4,9	15,5	-0,6
109	N02CC03	Zolmitriptan (Zomig)	42,9	2,0	1,2	-8,8
110	L01XC07	Bevacizumab (Avastin)	42,2	28,9	0,0	30,8
111	C08CA05	Nifedipin (Adalat)	42,2	4,7	12,5	4,7
112	A02BA02	Ranitidin (Zantac)	41,7	-3,7	7,8	1,0
113	R03BA02	Budesonid (Pulmicort)	41,4	-4,5	4,5	-8,5
114	L01XX32	Bortezomib (Velcade)	39,5	66,9	0,0	71,0
115	A04AA01	Ondansetron (Zofran)	39,5	-8,2	0,4	5,5
116	S01LA04	Ranibizumab (Lucentis)	39,4	96,8	0,0	0,0
117	G02BA03	Livmorinnlegg med progestogen (Mirena)	38,3	-4,2	0,0	0,0
118	G01AF02	Klotrimazol (Canesten vaginalkrem)	38,1	-0,6	1,5	-4,0
119	H01BA02	Desmopressin (Minirin)	38,0	-1,9	1,3	-0,5
120	L01AX03	Temozolomid (Temodal)	37,9	3,0	0,0	7,5
121	S01XA20	Indifferente preparater (Artelac)	37,7	9,9	0,0	0,0
122	J01DH02	Meropenem (Meronem)	37,0	-1,8	0,1	10,1
123	A10AB04	Insulin lispro (Humalog)	36,4	1,3	3,5	1,7
124	L02BG03	Anastrozol (Arimidex)	35,6	-4,4	1,0	-4,2
125	M03AX01	Botulinumtoksin (Botox)	35,5	3,6	0,0	0,0
126	A08AA10	Sibutramin (Reductil)	35,5	-1,5	4,2	22,4
127	N02AB03	Fentanyl (Actiq)	35,4	-16,3	1,8	1,0
128	N02CC06	Eletriptan (Relpax)	35,3	1,2	0,7	-1,8
129	N02AA01	Morfin (Dolcontin)	35,2	3,9	2,4	6,0
130	R06AD01	Alimemazin (Vallergan)	35,2	1,2	5,2	0,1
131	S01GX02	Levokabastin (Livostin)	34,7	18,0	0,0	0,0

	ATC-nr	Virkestoff (eksempel på legemiddel)	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
132	M02AA10	Ketoprofen (Orudis)	34,4	9,3	0,0	0,0
133	A16AB04	Agalsidase beta (Fabrazyme)	34,3	4,5	0,0	7,3
134	N06AX11	Mirtazapin (Remeron)	34,1	1,2	7,7	4,0
135	A02BC03	Lansoprazol (Lanzo Melt)	34,0	1,7	11,2	2,2
136	A10AE04	Insulin glargin (Lantus)	33,8	13,5	2,1	15,1
137	N02BB51	Fenazon, kombinasjoner ekskl. psykoleptika (Fanalgin)	33,1	-8,4	3,5	-8,9
138	A07DA03	Loperamid (Imodium)	33,0	-4,5	2,2	-3,3
139	J05AR06	Emtricitabin, tenofoviridisoproksil og efavirenz (Atripla)	32,9	431,3	0,1	436,1
140	N06BA09	Atomoksetin (Strattera)	32,5	-3,5	0,5	-3,6
141	N03AG01	Valproinsyre (Orfiril)	32,4	10,0	2,9	4,1
142	H02AB06	Prednisolon (Prednisolon)	32,4	3,5	20,7	2,4
143	C01DA14	Isosorbidmononitrat (Ildur)	32,2	-3,9	14,1	-6,2
144	L01XE04	Sunitinib (Sutent)	31,7	4,2	0,0	7,1
145	G03GA06	Follitropin beta (Puregon)	30,4	-4,2	0,1	-2,8
146	D08AC02	Khlorheksidin (Hibiscrub)	30,4	6,5	0,0	0,0
147	A11GA01	Askorbinsyre, usammensatte preparater (Nycoplus C-vitamin)	30,1	5,0	52,9	-1,0
148	A06AD11	Laktulose (Duphalac)	30,0	-0,4	17,5	-3,2
149	C09AA05	Ramipril (Triatec)	29,9	1,7	45,8	3,7
150	G04CA02	Tamsulosin (Omnice)	29,5	3,7	8,5	15,9
151	D01AC01	Klotrimazol (Canesten krem)	29,3	4,6	0,0	0,0
152	M01AE02	Naproxen (Ledox)	29,3	-5,3	7,0	-5,3
153	A16AB03	Agalsidase alfa	28,9	-10,6	0,0	-6,6
154	N03AX12	Gabapentin (Neurontin)	28,9	29,0	2,4	31,2
155	R05CB02	Bromheksin (Bisolvon)	28,8	23,4	3,0	13,2
156	D05AX52	Kalsipotriol, kombinasjoner (Daivobet)	28,6	3,2	0,0	0,0
157	C09DB01	Valsartan og amlodipin (Exforge)	28,5	157,6	3,1	158,2
158	L03AB08	Interferon beta-1b (Betaferon)	28,4	-3,6	0,1	2,8
159	C03CA01	Furosemid (Diural)	27,8	0,8	31,1	-3,7
160	R03AC13	Formoterol (Foradil)	27,7	2,7	2,7	-1,4
161	R05DA01	Etylmorfin (Cosylan)	27,7	0,9	2,6	0,2
162	N06AB06	Sertralin (Zoloft)	27,5	3,1	11,2	0,9
163	J05AE08	Atazanavir (Reyataz)	27,5	20,6	0,2	26,8
164	D07AA02	Hydrokortison (Mildison Lipid)	27,0	5,4	0,0	0,0
165	R05DA07	Noskapin (Noskapin)	26,5	4,6	2,4	-1,3
166	D06BB03	Aciklovir (Zovirax)	26,5	22,4	0,0	0,0
167	R05CB01	Acetylcystein (Mucormyst)	26,2	20,4	6,3	6,3
168	R06AX27	Desloratadin (Aerius)	26,0	-47,7	6,8	-48,6
169	G03AC03	Levonorgestrel (Jadelle, Norlevo)	25,9	-0,6	0,2	-1,4
170	A10AE05	Insulin detemir (Levemir)	25,9	21,7	1,6	21,6
171	A01AB03	Klorheksidin (Corsodyl)	25,9	7,7	7,9	-2,5
172	N04BC05	Pramipexol (Sifrol)	25,8	-16,6	0,6	6,5
173	N06DA03	Rivastigmin (Exelon)	25,7	36,0	0,4	-8,3
174	N06AB04	Citalopram (Cipramil)	25,7	-7,6	11,5	-7,5

	ATC-nr	Virkestoff (eksempel på legemiddel)	2009 mill. kr	Prosent endring 2008-09	2009 mill. DDD	Prosent endring 2008-09
175	C10AA03	Pravastatin (Pravachol)	25,6	-4,2	7,3	-2,6
176	G03FA01	Noretisteron og østrogen (Kliogest)	25,5	-4,6	8,9	-4,1
177	J06BA01	Immunoglobulin, normal human, for ekstravaskulær adm (Beriglobin)	25,3	7,1	0,0	0,0
178	G03CA04	Østriol (Ovesterin)	25,2	-5,6	9,7	-6,2
179	L04AX04	Lenalidomid (Revlimid)	24,9	111,9	0,0	122,6
180	J01CF01	Dikloksacillin (Diclocil)	24,6	8,2	1,1	5,4
181	M05BA08	Zoledronsyre (Aclasta)	24,5	10,8	0,0	17,4
182	G03AC09	Desogestrel (Cerazette)	24,4	4,5	12,6	9,5
183	V08AB09	Iodixanol (Visipaque)	24,4	2,4	0,0	0,0
184	R06AX13	Loratadin (Clarityn)	24,2	21,3	15,9	24,5
185	A02AD01	Ordinære saltkombinasjoner (Link)	24,2	-0,3	1,2	-4,9
186	B01AC07	Dipyridamol (Persantin)	23,4	2,0	5,0	5,8
187	C03CA02	Bumetanid (Burinex)	23,3	7,5	17,1	4,0
188	N05CF02	Zolpidem (Stilnoct)	22,8	5,4	8,0	8,3
189	A06AG11	Natriumlaurylsulfat, inkl. kombinasjoner (Microlax)	22,7	1,6	1,6	-2,2
190	C02KX01	Bosentan (Tracleer)	22,7	8,1	0,0	-1,7
191	J05AB11	Valaciklovir (Valtrex)	22,7	7,5	0,2	9,6
192	L01BA04	Pemetrexed (Alimta)	22,6	22,6	0,0	24,3
193	A03AX13	Silikonforbindelser (Minifom)	22,6	-3,5	3,8	-8,2
194	B05BA10	Kombinasjoner, pareneteral ernæring (Kabiven)	22,5	-7,7	0,0	0,0
195	N05CH01	Melatonin (Circadin)	22,1	52,0	6,8	12,1
196	G03GA05	Follitropin alfa (GONAL-f)	22,1	0,3	0,1	3,9
197	L02BG04	Letrozol (Femar)	21,9	38,5	0,6	51,5
198	C01CA03	Noradrenalin (Noradrenalin NAF)	21,8	28,5	0,1	17,1
199	J01AA02	Doksycyklin (Doxylin)	21,7	0,3	2,9	-4,6
200	D01AE15	Terbinafin (Lamisil)	21,6	-9,3	0,0	0,0

Apotek og legemidler

APOTEK OG LEGEMIDLER 2010 er det nærmeste man kommer en komplett oversikt over legemiddelforbruket i Norge i 2009. Apotek og legemidler kommenterer og analyserer de viktige endringer i legemiddelforbruket og -omsetningen fra 2008 til 2009. Boken gir et overblikk over utviklingen i apoteknæringen, med oversikter over apotekdekning, sysselsetting og økonomi. Apotek og legemidler gir rask oversikt over systemer og regler for legemiddelomsetning og finansieringen av legemidler i Norge. Dessuten finner man sammenligninger mellom de nordiske landene.

Apotek og legemidler 2010 er utgitt av Apotekforeningen, som er bransjeorganisasjonen for apotekene i Norge. Mer informasjon om apotek, legemidler og Apotekforeningen, se: www.apotek.no

Apotekforeningen
Postboks 5070 Majorstuen, 0301 Oslo
telefon: 21 62 02 00, faks 22 60 81 73
e-post: apotekforeningen@apotek.no
www.apotek.no

Apotekforeningen